

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Senem ASLAN

SOSYAL DIŞLANMA BAĞLAMINDA GENÇ SUÇLULUĞU

Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Doktora Tezi

Antalya, 2016

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Senem ASLAN

SOSYAL DIŞLANMA BAĞLAMINDA GENÇ SUÇLULUĞU

Danışman

Prof. Dr. Nurşen ADAK

Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Doktora Tezi

Antalya, 2016

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Senem ASLAN'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Sosyoloji Ana Bilim Dalı Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Sevinç GÜÇLÜ (İmza)

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Nurşen ADAK (İmza)

Üye : Prof. Dr. Hasan ASLAN (İmza)

Üye : Doç. Dr. Halime ÜNAL (İmza)

Üye : Doç. Dr. Cevdet YILMAZ (İmza)

Tez Başlığı: Sosyal Dışlanma Bağlamında Genç Suçluluğu

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 12/02/2016

Mezuniyet Tarihi : 17/03/2016

(İmza)
Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT
Müdür

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
SUMMARY	viii
ÖNSÖZ	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GENÇ VE GENÇ SUÇLULUĞU

1.1. Genç Kimdir? Gençlik Nedir?	4
1.2. Genç Suçluluğu	6
1.3. Genç Suçluluğunda Etkili Olan Faktörler	9
1.3.1. Sosyo-Demografik Özellikler.....	9
1.3.2. Aile İlişkileri.....	13
1.3.3. Akran İlişkileri	14
1.3.4. Okul Yaşamı.....	15
1.4. Genç Suçluluğunu Açıklayan Yaklaşımlar	15
1.4.1. Çözümeyen Çocuk Suçluluğu	18
1.4.2. Sosyal Öğrenme Teorileri	19
1.4.3. Ayırıcı Birleşimler Teorisi	20
1.4.4. Sosyal Bağ Teorisi.....	21
1.4.5. Alt Kültür Teorileri	23
1.4.6. Damgalama Teorisi	24
1.5. Türkiye’de Genç Suçluluğu	25

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL DIŞLANMA VE GENÇ SUÇLULUĞU

2.1. Sosyal Dışlanma.....	28
2.2. Sosyal Dışlanmanın 3’lü Paradigması	36
2.3. Levitas’ın 3 Yaklaşımı	38
2.4. Sosyal Dışlanmanın Unsurları	39
2.5. Sosyal Dışlanmanın Nedenleri ve Türleri.....	41
2.5.1. Sosyal Dışlanmanın Nedenleri	41
2.5.2. Sosyal Dışlanma Türleri.....	44

2.5.2.1. Siyasal Alandan Dışlanma.....	45
2.5.2.2. Ekonomik Alandan Dışlanma.....	45
2.5.2.2.1. Mal ve Hizmet Piyasalarından Dışlanma.....	46
2.5.2.2.2. Tüketim Toplumundan Dışlanma	46
2.5.2.2.3. İşgücü Piyasasından Dışlanma.....	47
2.5.2.3. Toplumsal Alandan Dışlanma	49
2.6. Genç Suçluluğu ve Sosyal Dışlanma İlişkisi	50
2.6.1. Genç Suçluluğu ve Sosyal Dışlanmanın Boyutları	52
2.6.1.1. Maddi Yoksunluk	53
2.6.1.2. Sosyal Haklara Ulaşma.....	54
2.6.1.2.1. Kurumlardan veya Yardımlardan Yararlanabilme.....	55
2.6.1.2.2. Uygun ve Güvenli Çevrede Yaşama.....	55
2.6.1.3. Sosyal Katılımcılık	56
2.6.1.4. Kültürel/Normatif Bütünleşme	57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SAHA ÇALIŞMASI VE VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	59
3.2. Araştırma Soruları	60
3.3. Araştırma Modeli	61
3.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	62
3.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	64
3.6. Araştırmada Kullanılan Ölçüm Araçları	65
3.6.1 Sosyal Dışlanma Ölçeği	65
3.6.2 Derinlemesine Görüşmeler.....	70
3.7. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi.....	71
3.8. Sosyal Dışlanma Ölçeğine Ait Bulgular	73
3.9. Derinlemesine Görüşme ile Elde Edilen Bulgular	90
3.9.1. Görüşmecilerin Sosyo-Demografik Özellikleri.....	90
3.9.2. Görüşmecilerin Sosyal Dışlanma Süreçleri.....	97
3.9.2.1. Ekonomik Alandan Dışlanma.....	97
3.9.2.2. Sosyal Haklardan Dışlanma.....	101
3.9.2.3. Sosyal Katılımcılık	105
3.9.2.4. Kültürel Entegrasyon ve Normlara Uyuma	107

SONUÇ	108
KAYNAKÇA.....	114
EK 1- Sosyal Dışlanma Ölçeği	124
EK 2- Sosyal Dışlanma Ölçeğindeki İfadelere Göre Dağılımlar	125
EK 3- Maddi Yoksunluk Düzeyleri ile Demografik Özellikler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Ki-Kare Testi).....	129
EK 4- Kurum ve Yardımlardan Faydalanma Düzeyleri ile Demografik Özellikler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Ki-Kare Testi)	131
EK 5- Uygun Ev ve Güvenli Çevre Düzeyleri ile Demografik Özellikler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Ki-Kare Testi)	133
EK 6- Sosyal Katılımcılık Düzeyleri ile Demografik Özellikler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Ki-Kare Testi).....	135
EK 7- Kültürel Entegrasyon Normlara Uyma Düzeyleri ile Demografik Özellikler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Ki-Kare Testi)	137
EK 8- Derinlemesine Görüşme Formu	139
EK 9- Adalet Bakanlığı İzin Yazısı	141

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Suç İşlediği Andaki Yaş Grubuna Göre Yıl İçinde Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlüler 2013-2014	26
Tablo 2.1 İnsanların Dışlandığı Sosyal Sistemlerin Sınıflandırılması	34
Tablo 2.2 Sosyal Dışlanma Tanımlarının Sınıflandırılması	35
Tablo 2.3 Sosyal Dışlanmanın 3 Paradigması	36
Tablo 3.1 Sosyal Dışlanma Ölçeğinin Boyutları ve Tanımları	66
Tablo 3.2 Kavramsal Model, Risk Faktörleri ve Sosyal Dışlanmanın Özellikleri	67
Tablo 3.3 Beşli Likert Ölçeğinin Puanlama Tablosu	68
Tablo 3.4 Ölçek Alt Boyutlarının Min - Maks. Puanlama Tablosu	68
Tablo 3.5 Sosyal Dışlanma Düzeyleri	69
Tablo 3.6 Alt Boyutlar İçin Puan Aralığı	69
Tablo 3.7 Yarı Yapılandırılmış Görüşmeye Ait Başlıklar	70
Tablo 3.8 Cinsiyete Göre Dağılım	73
Tablo 3.9 Yaşa Göre Dağılım	73
Tablo 3.10 Eğitim Durumuna Göre Dağılım	74
Tablo 3.11 Medeni Duruma Göre Dağılım	75
Tablo 3.12 Meslek Grubuna Göre Dağılım	75
Tablo 3.13 Aylık Ortalama Net Gelire Göre Dağılım	76
Tablo 3.14 Sosyal Dışlanma Ölçeği Alt Boyutlarının Tanımlayıcı İstatistikleri	76
Tablo 3.15 Sosyal Dışlanma Ölçeği Alt Boyutlarının Güvenirlik Analizi Sonuçları	77
Tablo 3.16 Sosyal Dışlanma Ölçeği Alt Boyutları Bakımından Yaşlar Arasındaki Farklılığın İncelenmesi (ANOVA)	77
Tablo 3.17 Sosyal Dışlanma Ölçeği Alt Boyutları Bakımından Eğitim Durumları Arasındaki Farklılığın İncelenmesi (ANOVA)	78
Tablo 3.18 Sosyal Dışlanma Ölçeği Alt Boyutları Bakımından Medeni Durum Arasındaki Farklılığın İncelenmesi (Bağımsız Örneklem T Testi)	80
Tablo 3.19 Sosyal Dışlanma Ölçeği Alt Boyutları Bakımından Meslekler Arasındaki Farklılığın İncelenmesi (ANOVA)	81
Tablo 3.20 Sosyal Dışlanma Ölçeği Alt Boyutları Bakımından Aylık Gelir Arasındaki Farklılığın İncelenmesi (ANOVA)	82
Tablo 3.21 Sosyal Dışlanma Düzeylerinin Dağılımı	83

Tablo 3.22 Sosyal Dışlanma Düzeyleri ile Yaş Aralıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Ki-Kare Testi)	84
Tablo 3.23 Sosyal Dışlanma Düzeyleri ile Eğitim Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Ki-Kare Testi)	84
Tablo 3.24 Sosyal Dışlanma Düzeyleri ile Medeni Durum Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Ki-Kare Testi)	85
Tablo 3.25 Sosyal Dışlanma Düzeyleri ile Meslek Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Ki-Kare Testi).....	86
Tablo 3.26 Sosyal Dışlanma Düzeyleri ile Gelir Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Ki-Kare Testi)	86
Tablo 3.27 Alt Boyut Düzeylerinin Dağılımları.....	87
Tablo 3.28 Katılımcıların Demografik Özellikleri	91

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	:	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
a.g.e.	:	Adı geçen eser
a.g.m.	:	Adı geçen makale
bkz	:	Bakınız
BM	:	Birleşmiş Milletler
TÜİK	:	Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	:	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
vb	:	Ve benzeri

ÖZET

Sosyal dışlanma bir takım eşitsizlikler ve dezavantajlar sonucunda bireyin dışlanmasına neden olacak maddi ve manevi yoksunluk içinde bulunması, haklarını koruyacak kurumlardan veya sosyal destekten uzak olması durumunda ortaya çıkan dinamik bir süreci ifade etmektedir. Son yıllarda özellikle batı Avrupa ülkelerinde sıkça kullanılan bu kavram dışlanmanın sadece ekonomik görünümüne değil aynı zamanda bireysel ve toplumsal görünümüne dikkat çekmektedir.

Toplumda birçok kişi dışlanma riski ile karşı karşıyadır. Bunlar arasında engellileri, kadınları, yoksulları, hastaları ve suçluları saymak mümkündür. Bireysel veya yapısal nedenlerden dolayı ortaya çıkan suç davranışı dışlanmanın hem bir nedeni hem de bir sonucu olabilmektedir. Suç ile ilgili kaynaklara bakıldığında suç davranışının özellikle genç bireyler arasında sıklıkla görüldüğü dikkat çekmektedir.

Bu çalışmada bireyin yaşamında önemli bir evre olan gençlik dönemindeki suç davranışı ile sosyal dışlanma ilişkisi ele alınmaktadır. Bu kapsamda gerçekleştirilen saha çalışması Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetleri Merkezlerinde denetimli serbestlik hizmetinden yararlanan gençler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma İstanbul ve Ankara olmak üzere iki büyük şehirdeki Denetimli Serbestlik İl Müdürlüklerinde tamamlanmıştır. Nitel ve nicel araştırma tekniklerinin bir arada kullanıldığı saha çalışmasında 234 kişiye "Sosyal Dışlanma Ölçeği" uygulanmış olup 18 kişi ile derinlemesine görüşmeler yapılarak nicel araştırma sonuçlarını destekleyen verilere ulaşılmıştır.

Çalışmada sosyal dışlanmanın alt boyutları olarak belirlenen maddi yoksunluk, kurum ve yardımlardan faydalanma, uygun ev ve güvenli çevrede yaşama, sosyal katılım ile kültürel entegrasyon/normlara uyma çerçevesinde genç suçluların sosyal dışlanma durumları incelenmektedir. Saha çalışmasında en düşük düzeyde sosyal dışlanma kurum ve yardımlardan yararlanma alt boyutunda ölçülmüştür. Bu durum örneklemin bir kamu hizmeti olan denetimli serbestlikten yararlanıyor olmalarının olumlu bir etkisi olarak açıklanmaktadır. Sosyal dışlanma en yüksek düzeyde ise sosyal katılım alt boyutunda tespit edilmiştir. Araştırmada sosyal katılım alt boyutu bireyin özellikle toplumsal ilişkileri ve bunlarla olan bağları ile tanımlanmaktadır. Genç suçluların sosyal hayata katılımında yaşadıkları olumsuz deneyimler ile sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları hissini duymaları sosyal dışlanma düzeylerinde etkili olduğu görülmektedir. Bu doktora tez çalışması genç suçluluğunu açıklamada sosyal dışlanmanın önemli bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Dışlanma, Genç, Genç Suçluluğu, Denetimli Serbestlik

SUMMARY

YOUTH CRIME IN THE CONTEXT OF SOCIAL EXCLUSION

Social exclusion denotes a dynamical process raised by an individual's state of being far away from social supports, his being deprived of institutions protecting his rights and his being in both material and moral deprivation in consequence of a number of disadvantages and inequalities. This concept which is widely used particularly in the countries of Western Europe not only implicates the economical aspects but also individualistic and social aspects.

Many people faces the risk of social exclusion in society. Disabled, women, needies, patients and criminals can be regarded among those who faces that risk. Crime behavior caused by individualistic or structural reasons can be both a cause and an effect of social exclusion. Having looked at the resources concerning criminalism, it is noticeable that crime behavior has a high incidence among young individual.

In this study, relationship between crime behavior in the youth which is an important phase in the life of individual and social exclusion is treated. The field study carried out in this context has been conducted on the youngsters benefiting from probation services in the Probation and Support Services Centre's of General Directorate of Prisons of Detention Houses of Ministry of Justice. Investigation has been completed in the Provincial Directorates of Probation of two metropolises which are Ankara and Istanbul. In the field study in which both qualitative and quantitative techniques are used, "Social Exclusion Scale" has been applied to some 234 people and has been interviewed deeply with 18 people, in conclusion the acquired data corroborates the quantitative results.

In the study, in the framework of material poverty, benefiting from institutions and aids, living in favorable house and safe environment, social participation and cultural adaptation and adaptation to norms which are determined as sub-aspects of social exclusion, social exclusion states of young criminals are investigated. In the field study in the sub-aspect of benefiting from institutions and aids, the least social exclusion has been measured. This result can be explained as an effect of sample's benefiting from the probation service which is a public service. The topmost social exclusion has been determined in the sub-aspect of social participation. In the study, sub-aspect of social participation is described particularly as the individual's social relations and his other connections. It is viewed that the negative experiences of young criminals in getting involved in social life and their perceptions of being exposed to the social exclusion have an influence in their level of social exclusion. This

doctorate thesis study sets forth that social exclusion is a significant factor in accounting for the youth criminalism.

Keywords: Social Exclusion, Youth, Youth Crime, Probation

ÖNSÖZ

Toplumsal refahı ve düzeni olumsuz biçimde etkileyen suç davranışı günümüzde her toplumun mücadele etmesi gereken önemli bir sosyal problem haline gelmiştir. Özellikle genç yaşlardaki bireylerin suç davranışına yönelmelerindeki bireysel ve toplumsal nedenlere yönelik geliştirilen bilimsel çalışmalar bu problemle mücadele edilmesinde önem arz ettiği düşünülmektedir. Bu kapsamda bu çalışmanın da bu alana ilişkin katkı sunması beklenmektedir.

Bu tez çalışması boyunca değerli bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan, yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Nurşen ADAK'a ve tez hazırlama sürecinde eleştiri ve önerileriyle katkı sağlayan hocalarım Prof. Dr. Sevinç GÜÇLÜ, Prof. Dr. Hasan ASLAN ve Doç. Dr. Gönül DEMEZ'e saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her döneminde her zaman yanımda olduklarını hissettiğim aileme ve çalışma süresi boyunca sonsuz anlayış ve destek gösteren kıymetli eşim Mehmet'e ve biricik kızım Zehra'ya müteşekkirim.

Senem ASLAN
Ankara, 2016

GİRİŞ

Sosyal dışlanma karmaşık ve çok boyutlu bir süreçtir. Sosyal dışlanma bireyin toplumdaki kaynaklara, haklara, mallara ve hizmetlere erişememesini ya da eksik olarak ulaşımını ve ekonomik, sosyal, kültürel veya siyasal alanlardaki toplumsal ilişkilerde ve etkinliklerde yetersiz katılımını içermektedir. Böylece sosyal dışlanma hem bireylerin yaşam kalitesini hem de toplumsal eşitliği ve uyumu etkilemektedir. Sosyal dışlanma genellikle sosyal politika ve akademik literatürde çok boyutlu dezavantajlılık olarak kabul edilmektedir¹. Sosyal dışlanma kavramının temelinde sadece yoksulluk ve işsizlik bulunmamakta kavram aynı zamanda bireyin eğitim, barınma ve sosyal katılım gibi sosyal ve bireysel özellikleriyle de yakından ilgilidir.

İlk olarak 1974 yılında Fransa Sosyal İşler Bakanı Rene Lenoir tarafından yoksullar için kullanılması sosyal dışlanma kavramı için bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Lenoir'ın Fransa'da her on kişiden birinin sosyal ve ekonomik anlamda dışlanmaya maruz kaldığı yönündeki görüşü sonrasında kavrama ilgi artmıştır². Fransa'nın 70'lerdeki sosyo-ekonomik yapısı çerçevesinde ortaya çıkan sosyal dışlanma zamanla diğer Avrupa ülkelerinde sosyal politikalar alanında sıkça kullanılan bir kavram haline gelmiştir. Avrupa Birliği'nin sosyal politika alanında hedeflerinden biri yoksulluk ve sosyal dışlanma ile mücadele olarak belirlenmiştir.

Bireylerin toplumsal yaşamdan uzaklaşacak düzeyde maddi ve manevi yoksunluk içinde olmaları, haklarını ve yaşamlarını koruyacak kurumlardan ve sosyal destekten uzak olmaları olarak tanımlanan sosyal dışlanma Türkiye'de de son yıllarda sıkça dile getirilen bir kavram haline gelmiştir.

Sosyal dışlanmanın ortaya çıkmasında birçok farklı nedeni sıralamak mümkündür. Bu nedenler toplumların sosyo-ekonomik, siyasi ve kültürel yapısına göre farklılık gösterebilmektedir. Genel olarak sosyal dışlanma nedenlerini yaş, cinsiyet ve etnisite gibi bireysel nedenler ile ekonomi, toplumsal değerler ve siyasi durum gibi yapısal nedenler olarak ikiye ayırmak mümkündür. Çok farklı nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan sosyal dışlanma birçok alanda karşılaşılan sosyal problemlerle iç içe geçmiş çok boyutlu bir kavramdır. Bu sosyal problemlerden birisi de suçtur. Sosyal dışlanma ve suç ilişkisi incelendiğinde hem bir neden hem de bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal dışlanmaya maruz kalan

¹ Levitas v.d., 2007: 9.

² Estivill, 2003: 4.

insanlar sosyal dışlanmaya “neden” olarak suç işlemekte, işlenen suç sonrasında ise suçlu geçmişleri nedeniyle “sonuç” olarak dışlanmaya maruz kalmaktadırlar³.

Günümüzde yaşanan hızlı değişim ve dönüşümün getirdiği birtakım bireysel ve yapısal nedenlerden ötürü genç bireyler dışlanmaya maruz kalabilmekte ve suç davranışına olan eğilimleri artabilmektedir. Buradan hareketle gençlerin yaşadıkları sosyal dışlanma süreçlerinin ele alınması genç suçluluğunun önlenmesi ve genç suçluların topluma kazandırılması adına önem taşımaktadır.

Bu çalışmada amaç genç suçluluğunda sosyal dışlanma süreçleri ve suçluluk ilişkisine sosyolojik bir bakış açısı geliştirmektir. Genç suçluluğunda hem bir neden hem de bir sonuç olabilen sosyal dışlanma süreçleri ve suçluluk ilişkisi ele alınarak bu sürecin gencin yaşamındaki etkileri ve sonuçları bu kapsamda değerlendirilmiştir.

Araştırma herhangi bir suç nedeniyle Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetleri Merkezlerinde denetimli serbestlik hizmetinden yararlanan gençler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma İstanbul ve Ankara olmak üzere iki büyük şehirdeki Denetimli Serbestlik İl Müdürlüklerinde yapılmıştır. Nitel ve nicel araştırma tekniklerinin birlikte kullanıldığı saha çalışmasında 234 kişiye “Sosyal Dışlanma Ölçeği” uygulanmış olup 18 kişi ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler niceliksel yöntemle elde edilen verileri tamamlamış, gençlerin dışlanma süreçlerinde yaşadıkları deneyimlerin ayrıntılı bir şekilde ortaya konmasını sağlamıştır.

Genç suçluların sosyal dışlanmışlıklarını ölçerek dışlanma deneyimlerini açığa çıkaran bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde genç ve genç suçluluğu kavramları ele alınarak gençliğin tanımı ile ulusal ve uluslararası kaynaklarda genç olarak kabul edilen yaş aralıkları ile ilgili bilgilere yer verilmiş, genç suçluluğunda etkili olan bireysel ve sosyal faktörler üzerinde durulmuştur. Bunun yanı sıra genç suçluluğunu açıklayan yaklaşımlar ele alınarak Türkiye’de genç suçluluğunun genel bir görünümü sunulmuştur.

Araştırmanın ikinci bölümünde sosyal dışlanma ile ilgili tanımlar irdelenerek kavramın unsurları, nedenleri ve türleri açıklanmıştır. Ayrıca genç suçluluğu ve sosyal dışlanma ilişkisi ele alınarak genç suçluluğunda etkili olan sosyal dışlanma boyutları tartışılmıştır. Araştırmanın üçüncü bölümünde ise saha araştırmasının amacı ve önemi ele alınarak araştırmaya ilişkin sorular ile araştırma yöntemi ve veri toplama teknikleri konularında bilgiler verilmiştir.

³ Saruç ve İl, 2010: 610.

Saha araştırmasında elde edilen verilerin değerlendirildiği üçüncü bölümde “Sosyal Dışlanma Ölçeği” ve derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler iki ayrı başlıkta incelenmiştir. Araştırma sorularına ilişkin elde edilen sonuçlar sosyolojik yaklaşımla analiz edilerek yorumlanmış ve bütünsel olarak sonuç başlığında değerlendirilerek bir takım öneriler sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENÇ VE GENÇ SUÇLULUĞU

Bu bölümde genç, genç suçluluğu kavramları ele alınarak genç suçluluğunda etkili olan faktörler üzerinde durulmuştur. Ayrıca genç suçluluğunu açıklamaya yönelik geliştirilen yaklaşımlara yer verilmiş ve Türkiye’deki genç suçluluğunun genel bir görünümü değerlendirilmiştir.

1.1. Genç Kimdir? Gençlik Nedir?

Literatürde gençlik kavramının tanımı üzerine ortak bir uzlaşma bulunmamakla birlikte kavrama ilişkin biyolojik, psikolojik, sosyolojik, demografik tanımlamalar mevcuttur⁴. Şöyle ki, bazı tanımlamalar gençliğin yaşamın bir dönemi/evresi bağlamında şekillenirken diğer taraftan yaş grubunu temel alan tanımlamalarda söz konusudur. Genel bir tanıma göre gençlik bireyin, zihinsel, ruhsal ve fiziksel gelişim alanlarında olgunlaşarak çocukluktan yetişkinliğe geçiş süreçlerini kapsamaktadır. Aynı zamanda kişinin kendi ayakları üzerinde durabildiği, sorumluluk üstlenerek özerk bir birey haline gelme dönemidir⁵. Gençlik bir geçiş süreci olmasının yanı sıra bireyin kişiliğinin oluşmaya başladığı önemli bir evredir. Kavram daha çok toplumların sosyo-kültürel, siyasal, ekonomik kodlarına bağlı olarak şekillenmektedir⁶.

Ülkelerin gençlik politikalarına ilişkin mevzuat, plan, program, istatistik vb. dokümanları incelendiğinde gençliğe ilişkin tanımın daha çok yaş kategorisi üzerinden belirlendiği görülmektedir. Literatürdekine benzer durum burada da karşımıza çıkmaktadır; ulusal ya da uluslararası belgelerde ortak bir gençlik tanımı bulunmamaktadır.

Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan “White Paper on Youth Policy”de (Gençlik Hakkındaki Beyaz Kitap) gençlik 15-25 yaş grubundaki bireyler olarak tanımlanmaktadır⁷. Birleşmiş Milletler (BM) gençlik ile ilgili istatistiklerinde 15-24 yaş arası gençlere ilişkin veriler kullanılmaktadır. Buradan hareketle BM’nin gençliği 15-24 yaş arası olarak tanımladığı belirtilebilir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) gençliğin tanımını 15-25 yaş arası olarak ele almaktadır.

İngiltere’de 2013 yılında hazırlanan “Positive for Youth: A New Approach To Cross-Government Policy For Young People” isimli politika belgesinde gençlik tanımı 13-19 yaşları

⁴ Gür vd., 2012: 15.

⁵ Yentürk vd., 2008: 4.

⁶ Gür vd., 2012: 15.

⁷ Avrupa Komisyonu, 2001: 4.

arasında tanımlanmaktadır⁸. Almanya’da 2015-2018 yılları arasını kapsayan gençlik stratejisi belgesinde 12-27 yaş aralığı genç kategorisinde yer almaktadır⁹. Fransa’da 2013 tarihli Ulusal Gençlik Politika Belgesinde 16-25 yaş arası genç olarak kabul edilmektedir¹⁰.

Japonya’da 2013 yılında yürürlüğe giren “White Paper on Children and Young People 2013”de (Çocuklar ve Gençler Üzerine Beyaz Kitap, 2013) 0-30 yaş arasındaki bireylerin genç kategorisinde tanımlandığı görülmektedir¹¹. Hindistan’da 2014 yılında yürürlüğe giren gençlik politika belgesinde gençliğin tanımı 15-29 yaş arası olarak ele alınmaktadır¹². Kanada’da, İstatistik Kurumu gençliği 16-28 yaşları arasında tanımlarken, İstihdam ve Sosyal Kalkınma Kurumu gençliği 15-24 yaşları arasında tanımlamaktadır¹³. Çin’de Komünist Gençlik Teşkilatı 14-28 yaş arası bireyleri genç olarak tanımlamakta ve bu yaşlar arasında gençleri üye olarak kabul etmektedir¹⁴.

Amerika Birleşik Devletlerinde 2013 yılında Federal düzeyde hazırlık çalışmaları başlatılan “Gençlik İçin Rehber: Federal İşbirliği İçin Stratejik Plan” (Pathways for Youth Draft Strategic Plan for Federal Collaboration) taslağında 10 ile 24 yaş aralığı genç olarak kabul edilmekle birlikte ve gençliği erken gençlik, gençlik, yetişkin gençlik olmak üzere üç ayrı dönemde sınıflandırılmaktadır¹⁵. Yukarıdaki verilen ülke örneklerinden hareketle tüm toplumlarda genç olarak tanımlanan evrensel ve ortak bir yaş grubu yoktur. Her toplumun kendi sosyal, kültürel ve ekonomik koşullarına bağlı olarak genç kategorisini oluşturduğu iddia etmek mümkündür.

Türkiye’de ise 3/6/2011 tarihli ve 638 sayılı Gençlik ve Spor Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 18 inci maddesine¹⁶ dayanılarak hazırlanan ve Bakanlar Kurulunun 26/11/2012 tarih ve 2012/4242 sayılı kararıyla kararlaştırılan ve 27/1/2013 tarihli ve 28541 sayılı Resmi Gazete de yayımlanarak yürürlüğe giren Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesinde 14-29 yaş aralığında bulunan bireyler genç olarak kabul edilmektedir¹⁷. Görüldüğü üzere Türkiye’de kendi sosyo-kültürel bağlamında genç olarak kabul ettiği yaş grubunu tanımlamıştır.

⁸ <https://www.gov.uk/government/publications/positive-for-youth-a-new-approach-to-cross-government-policy-for-young-people-aged-13-to-19> (erişim tarihi: 14.12.2015)

⁹ <https://www.jugendrecht.de/jugendstrategie-2015-2018/> (erişim tarihi: 14.12.2015)

¹⁰ <http://www.youthpolicy.org/factsheets/country/france/> (erişim tarihi: 14.12.2015)

¹¹ http://www.youthpolicy.org/national/Japan_2013_White_Paper_Youth.pdf (erişim tarihi: 14.12.2015)

¹² http://yas.nic.in/sites/default/files/National-Youth-Policy-Document%20.pdf_s.3_ (erişim tarihi: 14.12.2015)

¹³ <http://www.youthpolicy.org/factsheets/country/canada/> (erişim tarihi: 14.12.2015)

¹⁴ http://www.youthpolicy.org/national/China_2011_Youth_Policy_Situation_Article.pdf (erişim tarihi: 14.12.2015)

¹⁵ http://youth.gov/docs/Pathways_for_Youth.pdf_s.3_ (erişim tarihi: 06.12.2015)

¹⁶ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.638.pdf> (erişim tarihi: 14.12.2015)

¹⁷ Gençlik ve Spor Bakanlığı, 2013: 1.

Türkiye İstatistik Kurumu Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2014 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre; Türkiye nüfusu 77.695.904'tür. Bu nüfusun %48,8'i (37.918.013 kişi) 30 yaşın altındadır. Nüfusun %24,5'i (19.055.583 kişi) ise 15-29 yaş arası gençlerden oluşmaktadır. %16,5'i "15-24" yaş grubundaki genç nüfustan (12 milyon 782 bin 381 kişi) oluşmaktadır¹⁸.

Gençliğin sadece yaş kategorisi ya da belirli fiziksel ve biyolojik özelliklerle tanımlanması büyük bir eksikliklerdir. Gençlik içerisinde yaş, fiziksel, biyolojik, kültürel ve toplumsal özellikleri barındıran çok boyutlu bir döneme işaret etmektedir.

Toplumsal açıdan gençlik farklı tanımlamalara sahiptir. Nüfusun buluşa erme ile toplumsal yaşamda tam sorumluluk alma dönemleri arasında kalan kesim gençliktir. Gençlik toplumsal yaşama hazırlık dönemi olup gençliğin oluşması ve biçimlenmesi içerisinde yaşadığı toplumsal yapı ve bu yapı içerisindeki sosyoekonomik statü tarafından belirlenmektedir¹⁹.

Bireysel yönden gençlik dönemi kişiliğin oluştuğu ve bireyin toplumsallaştığı dönemdir. Çocuklukla yetişkinlik arasında yer alan bu dönem tüm yaşama biçim verecek olan psiko-biyolojik toplumsal şekillenme ve gelişme çağıdır. Bu dönemde eğitim ve öğretim süreci bireyin biçimlenmesinde önemli işlevlere sahiptir. Bu çağda bireyler kolaylıkla yönlendirilebilmektedir. Bir toplumun belirli ve sağlıklı bir gençlik politikası yoksa bu toplumda her zaman toplumsal çalkantılar meydana gelebilir²⁰.

Gençlik toplumdaki değişimin önemli unsurlarını inşa eden toplumsal bir kesimdir. Bu nedenle onların gelişimi üzerinde özenle durulması gereken bir konudur. Gençlerin sahip oldukları potansiyelleri toplumun refah gelişimi adına pozitif yönde kullanılması sağlanmalı bu dönemde karşılaşılabilecekleri toplumsal ve bireysel problemler (uyuşturucu bağımlılığı, işsizlik, yetersiz eğitim, dışlanma ve suç gibi) ile mücadele edilmesi gerekmektedir. Gençleri anlama ve onlarla sağlıklı iletişim kurma, karşılaştıkları sorunlara etkin çözümler geliştirebilmelerine yardımcı olmada ve gençlerin olumsuz davranışlara yönelimini engelleme hususunda oldukça önemlidir. Onları tanımak, psiko sosyal gelişimlerini olumlu yönde etkilemek ve onları anlamak toplumların kalkınması adına önemlidir.

1.2. Genç Suçluluğu

Gençlerin suç işlemleri ve bunun arkasında yatan toplumsal ve bireysel nedenler gençlik sorunlarından bir tanesidir. Çocukluk dönemini takip eden gençlik döneminde bireyin

¹⁸ Türkiye İstatistik Kurumu, 2015: 5-8.

¹⁹ Armağan, 2004: 6.

²⁰ Armağan, 2004: 6.

suça yönelmesi veya riskli davranışlarda bulunması farklı değişkenler çerçevesinde ele alınması gereken önemli bir sosyal problemdir. Demirbaş'a göre genç suçluluğunun psiko sosyal nedenleri daha yakından incelenmeli özellikle aile, aile ilişkileri, okul ve meslek durumu gibi gençlerin suç davranışına yönelmelerinde etkili olabilecek mekanizmalar üzerinde durulmalıdır²¹.

Suç davranışının önemli ölçüde 15-25 yaş aralığındaki bireyler tarafından gerçekleştirilmesi kriminolojide genç suçluluğuna olan önemi arttırmıştır²². Suçlulukta yaş faktörüne dikkat çeken Soyaslan genç kişileri 15-25 yaş gurubu olarak tanımlayarak suç davranışına yönelimde yaşın bireysel ve çevreden kaynaklanan diğer faktörleri kolaylaştırıcı etkisi olduğuna dikkat çekmektedir²³.

Birçok kriminolog, erkeklerin gençlik dönemlerinde fiziksel ve sosyal olarak olgunlaşmaları sırasında suça yatkın oldukları görüşünü ileri sürmektedirler. Aynı zamanda birçok genç ve genç yetişkin sağlıklı olmayan şekillerde yetişkinliğe ve sosyal rollerine uyum sağlayamamaktadırlar. Gibbons'a göre bu insanlar bekârdırlar, okulun dışındadırlar, genellikle işsizdirler veya yeterli derecede çalışmamaktadırlar ve diğer taraftan sosyal düzenden biraz ayrılmışlardır²⁴. Sosyal düzenden kısmen veya tamamen dışlanan, ayrılan birey suç davranışına yönelimi söz konusu olabilmekte böylece sosyal dışlanma suçlulukta önemli bir neden olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Günümüzde genç bireyler toplumda aile, okul, iş arasındaki geçişlerde ve kurdukları sosyal ilişkilerde bir takım zorluklarla karşılaşabilmekte ve bu zorluklarla mücadele içerisinde bulunmaktadır. Bu durumda gencin sağlıklı bir sosyalizasyon sürecinde bulunması suç davranışına olan eğilimin önlenmesi adına önem taşımaktadır. Bu noktada gencin ailesi ile kurduğu ilişkinin özellikleri dikkat çekmektedir.

Gençlerin, anne babalarına bağlı olmasının anne babaya ait denetleme ve disiplinle yakın ilişkide olduğunu belirten Akers'e göre gençlerin ebeveynleri ile iyi iletişimlerinin ve ilişkilerinin olması gençlerin kimliklerini etkileyen önemli bir unsurdur. Geleneksel çizgilere olan yükümlülük gençlerin geleneksel amaçlar doğrultusunda davranışlarda bulunmalarını sağlayacaktır. Gençliğin yetişkin davranışlarına, sigara içme, alkol alma veya araba sahibi olma gibi erken dönemde görülen bağılıkları eğitimsel amaçlarının başarısızlıklarını

²¹ Demirbaş, 2001: 154-155.

²² Walklate, 2003: 23.

²³ Soyaslan, 1998: 80.

²⁴ Gibbons, 1994, s. 101.

göstermektedir. Eğitime karşı olan yükümlülük, gençlerde eğitime karşı istek ve başarıya yönelimi sağlamakta aynı zamanda mesleki isteği ve beklentileri beraberinde getirmektedir²⁵.

Birçok teori suçluluğun niçin gençlik yaşında yükselmeye başladığı konusunda öneriler sunmaktadır. Örneğin, suçluluk erkeklerde gençlik yılları ve erken yetişkinlik dönemi boyunca değişmeye başlayan hormonlarının seviyesi ile ilgili olarak bu hormonların bireyin fiziksel yeteneklerinde değişikliklere veya suç davranışına neden olabilmektedir. Hawkins'e göre en popüler olan açıklama sosyal etkiler üzerine yoğunlaşmaktadır. Doğumdan itibaren anne babanın etkisi altına giren çocuklar genellikle suçlu davranışından uzak kalmaktadır. Ancak gençlik dönemi boyunca anne babanın kontrolünden uzaklaşan gençler yaşlılarının etkisinde kalarak suçluluğa yaklaşmaları söz konusu olabilmektedir²⁶.

Dönmezer'e göre insan hayatının ilk 15 yılı içerisinde suç çok az miktarda işlenmektedir çünkü çocuklar bu dönemde ebeveynlerinin sıkı denetimi altındadırlar. Bu dönemde çocukların davranışlarını kontrol bakımından bir takım pekiştireçler etkin olarak faaliyettedir. Buna karşılık gençlik döneminde bireyleri suça yöneltici pekiştireçlerin etkisi altına girdikleri için suç işleme oranı bu dönemde yükselmektedir²⁷.

Suçun genç yaşlarda işlenmesinde bilişsel faktörlerde etkili olabilmektedir. İlk gençlikte etkili olan benmerkezcilik, hazcılık ve taşkınlık duyguları yasalara karşı olan bazı davranışların gerçekleştirilmesini gencin gözünde haklı kılmaktadır. Yetişkinlikle birlikte benmerkezci duygular azalmakta ve toplumda yaşayan kişinin dışındaki bireyleri kişinin davranışında etkili olabilmektedir. Bunun yanı sıra yetişkinlikte sosyal değerler daha fazla onay görmekte, sosyal ilişkiler gözlenmekte ve yaşamın anlamı değişmektedir. Yaş ve suç ilişkisi içerisinde fiziksel özellikler de önem kazanmaktadır. Gençlikte görülen fiziksel güç, çeviklik ve ataklık bazı suçları hızlandırmaktadır. İlerleyen yaş ile birlikte azalan fiziksel güç ve enerji suç oranlarında düşmeye neden olmaktadır. Suçta doruk yaşın 25-30 arasında olduğu yönündeki görüşler biyolojik yaşın yükselmesi ile suç oranlarında düşüş yaşanacağını ileri sürmektedir²⁸.

Suçlu davranışın genç yaşlarda en yüksek değerini alması sosyal, bilişsel, biyolojik, fizyolojik, sosyal statü ve rollerle ilişkin bazı faktörlerle açıklayan görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlere göre gençler yetişkinlerin dünyasına adım atarken önemli uyum sorunlarıyla karşılaşmaktadırlar. Bu sorunlardan bazılarının suç işlemeye neden olduğu düşünülebilir. İşsizlik, para, cinsellik, statü, güç, kişilik arayışları, uyuşturucu, yerleşik düzene ve

²⁵ Akers ve Sellers, 2000: 104.

²⁶ Hawkins, 1996: 74.

²⁷ Dönmezer, 1994: 124.

²⁸ İçli, 2004: 328.

geleneklere karşıt görüşler, aynı görüşü paylaşan bir arkadaş grubu vb. suçun genç yaşlarda işlenmesinde etkili olan sosyal faktörlerdir. Özellikle mala karşı suçlarda bu durum etkisini göstermektedir. Ayrıca alkol ve bazı sapmış davranışlarda bu dönemde suça alt yapı hazırlamaktadır. Buna karşın ilerleyen yaşla birlikte kişilik oturmakta, yaşamdan beklentiler değişmekte ve bu bağlamda yasa dışı yollara gitme olasılığı azalmaktadır²⁹.

Gençlerin suç davranışına yönelmeleri ile ilgili olarak yapılan araştırmalar, yoğun şekilde suç işleyen ya da ağır suçlar işlemiş gençler arasında ciddi sosyal problemleri, aile ve okul yaşamlarında ciddi zorluklarla karşı karşıya olanların varlığını ortaya koymuştur. Yani bu tip gençler veya çocukların, işlemiş oldukları suçları, çocuk suçluluğunun normalliği varsayımı dışında, psikolojik, sosyal ya da başka nedenlere dayanan eksikliklerle açıklamak daha tutarlı görünmektedir³⁰. Gençlerin suç davranışına olan eğilimleri sadece belli başlı karakteristik özellikleri çerçevesinde açıklamak mümkün değildir. Gençlerin suç davranışında bulunmalarında etkili olan faktörlerin üzerinde durmak genç suçluluğunu anlamada ve suçlulukla mücadele etmede önem taşımaktadır.

1.3. Genç Suçluluğunda Etkili Olan Faktörler

Suçta sürüklenen çocuklar ve genç suçluların suç davranışını gerçekleştirmelerinde başta aile olmak üzere yaş, cinsiyet, arkadaş ve yaşanan çevrenin özelliklerinin önemli etkileri söz konusudur. Bu başlık altında genç suçluluğunda etkili olabilecek söz konusu özellikler ele alınacaktır.

1.3.1. Sosyo-Demografik Özellikler

Suç ile sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişkiyi farklı disiplinlerden çalışmalar ortaya koymaktadır³¹ Cömertler ve Kar³² tarafından Türkiye’de 81 İl’in 2000 yılına ait verileri yatay kesit analiziyle incelenmiş ve sosyo-ekonomik yapılarla ilişkin değişkenlerin suç oranını belirlemede önemli oldukları tespit edilmiştir. Çalışma, işsizlik oranının, kişi başına göç oranının, kişi başına gelirin, gelişmişlik indeksinin, şehirleşme oranının, demografik unsurların ve İl’lerin büyüklüğünün suç oranını pozitif olarak etkilediği

²⁹ İçli, 2004: 327-28.

³⁰ http://portal.ubap.org.tr/App_Themes/Dergi/2011-95-727 (erişim tarihi: 03.04.2014).

³¹ Akdeniz, Sıdika, “Suç ve sosyoekonomik değişkenler arasındaki bağımlılık ilişkisi: Kars cezaevi üzerine bir inceleme”, Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Cilt 4, Sayı 6, 2013, S.26 ; ÖNCÜ, F. T., Sercan, M. T., Ger, C. T., Bilici, R. T., Ural, C. T., & Uygur, N. T. (2007). Sosyoekonomik etmenlerin ve sosyodemografik özelliklerin psikotik olguların suç işleminde etkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 18(1), 4; Gerçek Çakıcı L. Şüpheli ve Mağdur Üzerine Bir Araştırma. *Polis Bilimleri Dergisi*, Ocak 1, 2006;8(3-4), s.79.

³² Cömertler ve Kar, 2007: 37.

ortaya koymuştur. Şimdi sırasıyla suç ile ilgili araştırmalarda sıkça ele alınan sosyo demografik özelliklerden birkaçı ele alınacaktır.

Cinsiyet: Günümüzde kadınlar erkeklere oranla daha az suç işlemektedirler. Dünyadaki tüm ülkelerde kadın suçlu oranı erkeklere göre düşüktür. Fakat kadınların işlediği suç türleri bakımından ülkeler arasında farklılıklar bulunmaktadır. İçli’de suçun genel olarak bir erkek davranışı olduğuna dikkat çekerek bu nedenle kriminolojinin erkeklerin işlediği suçlara kadınların işledikleri suçlardan daha fazla ilgi gösterdiğini ve tipik suçlu cinsiyetin genç erkek olarak genel kabul gördüğünü belirtmektedir. Ayrıca bu bağlamda suçu açıklamaya yönelik birçok teorinin “genç erkek” üzerinde açıklamalarını yürüttüğünü vurgulamaktadır³³.

Erkeklerin ve kadınların farklı ailevi süreçlerden geçerek farklı şekillerde sosyal bağlar veya kontrol mekanizmalarını deneyimledikleri konusunda düşünceler bulunmaktadır. Bu düşünce sistemlerini iki çizgide temellendirmek mümkündür. Bunlar cinsiyet üzerinde yapılanan feminist teoriler ile Hirschi tarafından ortaya konulan sosyal bağ teorisidir. Araştırmacılar ailenin cinsiyet yapısı üzerindeki etkilerinin erkek ve kadın suçluluğundaki cinsiyet farklılıklarında etkili olduğuna dikkat çekmektedir³⁴.

Pek çok toplumda erkeklerin kadınlara göre daha çok suçlu davranış içinde bulunmaları suç ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkinin derinlemesine analiz edilmesine neden olmuştur. Cinsiyetin suçluluk üzerine etkilerini incelemeyen cinsiyet rolleri kavramının ne anlama geldiğine yakından bakmak faydalı olacaktır.

Cinsiyet rolleri insanların davranışlarını organize eden, hareketleri; sosyal beklentiler, sosyal eylemler ve davranışlar yoluyla anlamada kullanılan bir mekanizmadır. Sosyal hayatta, kimin hangi durumda ne yapması gerektiğini cinsiyet rolleri ortaya koyar. Cinsiyet ilişkileri kadın ve erkek rollerinin tanımlanmasını içermektedir. Bu roller, kadın ve erkek için davranışla ilgili ayarlamalara ve ortak beklentilere uygun bir çerçeve oluşturmaktadır³⁵.

Sutherland cinsiyet rollerinin suç davranışı üzerindeki etkileri konusunda çalışmalarda bulunmuştur. Sutherland; suç davranışının kaynağının doğuştan değil diğer davranışlar gibi öğrenilebilir bir davranış olduğunu ortaya koymaktadır. Sutherland’e göre erkekler kadınlara göre daha çok suçlu olma eğilimi göstermektedirler. Bunun iki nedeni vardır, ilk olarak, genellikle erkekler kadınlara göre sosyalizasyon sürecinde daha az kontrol altına alınabilmektedirler. İkinci olarak da; erkekler sosyalizasyon süreci içerisinde suça eğilimi arttıran sert, saldırgan, riskli hareketler gibi davranışları kadınlara göre daha çok

³³ İçli, 2004: 1.

³⁴ Chapple, 2005: 358.

³⁵ Walklate, 1998: 80.

benimsemektedirler. Bu iki eğilimin, erkeklerin kadınlara göre suçlu olma olasılığını daha çok arttırdığı ileri sürülmektedir³⁶.

Kadın suçluluğunun ve kadının hapsedilme oranının en yüksek olduğu ülke ABD'dir. 2004'te ABD'de toplam hükümlülerin % 7'sini kadınlar oluşturmaktadır³⁷. 2011 yılı Türkiye Ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü sayıları incelendiğinde de ABD'ye benzer şekilde toplam 92.636 hükümlünün 89.649'u erkek, 2.987'unun kadın olduğu görülmektedir³⁸.

Hemen hemen tüm toplumlarda kadınların suç işleme oranları erkeklerden düşük olmasına karşın kadın suçlu oranı ülkeden ülkeye, sosyo-kültürel yapıdaki farklılıklara bağlı olarak değişmektedir. Bu konuda belirleyici faktör kadınların sosyo-kültürel yapı içindeki konumlarının işledikleri suç oranları ile türlerini ne şekilde etkilediğidir³⁹. Ayrıca hem dünyada hem de Türkiye'de tutuklu ve hükümlü kadın sayısı az olmakla beraber artış içinde olduğu gözlenmektedir.

Yaş: Suç davranışıyla ilgili sosyo-demografik değişkenler arasında yaş önemli bir yer tutar. Özellikle yaşla yakından ilgili fiziksel ve biyolojik faktörlerin suçun oluşumunda etkili olduğu gözlenmektedir. Akdeniz⁴⁰ gençlikte görülen fiziksel güç, çeviklik ve ataklığın bazı suçları hızlandırdığını ilerleyen yaşla birlikte azalan fiziksel güç ve enerjinin, ciddi suç oranlarında da düşmeye neden olduğuna dikkat çekmektedir. Suç oranı gençlik yıllarının bitimine doğru doruk noktasına ulaşmakta ve bu noktadan sonra düşmeye başlamaktadır. Bu argümanı tersten okursak suça katılımın yaş ile azaldığı görüşü kriminolojinin en eski ve en çok kabul edilen görüşüdür. Birçok suç türünde, özellikle cinayet, soygun ve ırza tecavüz gibi ciddi suçların görüldüğü toplumlarda nüfusun suça katılım oranı adolesan ve ilk yetişkinlik dönemlerinde en üst seviyeye ulaşır, daha sonra yaşla birlikte düşme eğilimi göstermektedir⁴¹. Delikara da suç davranışının ergenlik dönemlerinde yoğunlaşmasının nedenini, artan yaş ile birlikte anne baba denetiminin giderek azalması, ergenin arkadaşlarıyla daha yakın bir ilişki içine girmesi ve arkadaşların ergenin yaşamında giderek daha fazla önem kazanmasıyla ilgili olabileceğine dikkat çekmektedir⁴².

Yaş ile suçluluk arasındaki ilişki incelenirken yaş gruplarından faydalanılmaktadır. Anti sosyal davranışlara karşı eğilim okul çağında başlamakta olup 20-39 yaşları arasında en yüksek sınıra çıkmakta ve yaşlılık dönemi ile beraber hızla azalmaktadır⁴³.

³⁶ Walklate, 1998: 81.

³⁷ Greenfield ve Snell, 1999.

³⁸ Türkiye İstatistik Kurumu, 2013: 120.

³⁹ İçli, 1992: 23.

⁴⁰ Akdeniz, 2013: 26.

⁴¹ İçli, 2004: 325.

⁴² Delikara, 2002: 147.

⁴³ Dönmezer, 1994: 133.

Suç eğiliminin özellikle gençlerde fazla görülmesi suç davranışında önemli faktörlerden biri olan yaş ile suçluluk ilişkisinin kriminoloji literatüründe sıkça ele alınmasında etkili olmakla birlikte suç ile mücadele edilmesi konusunda belirleyici bir değişkendir.

Eğitim: Okul bireye toplumsal değer ve normların öğretildiği toplumsallaşma kurumlarından birisidir. Bu bağlamda okulda alınan eğitim sayesinde birey toplumun kurallarını öğrenerek bu kurallar çerçevesinde hareket eder ve kurallara uymadığında ortaya çıkan suçtan da uzak kalmış olur. Eğitim ve suç arasındaki bu yakın ilişki birçok araştırmaya konu olmuştur. Yapılan araştırmalara göre eğitim seviyesi, okuma-yazma becerisi düştükçe suç işleme oranı da artmaktadır. Aynı zamanda yapılan araştırmalarda anne ve babanın eğitim durumu da ele alınmaktadır. Anne ve babası okuma-yazma bilmeyen veya az eğitim görmüş ailelerin çocuklarının eğitilmiş ailelerinin çocuklarına oranla daha çok suç işledikleri tespit edilmiştir⁴⁴.

Eğitim düzeyi ve suç arasındaki yakın ilişkiyi inceleyen Kızmaz⁴⁵; ilk olarak eğitim ve öğrenim olgusunun bireyde bilinç oluşumunu gerçekleştirdiğini belirtmektedir. Kızmaz; suçun aslında bir sorunun çözümüne ilişkin olarak ortaya çıkan bir davranış olduğunu açıklayarak, eğitim ve öğrenimin bu sorunu çözmeye daha insancıl, rasyonel ve hukuki bakış açılarının bireye kazandırdığını, bireyin günlük hayatta karşısına çıkabilecek sorunları çözmeye suçtan uzak tutan bilincin gelişmesinde önemli bir role sahip olduğunu göstermektedir. Eğitim-öğrenim düzeyi ve suç arasındaki ikinci hususu ise eğitim-öğrenim düzeyinin artması ile birlikte bireylerin daha çok iş bulabilme imkânlarının arttığını bu durumda özellikle mala karşı olan suçlarda görece azalmanın söz konusu olduğunu gören Kızmaz bu durumda eğitim ve öğrenim durumu yüksek olan bireylerin suç işleme şeklinde bir yargıya ulaşamayacağını, bunun yanlış olduğunu belirterek, yüksek öğrenimli bireylere özgü bir suç tipi olan beyaz yaka suçlarını örnek göstermektedir.

Kızmaz; yüksek eğitim-öğrenime sahip olmanın suçu tamamen önleyici bir faktör olarak ele alınamayacağını ancak öğrenimin yüksek olmasının iş bulabilme ile yakından ilişkili olduğu ve bu durumun bireyi suçtan uzaklaştırdığı gerçeği üzerinde durmaktadır⁴⁶.

Kızmaz, eğitim-öğrenim ve suç arasındaki üçüncü unsuru ise okul olarak açıklamaktadır. Genel olarak araştırmalar ele alındığında bireyin okul yaşantısındaki başarısı, okula karşı tutumları, eğitim sistemi, okul yönetiminin tutumu, okuldaki başarı düzeyi ve not durumları, okul ortamı, öğrenciler arasındaki ilişkiler, okuldan kaçma veya okuldan atılma

⁴⁴ Dönmezer, 1994: 225.

⁴⁵ Kızmaz, 2004: 292-295.

⁴⁶ Kızmaz, 2004: 292-295.

gibi faktörlerin bireyin öğrenim durumunda etkili olduğuna ve belirleyici faktörler olarak ele alınması gerekliliğine değinmektedir⁴⁷.

Suç ve eğitim arasındaki yakın ilişkiden hareketle eğitimi özellikle gençlerin suç davranışını önleme konusunda hayata geçirilebilecek mücadele yöntemlerinde önemli bir değişken olarak ele almak mümkündür.

Medeni Hal: Araştırmalar, medeni halin suçluluk üzerinde etki yaptığını göstermektedir. Yapılan araştırmalar ve istatistikler genel olarak, evlilerin en az suçlu oranına, sonra dulların ve daha sonrada bekârların geldiğini, boşanmışların ise en yüksek suçluluk oranına sahip olduğunu göstermektedir. Bununla beraber, yaş guruplarına, cinsiyete ve kişilerin mensup olduğu sosyal sınıflara göre bu oranların değişmekte olduğu da tespit edilmiştir. Örneğin, genç olan evli erkeğin, bekâra göre daha çok suç işlediği bazı araştırmalarda vurgulanmaktadır⁴⁸.

1.3.2. Aile İlişkileri

Suç davranışının incelenmesinde aile yapısı ve bireyin aile ile olan ilişkileri belirleyici bir faktör olarak ele alınmaktadır. Kriminolojide suçun kaynağına ilişkin yapılan ilk araştırmalar suç davranışının aileden gelen genetik özelliklerle belirlenip belirlenmediği konusunda yapılmıştır daha sonraki çalışmalarda ise aile yapısı ve bireyin aile ile olan ilişkilerinin suç davranışının ortaya çıkmasında ki etkileri üzerinde durulduğu görülmüştür.

Aile soyağaçlarının incelenmesi ile ilgili “Dugdale’ın Geneolojik Aile Araştırması” (1877) kriminolojide soyaçekim ve suçla ilgili araştırmalara örnektir. Bu araştırmalardan bir diğeri de Henri Goddard’ın Kallikak ailesi üzerinde gerçekleştirdiği araştırmasıdır. Bu araştırmalardan çıkan sonuca göre suçlu davranışlar üzerinde soya çekim büyük önem taşımaktadır⁴⁹. Suç ve aile ile ilgili yapılan çalışmalarda aileden gelen genetik özelliklerin etkisinin incelenmesinden sonra ailenin birey üzerinde sosyo-psikolojik etkileri ve suç ilişkisinin ele alındığı görülmektedir.

Aile; biyolojik bir varlık olarak insanlığın devamının sağlandığı, çocuğun ilk sosyalleşme sürecini geçirdiği, karşılıklı ilişkilerin çoğunlukla yazılı olmayan kurullarla belirlendiği, toplumda maddi ve manevi kültürün kuşaktan kuşağa aktarıldığı, biyolojik, psikolojik, sosyolojik, ekonomik, hukuksal, yönleri bulunan sosyal bir kurumdur⁵⁰. Bireyin doğumundan itibaren birey üzerindeki etkisini sürdüren aile bireyin ruhsal gelişimi ve

⁴⁷ Kızmaz, 2004: 292-295.

⁴⁸ Dönmezer, 1994: 334.

⁴⁹ Demirbaş, 2005: 101.

⁵⁰ Sayın, 1990: 2.

davranışlarını da büyük ölçüde etkilemektedir. Bu denli önemli bir faktör olan aile ve suçluluk ilişkisi birçok açıdan irdelenmektedir.

Ailenin ekonomik düzeyinin düşük olması, yoksul bölgelerde ikameti, olumsuz yaşam ve sağlık şartlarının oluşmasına neden olmaktadır. Bunun sonucu olarak çocukların, ucuz ikamet bölgelerine sığınmış olan suçlularla temas kurmaları, onların davranışlarını taklit etmeleri söz konusu olabilmektedir⁵¹.

Aile ve suç davranışı konusunda yapılan araştırmalar göstermektedir ki bazı ebeveyn davranışları çocukta ileriki yaşlarda suç davranışında bulunmasında belirleyici olabilmektedir. Brank E., v.d. gençlerin suç davranışına yönelmelerini önlemek adına kontrol altında olmaları gerektiğini belirtmektedir. Bu noktada aileler gençlerin davranışlarını izleyerek problemleri davranışlar meydana geldiğinde bunların farkına varmalı söz konusu davranışın doğuracağı sonuçlar konusunda dikkatli olmaları gencin suç davranışını gerçekleştirmesini önlemede önemlidir⁵².

Çocuk ve genç suçluluğu ile ilgili yapılan araştırmalarda ailenin sosyo ekonomik özellikleri ile suç davranışına olan eğilimi arasındaki ilişkinin sıkça incelendiği görülmektedir.

1.3.3. Akran İlişkileri

Bireye özellikle gençlik yıllarında akran gruplarının etkisi suç davranışının ortaya çıkıp çıkmamasında önem taşımaktadır. Bu nedenle bireyin akran ilişkileri suçlulukta belirleyici bir faktör olarak yorumlanabilir.

Bireyin akranlarıyla olan ilişkilerinin suç davranışı üzerindeki etkileri kriminoloji literatüründe sıkça ele alınan bir konudur. Bu konuda yapılan birçok araştırma bireydeki suçluluk ile arkadaş çevresi arasında güçlü ilişkilerin söz konusu olduğunu ortaya koymaktadır⁵³.

Gençlerin, psiko-sosyal gelişimleri açısından önem taşımakta olan akran grubu ile ilişkiler özellikle gençlerde aitlik duygusu, duygusal destek ve davranışsal normları kazandıran bir işleve sahip olması açısından belirleyicidir. Ev ortamında veya aile içerisinde ebeveynlerden gerekli ilgi ve desteği bulamayan çocuklar, kendilerine yeni ortam arayışlarına yönelmektedirler. Aynı şekilde okulda başarısız olan çocuklar, kendileri ile bazı benzer

⁵¹ Dönmezer, 1994: 334.

⁵² Brank vd., 2007: 198.

⁵³ Akers, Ronald. L. 1979. "Social Learning and Deviant Behavior: A Specific Test of a General Theory." *American Sociological Review* 44:635-55, Hirschi, Travis. 1969. *Causes of Delinquency*. Free Press, Warr, Mark. 1996. "Organization and Instigation in Delinquent Groups." *Criminology*. 34:11-38.

özellikler sergileyen anti-sosyal akran grupları ile birlikte olma yönelimi içerisinde olmaktadır⁵⁴.

1.3.4. Okul Yaşamı

Suç olgusunun açıklanmasında, öğrenim/egitim düzeyi ve bununla ilintili olan okul faktörünün suç değişkenleri içerisinde önemli bir konuma sahip olduğu ileri sürülmektedir. Bu konudaki araştırma bulguları ve istatistikleri de, suç işleyenlerin önemli bir oranının, düşük eğitilmiş olduklarını ortaya koymaktadır. Bu nedenle suç araştırmacıları, suç davranışının ortaya çıkmasında etkili olan faktörler içerisinde özellikle aile ve okul faktörüne dikkat çekmektedirler. Bu durum da hiç kuşkusuz, suç ile öğrenim/okul ilişkisinin ele alınmasının, suç sosyolojisi ve kriminoloji disiplini açısından taşıdığı önemi göstermektedir⁵⁵. Düşük eğitim seviyesi suç oranlarının yükselmesinde etkili olurken okuryazarlığın ve eğitimde elde edilen başarının artması düşük suç oranlarını beraberinde getirmektedir⁵⁶.

Suç ve okul ilişkisi üzerine odaklanan araştırmacıların çalışmaları genel olarak değerlendirildiğinde özellikle; akademik başarı, okula yönelik tutumlar (okulu sevip sevmemeleri, okula bağlılık), eğitim sistemi, okul yönetiminin öğrencilere yönelik tutumları (kötü davranışları, etiketleme), okul ortamı, öğrenciler arasındaki ilişkiler, okul yönetiminin disiplin anlayışı, okuldaki başarı düzeyi ve not durumu, okuldan kaçma sıklığı veya okuldan atılma gibi faktörler üzerinde odaklandıkları ve suçlulukla ilintili olarak söz konusu bu değişkenleri çözümleme unsurları olarak ele aldıkları görülmektedir⁵⁷.

Genç suçluluğunda etkili olan faktörleri gençlerin yetiştikleri farklı sosyal, kültürel, ekonomik ve psikolojik etkenlere göre ele almak mümkündür. Farklı toplumlarda yetişen gençleri suça sürükleyen faktörlerin de bu noktada farklılık göstermesi beklenmektedir.

1.4. Genç Suçluluğunu Açıklayan Yaklaşımlar

Birçok araştırmaya konu olan genç suçluluğunu açıklamak amacıyla kriminoloji disiplini içerisinde birçok farklı yaklaşım ortaya konmuştur. Genç suçluluğunu anlamak için tarihsel süreç içerisinde toplumda çocuğun rolünü incelemek önem taşımaktadır. Eski çağlarda babanın mutlak otoritesi altında olan çocuk ailenin bir üyesi olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde yasaya aykırı hareket eden gençler genellikle yetişkinlerle aynı

⁵⁴ Kızmaz, 2006: 52.

⁵⁵ Kızmaz, 2004: 292.

⁵⁶ Sander vd., 2002: 1695.

⁵⁷ Kızmaz, 2004: 292.

biçimde ele alınmaktadır. Örneğin V. Yüzyıl öncesinde Antik Roma’da gençler Roma Hukukunda yetişkinlerle aynı konumda bulunmaktadır. Ancak V. Yüzyılın başlangıcından itibaren yedi yaşın altındaki çocukların Roma Hukukunda cezai sorumluluktan muaf olarak kabul edilmeye başlandığı görülmektedir. Erkeklerde 14 yaş ve üstü ve kadınlarda 12 yaş üstü cezai sorumluluk amaçlı yetişkin olarak ele alınmıştır⁵⁸.

19. yüzyılın sonlarında “genç suçluluğu” kavramının ortaya çıktığı görülmektedir. Çocukluk ve yetişkinlik kavramlarının çocukluğun özel doğası gereği aynı hukuk altında kolayca bağdaştırılamaz olduğu fikri bu yüzyılda hâkim olmuştur. Aynı zamanda Sanayi Devriminin sonuçları olarak ABD’de kentleşme süreci yaşanmaktadır. Bu süreç içerisinde sağlıklı ve temiz kentsel alanlar, temiz su ve kamu sağlığı konularında bir takım sıkıntılar söz konusu hale gelmiştir. Kentlerde gecekondu bölgelerinde yaşayan yoksul erkek, kadın ve çocuk sayılarında hızlı artışlar görülmektedir. 19. Yüzyıl boyunca yaşanan bunalımlı sosyal ve ekonomik koşullarda Amerika kentlerinde genç erkek suçluların işlediği mülkiyet suçlarında ve genç kadınların fuhuş oranlarında artış görülmektedir. Aynı zamanda eğitim almayan, işsiz ve yetişkin gözetiminden uzak “sokak köşesi” olarak adlandırılan gençliğin bir alt sınıfı meydana gelmiştir. Bu gençlerle ilgili olarak yeni bir sosyal sorun “genç suçluluğu” doğmuş ve büyük ölçüde kent yoksullarının bir sorunu olarak tanımlanmıştır⁵⁹.

19. yüzyılda tüm dünyada yaşanan gelişmelerle birlikte önemli bir sosyal sorun haline gelen suç olgusu ile ilgili bilimsel çalışmaların da hız kazandığı görülmektedir. Suç bilimi olarak tanımlanan kriminoloji suç olgusuna etki eden biyolojik, psikolojik, sosyolojik, ekolojik ve diğer faktörleri ve sebepleri araştırarak suçun oluşumu ve önlenmesi ile ilgili çalışmaları içeren bir bilim dalıdır⁶⁰.

19. yüzyılın ikinci yarısından sonra Lombroso, Ferri ve Garofalo olmak üzere kriminolojide üç önemli isimle karşılaşılmaktadır. Lombroso’nun 1864 yılında “Deha ve Delilik” adlı eseri, Ferri’nin “Suç Sosyolojisi” ve Garofalo’nun “Criminologia” (1885) eseri kriminolojinin gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır.

Suç ile ilgili ilk teoriler genelde suçu tek bir nedenle örneğin atipik vücut yapısı, genetik anormallikler, akıl hastalığı, fiziksel anormallikler ve yoksullukla açıklamaya çalışırken daha sonra geliştirilen teorilerde suçun çok nedenli bir sosyal olgu olarak açıklandığı görülmektedir⁶¹.

⁵⁸ Kupchick, 2010: 5.

⁵⁹ Kupchick, 2010: 5-6.

⁶⁰ Dolu, 2010: 40.

⁶¹ İçli, 1993: 8.

1920’li ve 1930’lu yıllarda “Çağdaş Kriminoloji” ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde suçu açıklamaya yönelik iki temel görüş meydana gelmiştir. İlk görüş, Sigmund Freud’un teorilerinin etkisiyle suçu bireyin ruh yapısında var olan gerilim ve çatışmaların sembolik bir ifade tarzı olarak ele alırken ikinci görüş ise sosyologların etkisiyle suçu bireylerin içinde yaşadığı ortamla açıklama yoluna gitmiştir⁶². 20. yüzyılın kriminolojisi daha çok sosyolojik olarak tanımlanmaktadır. Bu dönemde suçun sosyal boyutlarının daha çok önem kazandığı görülmektedir.

19. yüzyıl suçun nedenleri konusunda birçok teorinin geliştirildiği bir dönem olmuştur. Biyolojik, psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve birden çok disiplinle ortaya konmuş kompleks bakış açıları oluşturulmuştur. Teorisyenler sadece suçu açıklamakla kalmamış aynı zamanda suç artışını da ele almışlardır. Marxistlere göre; zenginler ve fakirler arasındaki farkın ve kapitalizmin getirdiği krizlerin giderek fazlaşması suç artışını da beraberinde getirmektedir. Yapısalcılara göre; endüstrileşmenin ve kentleşmenin hızlanması geleneksel inançlarda ve sosyal kontrol mekanizmalarında özellikle de dinde kırılmalara, bozulmalara neden olmuştur. Sosyal kontrolün bireylerin davranışları üzerindeki etkisinin azalması suç oranlarının artışını da beraberinde getirmiştir⁶³.

Kentleşme ve endüstrileşmeyle ilgili gelişmeler, çok uluslu şirketlerin ortaya çıkması, 1930’larda tüm dünyayı etkisi altına alan “Büyük Bunalım” ekonomik krizi ile I. ve II. Dünya Savaşları, 1945 sonrası batı dünyasında yaşanan endüstriyel ve ekonomik patlamalar ve bunun sonucunda kapitalist ve birey merkezli bir toplum yapısının ortaya çıkması ve suç oranlarındaki artış, 1970’lerde yaşanan Feminist Hareketler, ortaya çıkan ulus üstü ve uluslararası organizasyonlar ve çok uluslu şirketlerle birlikte mal ve hizmetlerin küreselleşmesi ve Batı tarzı bir hayat ile popüler kültürün tüm dünyaya yayılmaya başlaması gibi faktörler tüm dünyayı etkisi altına almış ve sarsmıştır. Tüm bu gelişmelerin sonucunda milletler, toplumlar ve bireyler de değişmiş sonuç olarak suç ve suç çalışmaları bu değişimden etkilenmiştir⁶⁴.

Suç olgusunu sosyolojik boyutları ile ele alan birçok teori suçu cinsiyet, eğitim, sosyal çevre, aile, sosyo-ekonomik durum gibi farklı değişkenler açısından ele almakta ve açıklamaktadır. Suç olgusunun açıklanmasında yaş önemli bir değişken olarak kabul edilmektedir.

Kişilerin yaşam kalitelerinin belirlendiği ergenlik döneminde gençlerin toplumsal düzene uyum sağlayamayarak suç işlemeye yönelmeleri sadece biyolojik yapılarının ya da

⁶² Bal, 2003: 165.

⁶³ McDonald, 1982: 408.

⁶⁴ Dolu, 2010: 34.

yalnızca dış çevre dediğimiz kendi tercihleriyle oluşan çevrelerinin etkisiyle gerçekleşmemektedir. Ergenin suça sürüklenmesinde hızlı bir biçimde gelişen bedensel ve ruhsal değişim, kalıtsal nedenler, zekâ potansiyelinin sınırlılığı gibi kişisel etkenlerin yanı sıra çocukluk evresine kadar uzanan yanlış eğitim, yetersiz sevgi ve ilgi de olabilmektedir⁶⁵.

Genç suçluluğu ve suç olgusunda yaş faktörünü doğrudan ve dolaylı olmak üzere birçok teori açıklamaktadır. Bu teoriler kriminoloji literatürüne önemli katkılar sunmakla birlikte hiçbirini tek başına genç suçluluğunu açıklayabilecek genel geçer bir özelliğe sahip değildir⁶⁶. Bu teorilerin bazılarında aşağıdaki başlıklarda yer verilecektir.

1.4.1. Çözümeyen Çocuk Suçluluğu

1950 yılında Sheldon ve Eleanor Glueck tarafından ortaya konulan “Çözümeyen Çocuk Suçluluğu (Unraveling Juvenile Delinquency)” teorisi hiçbir teorik yaklaşımın suçluluğu açıklayamayacağını ileri sürmektedir. Teori suçluluğun tek bir nedenle değil biyolojik, psikolojik ve sosyolojik açılardan çok boyutlu olarak ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır⁶⁷.

Sheldon ve Eleanor Glueck 500 suçlu ve 500 suçsuz birey üzerinde araştırmalar yapmıştır. Bu iki grup; yaş, genel zekâ, etnik karakterleri gibi faktörler açısından karşılaştırılmıştır. Glueck’lerin genç suçluluğu ile ilgili yaptıkları bu çalışma sayesinde gençlerle ilgili dikkate değer verilere ulaşılmıştır⁶⁸.

1950 yılında yayınlanan söz konusu kapsamlı çalışmada ABD’de Massachusetts eyaletinde 500 suçlu çocuğu, Boston bölgesinde benzer sosyo demografik özelliklere sahip 500 suçlu olmayan çocukla karşılaştıran Glueck’ler suçlu çocukların kontrol grubundaki çocuklardan belirgin bir biçimde ayrıldıklarını ortaya koymuşlardır. Fiziksel olarak suçluların karakter olarak inatçı, egoist, saldırgan ve tepkisel hareket eden, genel tavır ve davranış olarak da iddialı ve çevresine düşmanca davranan yapıya sahip olduklarını tespit etmişlerdir. Glueckler yaptıkları bu çalışmayla bireyde fiziksel özelliklerinin suç davranışını sergilemesinde tek değişken olmadığını bunun yanında psikolojik, sosyo kültürel ve biyolojik faktörlerin de göz önünde bulundurulacağı çok disiplinli bir bakış açısının geliştirilmesinin önemini ortaya koymuşlardır⁶⁹.

⁶⁵ Yavuzer, 1998: 32.

⁶⁶ Ergene, 1992: 209.

⁶⁷ Reiss, 1951: 115.

⁶⁸ Dönmezer, 1994: 265.

⁶⁹ Dolu, 2010: 157-158.

Glueckler yapmış oldukları araştırma ile biyolojik özelliklerin karakter ve davranışları belirlediği görüşüne alternatif bir görüş olarak bazı sosyal seçimlerin gençlerde çetelere katılma ve suçlu davranışlarını ortaya koymada etkili olabileceğini göstermişlerdir⁷⁰.

Kriminolojide özellikle çocuk suçluluğunu açıklamada en fazla sözü edilen Glueck'lerin çalışması suçlu davranış ve fiziksel özellikler arasında ilişki kuran kuramcılar tarafından eleştirilmiştir⁷¹.

Çözümeyen Çocuk Suçluluğu teorisi kriminoloji literatüründe sosyolojik teorilerin yer aldığı tarihte birlikte ortaya çıkmıştır. Suç davranışını açıklarken birçok faktörün etkileşimi ile açıklayan bu teori biyolojik özellikler gibi tek bir nedenle açıklama yapan teorilerden farklı bir bakış açısı sunmuştur.

1.4.2. Sosyal Öğrenme Teorileri

Sosyal öğrenme teorisi, tüm davranışlar gibi suçun da aynı şekilde öğrenildiğini ileri sürmektedir. Bu teoriye göre bireyler suç işlemeyi diğer bireylerden öğrenir ve suç davranışı sosyal çevre tarafından yaratılmaktadır.

1930'lu yıllarda ortaya konulan bu teoride suçun suçlu faaliyetle ilgili normların, değerlerin ve davranışların öğrenilmesinin bir ürünü olduğunu kabul edilir. Sosyal öğrenme, suç teknikleri yanında suçluluğun nasıl rasyonalize edileceği, utanç duygusunun nötrleştirilmesi gibi suçun psikolojik yönlerini de öğrenmeyi kapsamaktadır⁷².

Sosyal öğrenme teorisi aynı zamanda davranış teorisinin önemli bir dalıdır. Davranış teorisi; insan davranışına etki tepki bakış açısı olarak da görülmektedir. Davranış teorisi; bireysel ilgiler sonucu ortaya konan çevresel faktörlerin sonucunda çıkan davranışla ilgilidir. Bireysel bir davranış ödüllendirildiği zaman bu davranış sıklıkla tekrarlanır hale gelir, bir davranışın ardından ceza geldiği zaman ise bu davranış azalır⁷³.

Sosyal öğrenme teorisinin temelleri Gabriel Tarde'nin (1843–1904) taklit teorisine dayanmaktadır. Tarde; Lombroso'nun ileri sürmüş olduğu suçun biyolojik anormallikler nedeniyle ortaya çıktığı görüşünü reddetmektedir. Tarde suçlu bireylerin doğuştan normal insanlar olduklarını suçu yaşamın bir yolu olarak sonradan öğrendiklerini belirtmiştir. Tarde'nin teorisi "taklidin yasaları" olarak adlandırılmaktadır. Tarde'ye göre bireyler tıpkı bir elbise modelinin kopya edilmesi gibi davranışları taklit etmektedirler⁷⁴.

⁷⁰ Shoemaker, 2009: 71.

⁷¹ İçli, 2004: 66.

⁷² İçli, 2004: 111.

⁷³ Schmallegger, 2006: 196.

⁷⁴ İçli, 2004: 112.

Tarde'nin teorisi dönemin diğer kriminoloji teorilerine göre, suç davranışının sonradan öğrenilen bir davranış olduğu görüşüne farklılık getirmiştir. Tarde'nin ortaya koyduğu bu teorinin temel fikirleri ile eş anlamlar taşıyan diğer bir teori ise Sutherland'ın ayırıcı birleşimler teorisi olmuştur.

1.4.3. Ayırıcı Birleşimler Teorisi

Ayırıcı Birleşimler Teorisi E. Sutherland tarafından ortaya konulmuştur. Bu teori bireyin yakın ilişkide olduğu kişilerden suç işlemeye teşvik edici bir takım tanımlamalara maruz kalarak suç işleme teknikleri ve suç işlemeyi haklı çıkaracak gerekçeleri öğrendiğini ileri sürmektedir. Suçun öğrenildiği kişilerle etkileşim içinde bir birliktelik durumu söz konusu olduğu için yaşanan birlikteliklerin içeriğine ve birey üzerindeki etkilerine bağlı olarak bireyin suç işleyip işlememesine yol açma durumunu ifade ettiği için “suçluyu suçsuzdan ayırıcı birliktelikler” ele alınmaktadır⁷⁵.

Sutherland'a göre, suçluluk ne kişisel özelliklerden ne de sosyo-ekonomik durumlardan doğar. Suç, her hangi bir kültürde her hangi bir kişiyi etkileyecek öğrenme sürecinin sonucunda ortaya çıkar ve özellikle gençlik çetelerinin suçluluğunu ortaya koymada dikkate alınabilecek bir teoridir⁷⁶.

Sutherland'e göre suç davranışı çocukluk yaşlarından itibaren gelişmeye başlayarak devam eder. Sutherland'in ayırıcı birleşimler teorisi dokuz madde halinde özetlenebilir⁷⁷.

1. Suçlu davranış öğrenilir.
2. Suçlu davranış iletişim sürecinde diğer insanlarla etkileşim sonucunda öğrenilir.
3. Öğrenilen suçlu davranışı birincil ilişkileri olan gruplar arasında meydana gelmektedir.
4. Suçlu davranış öğrenildiğinde iki önemli unsur kapsamaktadır;
 - a) Bazen çok karmaşık bazen çok basit olan suç işleme tekniği,
 - b) Bu öğrenme aynı zamanda tutumların, güdülerin ve itilimlerin belirli bir yönünü de kapsamaktadır.
5. Bazı toplumlarda kurallara herkes aynı biçimde uyum sağlamaz. Bazı toplumlarda bireyler legal olan davranışları sergilemez ve kurallara karşı gelir.
6. Yasaların ihlal edilmesini olumlu kabul eden tanımlar yasaların ihlal edilmesini olumlu görmeyen tanımlardan fazla olduğu zaman kişi suç işler.
7. Ayırıcı Birleşimler, kişinin suçlu kalıplarla temas ettiği ve suça karşı olanlardan izole olduğu için suçlu olduğu düşüncesini temel almaktadır.

⁷⁵ Dolu, 2010: 232.

⁷⁶ Demirbaş, 2005: 138.

⁷⁷ Sutherland ve Cressy, 1978: 80-82.

8. Suçlu davranışını öğrenme herhangi bir şeyi öğrenme sürecinin aynısıdır. Suçlu davranış öğrenme suçlu davranış ile sınırlı değildir.

9. Suçlu davranış genel ihtiyaç ve değerler tarafından açıklanamaz çünkü suçlu olmayan davranışlar da aynı genel ihtiyaç ve değerlerin ifadesidir.

Sutherland'a göre Amerika'daki şehirlerin bazı bölgelerindeki suç ve çocuk suçluluğunun yüksek olmasının nedeni, bu bölgelerde kanuna karşı gelmenin sosyalizasyon süreci içinde her hangi bir örf ve âdetin öğrenilmesi gibi öğrenilmesidir. Sosyal yapının bozulduğu, fakirliğin ve nüfus yoğunluğunun vb. arttığı yerlerde kanunsuzluk/kanuna karşı gelme bir örfür. Bu yerleşim bölgelerinde büyük suçlular yüksek prestij sahibidirler. Suç tekniği, standart suçlu davranışı, suçlu normları yaşlıdan gence intikal ettirilir. Aynı zamanda bu bölgelerde antikriminal davranışın etkisi zayıftır⁷⁸.

Ayrımcı birleşimler teorisi tıpkı sosyal öğrenme teorileri gibi ilk olarak eylem ile ilgilenmişlerdir. Neden bazı gençler suç davranışında bulunurken bazıları bulunmamaktadır sorusunu yanıtlamaya yönelik geliştirilmişlerdir. Aynı şekilde suç eylemine odaklanan bir diğer teoride Travis Hirschi tarafından geliştirilen sosyal bağ teorisidir.

1.4.4. Sosyal Bağ Teorisi

Sosyal bağ teorisinin varsayımları ele alındığında kuramın insan davranışının denetimi ve bu denetimle ilgili olan kurumsal süreç ve unsurlar üzerinde odaklandığı görülmektedir. Sosyal bağ teorisi suçluluğu açıklamada bireylerin toplumdaki değer, norm ve kurumlara olan bağlılığını ve bu bağlılıkla oluşan sosyal denetim olgusunu temel almaktadır. Birey ve toplum üzerinde sosyal denetimin başarısızlığı veya yetersizliği bu kurama göre suçluluğun önemli bir nedeni olarak görülmekte olup “sosyalleşme” ve “uyum” sosyal bağ kuramının iki önemli kavramını oluşturmaktadır⁷⁹.

Travis Hirschi çocuk suçluluğunun sosyal kontrol teorisini geliştirerek temel kavramın bireyin topluma bağlantısı olduğunu ifade etmiştir. Hirschi bireyin topluma bağlılığı zayıfladığı ölçüde suçluluk olasılığının artacağını belirterek topluma bağlılıkta birbirleriyle ilişkili dört unsuru açıklamaktadır. Bu bağlar şunlardır⁸⁰:

Bağlılık (attachment); bireyin özellikle ebeveynlerine, arkadaşlarına bağlılığı arttıkça onun toplumun beklentilerine uygun davranması olasılığı artmaktadır.

⁷⁸ Saran, 1990: 26-27.

⁷⁹ Kızmaz, 2005: 163.

⁸⁰ İçli, 2004: 125.

Taahhüt (commitment); Bir birey uzun vadeli amaçlara ulaşmak veya başarı elde etmek için yasal faaliyetleri daha fazla keşfettikçe onun uyum olasılığı artar.

Katılım (involvement); birey yasal faaliyetlere harcadığı zaman ve enerji arttıkça onun topluma uyum olasılığı artar.

İnanç; Bir kişi toplumun normlarının ahlaki geçerliliğine bağlandıkça uyum olasılığı artar.

T. Hirschi'nin 1969 yılında yayınladığı “Çocuk Suçluluğunun Nedenleri” adlı eserinde suçu birey ve toplum arasındaki bağların zayıflaması veya kopmasının bir sonucu olarak ele almış ve bu bağların neler olduğunu tartışmıştır. Bu bağlar Hirschi'nin teorisine göre bireyleri topluma sıkı sıkı bağlayarak bireyi toplumsal normlar ve beklentiler çizgisinde tutarlar. Bu bağların zayıflaması veya kopması bireyin suç işlemesine sebep olmaktadır⁸¹.

Çocuk veya gencin toplumdaki normatif kurallara uygun davranan kişilere karşı bir bağlılık içinde bulunması önemlidir. Bunun nedeni çocuk veya gencin bu kişilerin görüşlerine önem vererek onlarla olan ilişkilerinin zarar görmemesi adına suç davranışından uzaklaşacağı düşüncesidir. Bireylerin özellikle ergenlik ve gençlik çağında toplumdaki diğer kişilere olan bağlılıkları önem taşımaktadır. Birey bu dönemde ailelerinin gözetiminden uzaklaşarak sosyalleşmesini sürdürür bu noktada gencin ebeveyne olan bağlılığının güçlü olup olmaması suç davranışına olan eğilimini etkilemektedir. Eğer bağ güçlü ise genç suç davranışından uzak kalacaktır⁸².

Sosyal Bağ Teorisi birçok araştırmada kullanılmış ve test edilmiştir. Bu araştırmalar arasında Türkiye’de Özbay’ın 2004 yılında gerçekleştirdiği “Yaş Adolesan Suçları ve Sosyal Bağ Teorisi” ile Ünal’ın 2010 yılında gençlerin sapkın davranışlarını etkileyen farklı mekanizmaları ele alan “Ebeveynlerle Olan İlişkiler, Sapkın Arkadaşlar ve Sapkın Davranışları” adlı çalışmaları yer almaktadır. Her iki çalışmada da Sosyal Bağ teorisinde yer alan temel değişkenlerin genç suçluluğunu ve sapkın davranışları açıklamada anlamlı oldukları görülmüştür⁸³.

T. Hirschi Sosyal Bağ Teorisi ile bireylerin suç davranışında bulunmalarını önleyen dört temel unsur oluşturmuştur. Hirschi’ye göre bu unsurlarda ortaya çıkabilecek zayıflık ile bireyin suç davranışına eğilimi meydana gelebilir. Bu teori kapsamında suç davranışını engellemenin yolu bireyin toplumsal bağlarını oluşturmak veya kuvvetlendirmektir.

⁸¹ Dolu, 2010: 269.

⁸² Ünal, 2008: 57.

⁸³ Özbay ve Özcan , 2006: 711-726; Ünal, 2010: 216-248.

1.4.5. Alt Kültür Teorileri

Alt kültür teorileri Robert Merton ve Edwin Sutherland'ın öğrencisi olan Albert K. Cohen tarafından ortaya konulmuştur. Sutherland gibi Cohen de, 1950'lerin gündeminde olan alt sınıf çalışanların oluşturduğu “şehir çeteleri” üzerine yoğunlaşmıştır. Ancak, Cohen Sutherland'tan farklı olarak, “alt kültürün toplumda nasıl oluştuğu ve kaynağının ne olduğu” üzerinde durmuştur⁸⁴.

Alt kültür teorilerinin temelinde kriminolojide alt sınıfta bulunan erkekler arasında genç suçluluğun özellikle de buluş çağı çetelerine yönelik açıklamaları yapabilmek amacıyla ortaya konulduğu görülmektedir. Alt kültür teorisyenlerine göre, suçlu gençlik alt kültürü diğer alt kültürler gibi dominant kültürün üyelerinin karşılaşmadıkları bazı özel problemlere bir tepki olarak doğmuştur⁸⁵.

Alt kültür kavramını sistematik olarak kullanan ilk kuramcı A. Cohen'dir. Cohen sapkın alt kültürü egemen kültüre karşıt olarak konumlanan kültür şeklinde ele almaktadır. Alt kültürler büyük ölçüde, büyük şehirlerin gecekondu bölgelerinde ortaya çıkmaktadır. Ayrıca çoğunlukla alt kültürler sınıf farklılıklarından, ebeveynlerin arzularından ve okul standartlarından kaynaklanmaktadır. Cohen'e göre bir ailenin toplumsal yapıdaki konumu, çocukların yaşam boyunca karşılaşacağı sorunları belirlemektedir. Örneğin alt sınıf ebeveynlerinin çocuklarını orta sınıfa girecek şekilde sosyalle edememeleri, orta sınıf statüsünü yasal yollardan elde edemeyen bu çocukların, orta sınıfa karşı düşman olmalarına, böylece zıt bir alt kültür oluşturmalarına neden olmaktadır⁸⁶.

Cohen toplumların farklı farklı çok sayıda alt gruptan oluştuğu düşüncesinden hareketle alt kültürü belli bir gruba aitlik sonucunda edinilen değerler, inançlar, kurallar, bilgiler ve önyargılar olarak tanımlamaktadır. Buradan hareketle Cohen suç davranışını bir alt kültür sorunu olarak ele almakta aynı zamanda gencin suç davranışına yönelmesinde ve suç işlemeyi meşrulaştırıcı mekanizmaların üretilmesinde alt kültürün önemli bir yeri olduğunu görmektedir. Suçlu, bir alt kültüre maruz kalan ve kalmayan kişiler arasında oluşacak suçlu olma hali ve olmama halini bu çerçevede açıklamaktadır⁸⁷.

Cohen'e göre suç davranışı gencin ait olduğu suçlu alt kültürü içerisinde öğrendiği bir davranış kalıbıdır. Bu nedenle Cohen suç davranışı ile ilgili açıklamalarını suçlu alt kültür üzerinde gerçekleştirdiği araştırmalara dayandırmaktadır.

⁸⁴ Cernkovich, ve Giordano: 1992: 261-291.

⁸⁵ İçli, 2004: 89.

⁸⁶ İçli, 2004: 89.

⁸⁷ Dolu, 2010: 344.

1.4.6. Damgalama Teorisi

Damgalama teorisi Tannenbaum tarafından oluşturulmuş ve H. Becker tarafından geliştirilmiştir. Bu teoriye göre ilk kez suç işleyen bir kişi kişiliği ve sosyal yaşamı bakımından damgalanmakta ve buna tepki olarak da tekrar suç işlemektedir. Başka bir deyişle ilk mahkûmiyet suçluyu damgalamakta ve bu durum kişinin sosyal statüsüne, mesleğine, ailesine ve esaslı olarak da topluma etki etmektedir. Bunun sonucunda da suçlu olarak damgalanan kişiler daima yeni suçlar işleyeceklerdir⁸⁸. Gölbaşı⁸⁹ suç davranışının açıklanmasında ve incelenmesinde suç olarak tanımlanan davranışın yerine toplumun bu davranışa verdiği tepkiye ağırlık veren yaklaşımların damgalama kuramı kapsamında değerlendirileceğini belirtmektedir.

H. Becker sapkın davranışları yaratanların, sapkın davranış ile ilgili kuralları ortaya koyan sosyal grupların kendisi olduğunu belirtmektedir. Sosyal grupların belirli bir kısmı birtakım kuralları ortaya koyarak belirli kişilere bu kuralları uygulayarak onları grubun toplumun dışına damgalayarak itmektedirler. Bu durumda Becker'e göre sapma davranışı; bireyin sergilediği bir davranış özelliği olmamakla birlikte diğer bireyler tarafından sapma davranışını yapan bireye uygulanan kuralların ve yaptırımların sonucudur. Sonuç olarak suçlu birey diğer bireyler tarafından etiketlenen, sapkın davranış ise bireylerin etiketledikleri davranışlardır⁹⁰.

Bu teori birincil ve ikincil sapma arasında ayrım yapmaktadır. Edwin M Lemert; birincil ve ikincil sapma kavramlarına yer vermiştir. Birincil sapma; norm ihlali veya bir suçun başlangıcında yapılan davranışlardır. Birey üzerinde çok az etki yapmaktadır ve akılda kalmamaktadır. İkincil sapma ise bireyin gösterdiği sapma davranışı sonucunda kişiliğini yeniden organize ettiği durumda ortaya çıkmaktadır. Örneğin; uyuşturucu madde deneyen bireyin bağımlı hale gelmesi gibi⁹¹.

Damgalama teorisi suç davranışını bireyin sosyal etkileşimi sonucunda meydana geldiğini bireylerin sosyal etkileşiminde “suçlu” olarak adlandırılmaları sonucunda “suçlu” olduklarını ileri süren bir teoridir. Etiketleme teorisinin suçlular yerine bireyi “suçlu” yapan kural koyuculara dikkat çekmektedir.

⁸⁸ Demirbaş, 2001: 136.

⁸⁹ Gölbaşı, 2008: 88.

⁹⁰ Dönmezer, 1994: 353.

⁹¹ İçli, 2004: 127.

1.5. Türkiye’de Genç Suçluluğu

Türkiye’nin toplumsal gelişimi ve değişimi için itici bir güç olarak ele alınabilecek genç nüfus aynı zamanda çeşitli yapısal ve bireysel nedenlerden dolayı birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadır (işsizlik, eğitim, bağımlılık, aile sorunları gibi.). Tüm bu sorunlar gençlerin suç davranışını gerçekleştirmelerinde etkileri olabilir. Yapılan araştırmalar gençlerin özellikle kent yaşamında diğer yaş kategorilerine göre çok daha fazla suç işlediğini ortaya koymaktadır⁹². Genç bir nüfusa sahip olan Türkiye için genç suçluluğu toplumsal düzenin sürdürülmesi adına mücadele edilmesi gereken önemli bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye’de suçların yaklaşık olarak yarısı, 25 yaşın altındaki yaş diliminde bulunan çocuklar ve gençler tarafından işlenmektedir. İleri yaşlarda suç işleyenlerin %90’ının çocukluk ve gençlik çağında suç işledikleri saptanmış olup suç tekrarı dikkat çekmektedir⁹³.

Çocuk ve gençlerin suç sayılan davranışları aileye, çevreye, okula karşı kabahat işlemekle başlamakta; niteliği değişerek yasaların suç saydığı davranış ve eylemlere doğru kaymaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir: eve, okula, işyerine yalan söylemek, gece geç saatlere kadar eve dönmek, evden ve okuldan kaçmak, okul ve iş tembelliği, okulun ve iş yerinin disiplinine uymamak, hırsızlık, yankesicilik, araba hırsızlığı, trafik suçları, alkol kullanımına bağlı suçlar, uyuşturucu ve uyarıcı maddeler kullanmak, saldırı ve tahrip, kavga, bıçak ve tabanca taşıma, yaralama, öldürme gibi⁹⁴. Çocuk ve gencin suç davranışına yönelmesinde aile ve aile yapısının özellikleri önem taşımaktadır.

Çocuk ve genci suça yönelten ailelerin ortak özelliklerini şöyle sıralamak mümkündür: Yerinde kullanılmayan anne baba disiplini, aşırı aile baskısı, anne babanın aşırı ilgisi ya da ilgisizliği; baba ya da annenin olmaması; ayrılmış anne baba; babanın alkolik olması; çalışma zorunluluğu yüzünden babanın uzun süre evden uzak kalması; işsizlik ve ekonomik güçsüzlük; sık sık çevre değiştirme. Suçlu çocuk ve gençlerin ailelerinde sıklıkla rastlanan bu özellikler kentleşme, sanayileşme, ekonomik krizler, enflasyon, göçler vb. büyük çalkantılar olduğu zaman daha çok görülür ve suçluluk oranını yükseltir. Toplumsal, ekonomik ve kültürel değişmelerin toplumda yarattığı bunalımlar ve kavram kargaşaları, çatışmalar aile içine de yansır. Değişen değerler ve ahlak kavramının aile içinde yarattığı çekişmeler çocuk ve gençleri yeni arayışlara ve kişiliğini göstermek için davranış sapmalarına sürükler⁹⁵.

⁹² İçli, 2004:38.

⁹³ http://www.kriminoloji.com/Genclik_Suclari-KOKNEL.htm, (erişim tarihi: 10.01.2013).

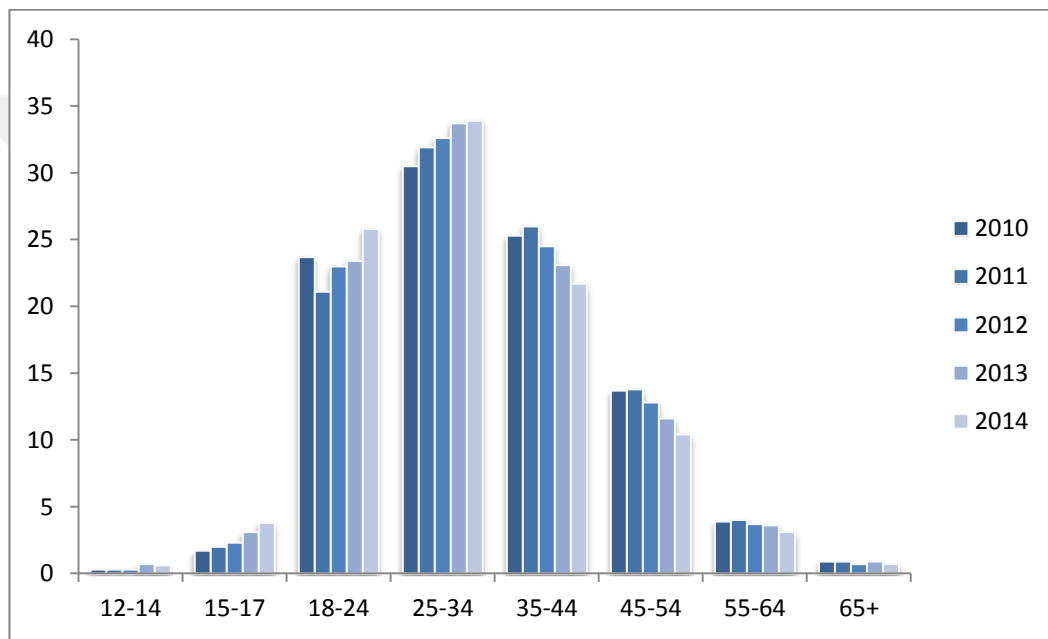
⁹⁴ http://www.kriminoloji.com/Genclik_Suclari-KOKNEL.htm, (erişim tarihi: 10.01.2013).

⁹⁵ http://www.kriminoloji.com/Genclik_Suclari-KOKNEL.htm, (erişim tarihi: 10.01.2013).

Birçok toplum için sosyal bir problem olan genç suçluluğunun psiko-sosyal nedenleri dikkate alınmalıdır. Buradan hareketle gençlerin sosyal yaşam alanları ile aile, aile ilişkileri, okul ve mesleki durumlarının kısaca gençlerin günlük yaşamlarının suçluluk davranışı ile yakından ilgili olduğunu söylemek mümkündür⁹⁶.

Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri verilerine göre 2010-2014 yılları arasında suç işlediği anda yaş grubuna göre ceza infaz kurumuna giren hükümlülere ait veriler Tablo 1.1'de yer almaktadır⁹⁷.

Tablo 1.1 Suç İşlediği Andaki Yaş Grubuna Göre Yıl İçinde Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlüler 2013-2014

Kaynak: Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri 2014, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18689>

Tablo 1,1'de görüldüğü üzere 2010 ve 2014 yılları arasında ceza infaz kurumuna giren hükümlülerin suç davranışını gerçekleştirdiği zaman dilimindeki yaş gruplarının dağılımına ait verilerde özellikle 25-34 yaş grubunda bulunan suçluların yüzdelerik dağılımlarının diğer yaş grubundaki suçlulardan daha yoğun olduğu gözlenmektedir. 2014 yılına ait istatistiki verilerde ise 18-24 yaş grubundaki suçluların sayılarında diğer yıllara göre artış yaşandığı dikkat çekmektedir. 2010-2014 yılları arasındaki istatistikler genel olarak ele alındığında suç davranışının genç ve genç yetişkinler arasında yoğun bir şekilde görüldüğünü söylemek mümkündür.

⁹⁶ Demirbaş, 2001:160.

⁹⁷ <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18689>, (erişim tarihi: 23.12. 2015).

Yaşam şartlarına ve toplumsal refaha olumsuz yönde etkileri olan suç davranışı ile mücadele etmek önemlidir. Yukarıdaki veriler göstermektedir ki suç davranışı sıklıkla genç yaş gruplarında izlenmektedir. Bu nedenle özellikle genç suçluların suç davranışına sürüklenmesinin arkasında yatan bireysel ve yapısal faktörler üzerinde durularak etkili önlemler alınmalıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL DIŞLANMA VE GENÇ SUÇLULUĞU

Bu bölümde sosyal dışlanma kavramı ele alınarak kavrama yönelik geliştirilen yaklaşımlar ile dışlanmanın nedenleri ve türleri üzerinde durulmuştur. Aynı zamanda genç suçluluğu ve sosyal dışlanma ilişkisi incelenerek bu ilişkinin boyutlarına değinilmiştir.

2.1. Sosyal Dışlanma

Sosyal dışlanma kavramının ilk olarak 1970’li yıllarda Fransa’da kullanıldığı görülmektedir. Avrupa’da doğup gelişen bir kavram olan sosyal dışlanma 1990’lı yıllardan itibaren tüm dünyada kullanımı artmıştır⁹⁸.

Sosyal dışlanma yeni bir terim olmakla birlikte içeriği ve kapsadığı konular yakından incelendiğinde kavramın çok da yeni olmadığı anlaşılmaktadır. Sosyal dışlanma yoksulluk, işsizlik, sosyal koruma, eşitsizlik, ayrımcılık gibi temel sosyal politika konularını kapsamı ve bunlarla ilişkili olması nedeniyle ekonomik, sosyal, siyasal tartışmaları ve kamu müdahaleleri kavramı önemli hale gelmiştir. Sosyal dışlanma ve karşıtı olan sosyal bütünleşmeyi ifade eden sosyal içerme ile (social inclusion) özellikle endüstrileşmiş ülkelerin sınıf yapısını etkileyen değişimler nedeniyle eşitsizliğin çözümlenmesi ve etkilerinin azaltılması konusunda sıklıkla kullanılan kavramlardan olmuştur⁹⁹.

Dışlanma terimin ilk kullanan, daha sonraları Chirac Hükümeti döneminde Sosyal İşlerden sorumlu devlet bakanı olarak görev yapan Rene Lenoir’dır. Lenoir, 1974 yılında “Les Exclus: Un Francais sur dix” (Dışlanmışlar: On Fransızdan Biri) isimli kitabı yayınlanmıştır. Bu kitapta dışlanmışları ekonomik büyümenin sonuçlarından yararlanmayan kişiler olarak belirtmiş ve dışlanmışların sadece yoksul kişiler olmadığını bunun yanında çok farklı grupları içerdiğini ve o dönemde Fransız nüfusunun yüzde onunun çeşitli biçimlerde zihinsel ve fiziksel engellileri, intihar eğilimli insanlar, çok yaşlı ve sakatlar, başı boş istismar edilen çocuklar, madde bağımlıları, tek ebeveynli aileler, sorunlu hane halkları, marjinal kişiler, a-sosyal ve diğer sosyal uyumsuz kişiler ve suçlular olmak üzere aynı zamanda bu kişilerin sosyal koruma kapsamı dışında kalan sosyal gruplar olduğunu ifade etmiştir¹⁰⁰.

Lenoir’a göre sosyal dışlanma Fransız hükümetinin topluma yeniden kazandırması gereken sosyal güvenlik tarafından korunmayan, sosyal olarak dezavantajlı grupları ve

⁹⁸ Bombongan, 2008:35-49., Sapançalı, 2005a,, Çakır, 2002: 83-104.

⁹⁹ Sapançalı, 2005b: 52.

¹⁰⁰ Sapançalı, 2005a: 13.

toplumun geri kalanını etkilemeyen marjinal bir sosyal problemi kapsar. Bu, toplumun sosyo-ekonomik düzenlenmesiyle ilgili olmayıp belli “marjinal” grupların, onları Fransız toplumuna “uyumsuz” kılan belirli özellikleri ve davranışlarıyla ilişkilidir¹⁰¹.

Fransız kökenli olan bu kavram zamanla kıta Avrupa’sındaki diğer ülkelerde ve İngiltere’de büyük ilgi toplamış ve Sosyal Dışlanma Biriminin kurulmasıyla İngiltere’deki en önemli sosyal konulardan biri halini almıştır. Ancak kavram ülkeler arasında farklı biçimlerde kullanılmıştır. İngiltere’de gelir dağılımı adaletsizliğine dayalı olarak iktisadi boyutta kullanılırken Fransa’da bu kavram toplumsal ve kültürel boyutta ele alınmıştır¹⁰².

1990’lı yıllarda Avrupa Birliği içinde işsizlik oranlarındaki artış, artan uluslararası göç ve refah devletinin gerilemesi gibi görülen sosyal sorunlar kavrama olan ilgiyi arttırmıştır. Sosyal dışlanmanın çok çeşitli boyutta olması, bu durumun da sosyal parçalanma tehlikesi ve sosyal patlama korkusunu arttırması, ayrıca dışlanmaya neden olan mekanizmaların karmaşıklığı sebebiyle çözüm yollarının geliştirilmesinin son derece güç olması, dışlanmayı günümüzde Avrupa Birliği’nin en önemli sosyal politika tartışmalarının odağına taşımıştır¹⁰³.

Sosyal dışlanma kavramı bireylerin toplumsal yaşamdan uzaklaşacak düzeyde maddi ve manevi yoksunluk içinde olmaları haklarını ve yaşamlarını koruyacak kurumlardan ve sosyal destekten uzak olma anlamı taşımaktadır. Sosyal dışlanmayı ortaya çıkaran unsurlar; ekonomik dışlanma, sosyal ilişkilerin zayıflaması ve sosyal destek yoksunluğu ile kurumsal dışlanma şeklinde ele alınmaktadır. Sosyal dışlanma; toplumla bireyin sosyal bütünleşmesini sağlayan sosyal, ekonomik, politik ve kültürel sistemlerin tümünden, kısmen ya da tamamen yoksun olma dinamik sürecini ifade etmektedir¹⁰⁴.

Sosyal dışlanmanın birçok tanımı dışlanmanın sadece maddi kaynaklardan yoksun olma durumu olmadığını aynı zamanda bazı kişi ve grupların toplum içerisinde marjinalleştirilmesi sürecini ifade ettiğini vurgulamaktadır. Bu tanımlar kişi ve grupların sadece gelirden ve çoğunluğun sahip olduğu yaşam standartlarından yoksun oldukları için dışlanmışlıklarından değil aynı zamanda onların fırsatlardan, seçimlerden ve yaşamlarındaki değişikliklerden dolayı dışlanmışlıkları üzerinde durmaktadır¹⁰⁵. Sosyal dışlanma terimi bir insanın işsizlik, zayıf beceriler, düşük gelir, ayrımcılık, yoksul konutta yaşama, yüksek suç oranı, sağlık durumunun kötü olması ve ailenin dağılması gibi birbiriyle bağlantılı problemlerin bir araya gelmesi sonucunda ne yaşayabileceğinin kısaca karşılığıdır¹⁰⁶.

¹⁰¹ Bombongan, 2008: 37.

¹⁰² Sapancalı, 2005a: 17-18.

¹⁰³ Sapancalı, 2005b: 52.

¹⁰⁴ Çakır, 2002: 84.

¹⁰⁵ Millar, 2007: 2.

¹⁰⁶ Chris ve Marian, 2007: 140.

Sosyal dışlanma tanımlamaları ele alındığında birçok tanım kavramın çok boyutluluğuna vurgu yapmakla birlikte sosyal, ekonomik ve politik yaşam alanlarına bireylerin katılımlarının azlığına veya yetersizliğine değinmektedir. Bazı tanımlamalar ise özellikle sosyal haklar, geçim kaynakları ve maddi boyut taşımayan konular üzerinde durmaktadır. Sosyal dışlanmanın neden olduğu yapısal ve kültürel faktörler arasında kesin bir ayırım yapmakta olan açıklamalarda; yapısal faktörler iş gücü piyasası, yerleşim gibi maddi boyutlara vurgu yaparken kültürel açıklamalar ise bireysel seçimlere ve sosyalizasyon sürecine dikkat çekmektedir¹⁰⁷.

Sosyal dışlanmanın sosyal ve siyasal düzen sorunlarına yol açacağı düşüncesi temelinde 1990 yılında Avrupa komisyonu tarafından “Sosyal Dışlanmayla Mücadelede Ulusal Politikalar Gözlemevi” kurulmuş ve bu konuda birçok rapor hazırlanmıştır. AB’de yoksullukla mücadele programlarında temel kavram “yoksulluk” iken 1990’lı yılların ortasından itibaren “sosyal dışlanma” kavramı temel kavram durumuna gelmiştir¹⁰⁸. Sapancalı, 1980’li yıllarda artan göç, yüksek işsizlik oranları, iktisadi durgunluk, neoliberalizmin devleti arka plana itmesi ve sosyal sorunlarının ivmesinin artması koşulları içinde ortaya çıkmış bir kavram olduğunu sosyal dışlanmanın aslında yoksulluk kavramının yeniden adlandırması değil yoksulluk kavramını kapsayan, daha geniş, daha kapsamlı ve karmaşık bir kavram olduğunu belirtmektedir¹⁰⁹.

Bazı görüşler yoksulluk ve sosyal dışlanma kavramlarının hiçbir farkı olmadığını ileri sürerken (ör. Somerville 1998, Bhalla and Lapeyre 1997, Nolan ve Whelanı 1996) bazı görüşler ise temel olarak iki kavramın birbirinden birçok konuda ayrıldıklarını belirtmektedirler. Aşağıda yer alan karşılaştırmalar bu görüşe örnektir¹¹⁰.

Durağan Koşullara Karşı Dinamik Süreç: Yoksulluk durağan bir durumu ifade etmektedir, gelir durumu veya belli bir zaman içerisindeki bir durum ile ilişkilidir. Sosyal dışlanma ise dinamik olup dışlanmış bir bireyin dışlanma sürecini tanımlamaktadır.

Kesinliğe Karşı Görecelilik: Yoksulluk mutlak bir eksiklik olarak düşünülebilir örneğin birey temel ihtiyaçlarını karşılamak için istenen gelir seviyesini elde edemeyebilir. Sosyal dışlanma için bu gibi kesin bir sınır noktası yoktur. Sosyal dışlanma bireyin diğer insanlarla benzer sosyal bağlam içerisinde kıyaslanması ile ilgili bir değerlendirme sonucudur.

Tek boyutlu dezavantaja karşı çok boyutlu dezavantaj: Yoksulluk finansal veya maddi kaynakların veya gelirin yoksunluğu olmak üzere tek boyutlu bir yapıya sahipken sosyal

¹⁰⁷ Hunter ve Jordan, 2010: 245.

¹⁰⁸ Sapancalı, 2005a: 16.

¹⁰⁹ Sapancalı, 2005a, s.17

¹¹⁰ Jehoel-Gijsbers ve Vrooman, 2007: 13.

dışlanma ise vatandaşlık, iş, gelir, güvenli ev, sağlık, kamu olanaklarına ulaşabilme, yasal destek gibi çok boyutlu bir yapıya sahiptir.

Bölüşüme Karşı İlişkisel Odak: Yoksulluk, gelirden veya tüketimdeki dezavantajın ekonomik görünümünün dağılımı ile ilgilidir. Dayanışma, sosyal bağ ve katılım, bütünleşme, ayrımcılık ve sosyal vatandaşlığın kuralları olmak üzere ilişkiler ve sosyo kültürel bakış açıları sosyal dışlanmanın odak noktalarını oluşturmaktadır. Aralarındaki fark sıklıkla iki kavramın doğasındaki maddiyatın maddi olmayana karşı olması olarak tanımlanmaktadır.

İçsellüğün Dışsal Kurumlara Karşı Olması: Yoksulluk tipik olarak bireysel veya hane halkı seviyesinde analiz edilmektedir. Sosyal dışlanma ise bir başka taraftan bireyin komşu ve ya sosyal bağları, sosyal güvenlik kurumları ve sosyal altyapıları gibi ortak kaynaklara vurgu yapmaktadır. Dışlanmış birey çok az veya hiçbir biçimde dış faktörler üzerinde kontrolü olmayabilir.

Sosyal dışlanma anabilim dallarının ve sosyal dışlanma merkezlerinin akademide ve sosyal politika merkezlerinde kurulmakta olması hem kavramın akademik üretimde kurumsallaşmasının bir ifadesi hem de Avrupa Birliği sosyal politikasının temel kavramı haline gelmesinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir¹¹¹.

Sosyal dışlanma 1990'lı yıllardan itibaren akademik ve politik tartışmalarda yaygınlık kazanmıştır. AB kavramının yayılımında önemli bir aktör haline gelmiştir. AB, sosyal dışlanmayı, politikalarını ve araştırma programlarını bildiren bir Avrupa politika paradigması haline getirmiştir. 1989'da Avrupa Sosyal Şartı terimi açılış konuşmasına dâhil etmiştir. Aynı yıl AB konsey başkanları sosyal dışlanmayla mücadeleyi merkezi bir sorun olarak ele almışlardır. Amsterdam Sözleşmesinin (1997) 136 ve 137. maddeleri sosyal dışlanmaya karşı mücadeleyi AB'nin temel hedefi olarak belirlemiştir. Sosyal dışlanmayı yok etmek, Aralık 2000'de toplanan Nice Avrupa Konseyinde AB sosyal gündeminin 6 hedefinden biri olarak kabul edilmiştir¹¹².

Avrupa ülkelerinde kullanılan sosyal dışlanma terimi ABD'de yaygın bir kullanıma sahip değildir. ABD'de dışlanmış gruplar "sınıfaltı" (underclass) kavramıyla ifade edilmektedir. Sınıfaltı kavramı yoksulluktan çok kronik yasa dışılık, uyuşturucu kullanımı, evlilik dışı çocuklar, çalışmama ve okul başarısızlığını anlatmaktadır. Sınıfaltı kesimler psikopatolojik ve kültürel kast içine hapsedilen ve sosyal yardımların kısılmasına gerekçe oluşturmak ve hedef tahtası haline getirilen sınıfaltı kesimler ABD'nin sosyal dışlanmışları

¹¹¹ Yücesan, 2008: 74.

¹¹² Bombongan, 2008: 42.

olarak kabul edilmektedir¹¹³. Ülkelerin farklı sosyo- kültürel yapılarına göre sosyal dışlanma kavramının kullanımı farklılık gösterdiği görülmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde ise sosyal dışlanma kavramı özellikle yoksullukla eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Afrika'da ve Hindistan'da sağlık, eğitim, konut, içme suyu, temizlik ve sosyal güvenlik gibi bazı temel refah haklarından, mülkiyetten dışlanma Arap ülkelerinde ise marjinalite, yani bireylerin kendine özgü kusurları ve engelleri olarak düşünülmektedir¹¹⁴.

AB'de kullanımı yaygın olan sosyal dışlanma kavramı belirli bir şekilde *farklı* nüfusların toplumla *bütünleşme* problemleri çerçevesinde kullanılmaktadır. Sosyal yaşamdan bağımsız olan ve bu bağımsızlıklarının yoksullukla açıklandığı bir alt sınıfın doğması siyasi söylemlerin odak noktası haline gelmiştir. Sosyal dışlanma gelir yoksulluğu ile açıklanmasının yanı sıra değişen aile yaşamları, kamusal davranışları, toplumsal katılımları, bireysel davranışları ve siyasi katılımları kısaca kültürel olmanın yanı sıra ekonomik dönüşüm unsurları temelinde ele alınmaktadır. Yoksulluktan sosyal dışlanmaya yönelik kavramsal değişiklik sadece yoksulluğun açıklanmasını sunmamakta aynı zamanda sorunun kendisini daha karmaşık hale getirmektedir. Böylece kavram sadece paranın olmayışı değil fakat potansiyel olarak olmaması, yoksul bir biçimde barınma, sağlıksız yaşam, eğitimde başarısızlık, suç işleme veya suç mağduru olma, uyuşturucu madde kullanımı vb. tüm bunlar sadece yoksulluğun sonuçları değil aynı zamanda her biri kendi içinde bir sosyal problemdir. Bununla birlikte farklı sosyal gruplarda ve statülerde bulunan insanlar bu problemleri bütünüyle farklı biçimlerde deneyimlemektedirler¹¹⁵.

Sosyal dışlanma kavramının karşıtı olarak sosyal bütünleşme kavramının kullanımı ile ilgili bir takım görüşler bulunmaktadır. Sosyal dışlanma, sosyal bütünleşmenin her zaman tam olarak gerçekleşmediği böylece toplumsal düzenin bazı grupları dışında bırakabilecek şekilde katmanlı bir görünümü olabileceğine işaret etmektedir¹¹⁶.

Burchardt, Le Grand ve Piachaud sosyal dışlanma tanımını şu şekilde yapmaktadır. "Kişinin yaşadığı toplumda toplumsal aktivitelere katılamaması sosyal dışlanmadır."¹¹⁷ Bu tanım sosyal dışlanmanın karşıtı olarak birleşme (integration) veya kapsama (inclusion) olduğunu değil bunun yerine katılım (participation) olduğunu vurgulamaktadır.

Steinert ve Pligram ise sosyal dışlanma kavramının karşıtı olarak içerme kavramını kullanmaktadırlar. Farklı değerlerin, davranışların ve inançların bulunduğu çok kültürlü ve

¹¹³ Sapancalı, 2005a: 19.

¹¹⁴ Sapancalı, 2005a: 11-13.

¹¹⁵ Gough vd., 2006: 1.

¹¹⁶ Sapancalı, 2005a: 53.

¹¹⁷ Burchardt vd., 2002:14.

birçok etniği bir arada barındıran toplumlarda bireylerin neye sahip olmaları, nasıl yaşamaları veya ne yapmaları gerektiği konusunda herhangi bir fikir birliği bulunmamaktadır. Steinert ve Pligram sosyal dışlanma kavramı konusunda hem bireysel olarak hem de sosyal olarak katılıma odaklanmakta ve buradan hareketle kavramı şu şekilde tanımlamaktadırlar “Sosyal dışlanma kavramı devamlı ve aşamalı olarak sosyal yaşama, maddi ve manevi içeriklere, kaynaklara, bir yaşam için toplumda bir geleceğin oluşturulmasında bulunmaya tamamen katılımdan dışlanma anlamı taşımaktadır.”¹¹⁸ Bireysel odaklı tanımların yanı sıra sosyal dışlanmayı ortaya çıkartan mekanizmalara vurgu yapan tanımlardan söz etmek mümkündür.

Sosyal dışlanma tartışmalı bir terimdir. Dışlanmayı sosyal kapatma olarak nitelendiren Weber’e kadar dayandırmak mümkündür. Weber dışlayıcı kapatmayı; bir grubun kendi güvenliği için ayrıcalıklı bir konumda olarak başka bir grubu ikincil planda olması durumu ile açıklamaktadır¹¹⁹.

Fletcher Farrington (2002), sosyal dışlanmayı “dışlanma süreçlerinin etkilediği insanlar ve bu süreçlerin ve insanların yer aldığı dünya” şeklinde tanımlamaktadır. Kısaca düşüncelerini Bombongan şu şekilde özetlemektedir¹²⁰.

Farrington, dışlanma süreçlerine uygun bir şekilde, bazıları sosyal dışlanmayı, dışlanma hali veya durumu olarak (sonuç analizi) betimlerken, bazıları dışlanma sorununu ortaya çıkartan sorumlu süreçlere (nedensel analiz) atıfta bulunurlar. Sosyal dışlanmada durum-süreç dinamikleri, ona eklenen iki önemli anlamı öne çıkarır. İlişkisel bir kavram (grubun/bireyin toplumla yüz yüze ilişkisi/durumu) olduğu kadar aktör temelli (dışlanmayı gerçekleştiren aktör veya aktörlerin edimini içeren bir süreç olarak) bir kavramdır. Ayrıca sosyal dışlanmanın çok boyutlu bir doğası olduğuna ilişkin bir kabul vardır. Çok boyutluluk dışlanmanın sosyal, ekonomik, kültürel ve politik vb. boyutlarına dikkat çeker.

Bombongan’a göre insanların üzerindeki etkisiyle ilgili olarak sosyal dışlanma, sosyal bağların kopmasıyla ilişkili olduğu kadar; normlara uygun etkinlikler, kurumlar ve ekonomik ilerleme anlamında, grupların topluma aktif bir biçimde katılabilirliklerini içeren sosyal ilişkiler çizgisinde yorumlanır. Daha geniş bir toplumsallık ölçeğinde sosyal dışlanma yurttaşlık haklarının inkâr edilmesiyle ilişkilidir. Ancak topluluk seviyesinde sosyal dışlanma, sosyal sermayenin bozulması hasar görmesi olarak görülür. Sosyal dışlanma sadece toplumun normal işleyişi için gerekli olan sosyal sistemde (ekonomik, politik, kültürel) bir çökme olduğunda gerçekleşmemektedir¹²¹.

¹¹⁸ Millar, 2007: 3.

¹¹⁹ Burchardt vd., 2002:1-2.

¹²⁰ Bombongan, 2008: 38.

¹²¹ Bombongan, 2008: 42.

Sosyal dışlanma kavramının tanımlanmasında var olan zorluklar sosyal dışlanma unsurlarının belirlenmesini de zorlaştırmaktadır. Sosyal dışlanma kavramının merkezinde sosyal ilişkiler unsuru ve bireylerin kendilerini toplumun bir parçası olarak görmemeleri yer almaktadır. Sosyal dışlanmanın ekonomik, sosyal, kültürel ve politik alanlar gibi birden çok alanda karşılaşılan sosyal problemlerle ilişkili olduğunu belirten *çok boyutluluk*, farklı zamanlarda farklı toplumlarda ve farklı şekillerde anlaşılabilceğini ifade eden *görelilik* ve çok zamanlı bir süreç olmasını içeren *dinamiklik* ise kavramın unsurlarını oluşturmaktadır¹²².

Sosyal dışlanma ile ilgili tanımları üç grupta sınıflandırmak mümkündür. İlk grupta yer alan sınıflandırmalar dışlanmayı birbiriyle bağlantılı ve çok boyutlu durum veya süreçler olarak tanımlamışlardır. Bu anlamda dışlanma toplumun dışında kalma veya dâhil olmama durum veya süreçleri olarak açıklanmıştır. İkinci grupta yer alan tanımlarda ise sosyal dışlanma daha çok insanlar ve ilişkiler boyutuyla değerlendirilmiş ve üç düzeye oturtulmuştur. Bu tanımlarda sosyal dışlanma genel olarak sosyal ilişkilere göre biçimlendirilmiştir. Üçüncü gruptaki tanımlarda ise sosyal dışlanma sistemler ve çevre boyutuyla ele alınmıştır. Sosyal dışlanma toplumsal sistemin işleyişi için gerekli bir veya birden çok alt sistemin yetersizliği olarak tanımlanmıştır. Bu bakış açısıyla sosyal dışlanma; demokrasi ve hukuk sistemi, işgücü piyasası, sosyal refah sistemi, aile ve toplum sistemi gibi alt sistemlerden biri ya da bir kaçının eksikliği olarak tanımlanmaktadır¹²³.

Farrington bireylerin dışlandığı sosyal sistemleri Tablo 2.1.'de yer aldığı gibi sınıflandırmaktadır¹²⁴.

Tablo 2.1. İnsanların Dışlandığı Sosyal Sistemlerin Sınıflandırılması

Sistemler	Alt sistemler
Sosyal	Aile, işgücü piyasası, mahalle (sem), toplum, topluluk
Ekonomik	Kaynaklar (ücret, sosyal güvenlik, birikimler, mal varlığı) mal ve hizmet pazarları
Kurumsal	Yasal sistem, eğitim, sağlık, politik haklar, adalet, bürokrasi
Bölgesel	Demografi (göç), erişebilirlik (ulaşım ve iletişim), toplum (yoksun bölgeler)
Sembolik referanslar	Kimlik, sosyal görülebilirlik, onur, temel yapabilirlikler, ilgi ve motivasyonlar, gelecekte beklenenler

Kaynak: Farrington Fletcher "Towards a Useful Definition: Advantages and Criticisms of Social Exclusion", 2002, <http://www.socsci.flinders.edu.au/geog/geos/PDF%20Papers/Farrington.pdf>

¹²² Şahin ve Coşkun, 2009: 13.

¹²³ Sapancalı, 2005a: 24-25.

¹²⁴ <http://www.socsci.flinders.edu.au/geog/geos/PDF%20Papers/Farrington.pdf> , 2002, s. 3, (erişim tarihi 20.05.2011).

Tablo 2.1’de görüldüğü gibi Farrington bireylerin dışlandığı temel sistemleri sosyal, ekonomik, kurumsal, bölgesel ve sosyal referanslar çerçevesinde ele alarak her bir sistem için alt sistemler belirleyerek insanların dışlandığı sosyal sistemlerin sınıflandırılmasını ortaya koymuştur.

Farrington sosyal dışlanma tanımlarını inceleyerek farklı sınıflarda yer alan tanımları açıklamıştır. Aşağıda Farrington’un sosyal dışlanma tanımlarının sınıflandırılmasına ait tablo yer almaktadır¹²⁵.

Tablo 2.2 Sosyal Dışlanma Tanımlarının Sınıflandırılması

Tanımın Sınıfı	Tanım Başlığı	Açıklama
Süreçler	Koşullar ve Süreçler	Dışlanma, dışlanmış olma hali ve dışlanan haline gelme sürecidir.
	Çok-boyutluluk	Farklı kaynaklar ve farklı süreçler dinamik bir biçimde çalışarak sosyal dışlanmaya neden olurlar.
	Bağlantılılık	Dışlanma süreçleri ve sonuçları birbirleriyle kısır bir döngü içinde birleşir ve bütünleşirler.
İnsanlar	Sosyal ilişkiler	İnsanlar ve işlemeyen bir topluluk arasındaki bağların kopması topluma katılımı engeller.
	Dışlananlar	Dışlanma bireyler, gruplar ve bir bütün olarak toplum anlamında kavranabilir ve bununla birlikte herkesi etkiler.
Çevre	Ekonomi ve işgücü pazarı	Dışlanma öncelikle işgücü piyasasında başlar ve risk almaktan ve ekonomik olarak yeniden yapılanmadan kaynaklanır.
	Sosyal sistemler	Dışlanma sosyal sistemlerin çöküşüyle ortaya çıkar: sosyal, ekonomik, kurumsal, bölgesel ve ekonomik.
	Kaynaklar ve beklentiler	Sosyal dışlanma ya kaynak yetersizliği olarak ya da beklenti yoksunluğu olarak görülür ve bu nedenle istenmeden gerçekleşen bir durumdur.

Kaynak: Farrington Fletcher “Towards a Useful Definition: Advantages and Criticisms of Social Exclusion”, 2002, <http://www.socsci.flinders.edu.au/geog/geos/PDF%20Papers/Farrington.pdf>

Farrington Tablo 2.2’de görüldüğü gibi sosyal dışlanma kavramının tanımlarını süreçler, insanlar ve çevre olmak üzere üç grupta irdelemektedir. İlk gruptaki süreçler sınıftaki tanımlar birbirleriyle bağlantılı çok boyutlu süreçleri içermektedir. İkinci grupta yer alan tanımların insanlar boyutunda ele alınmakla birlikte sosyal ilişkilere ve dışlanan bireylere vurgu yaptığı görülmektedir. Son olarak çevre grubundaki tanımlarda ise bireyler dışında gelişen sosyal sistemlere, ekonomik ve işgücü pazarına, kaynaklara dikkat çeken tanımlamalardan söz edilmektedir.

¹²⁵ Farrington F., a.g.m., 2002, s. 1.

Avrupa Birliği Sosyal Dışlanma Hakkında Ortak Rapor'da (*EU Joint Report on Social Exclusion*) sosyal dışlanma ve yoksulluk “bireylerin ekonomik, sosyal ve sivil hayata tam katılımlarının engellenme durumu ve/veya bireylerin ulaşabildikleri gelirlerin ya da diğer kaynakların (kişisel, ailesel, sosyal ve kültürel) yetersizliği yüzünden, içinde yaşadıkları toplum tarafından “olması gereken” olarak kabul edilen hayat standartlarından ve yaşam kalitesinden yoksun yaşamaları” olarak tanımlanmıştır¹²⁶.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ise sosyal dışlanmayı temel sivil ve sosyal hakların tanınmaması (örneğin yeterli ve gerekli sağlık hizmetine, eğitime ve ekonomik olmayan diğer refah formlarına ulaşım), ve bu hakların tanınması durumunda hakların elde edilmesi yönünde gerekli olan hukuki sistemin eksikliği ya da işlevsizliği olarak tanımlamaktadır¹²⁷.

Sosyal dışlanmanın tanımı ile ilgili literatür incelendiğinde kavramın farklı bakışaçıları ile tanımlandığını görmek mümkündür. Ancak genel olarak kavramın yoksulluk kavramından farklı olarak aynı zamanda bireyin maddi olmayan kaynaklara yetersiz ulaşımı sonucunda ortaya çıkan süreçleri de kapsadığı görülmektedir.

2.2. Sosyal Dışlanmanın 3'lü Paradigması

Silver, sosyal dışlanmaya ilişkin üç paradigma tanımlamaktadır. Kavramın kaynağını ve gelişimini, Avrupa'nın sosyal ve politik düşüncesinden hareketle üç belirleyici paradigma ile belirlemektedir. Bunlar, dayanışma, uzmanlaşma ve monopol (tek) paradigmalarıdır¹²⁸.

Tablo 2.3 Sosyal Dışlanmanın 3 Paradigması

	Dayanışma	Uzmanlaşma	Tekelleşme
Bütünleşme Kavramı	Grup dayanışması/kültürel sınırlar	Uzmanlaşma-ayrı sınıflar-birbirine muhtaç olma	Tekelleşme/Sosyal kapanma
Bütünleşme Kaynağı	Ahlaki bütünleşme	Mücadele	Vatandaşlık hakları
İdeoloji	Cumhuriyetçilik	Liberalizm	Sosyal demokrasi
Söylem	Dışlanma	Ayrımcılık-Sınıfaltı	Kentsel Yoksulluk, eşitsizlik, sınıf-altı
Düşünürler	Rousseau, Durkheim	Locke, Madison ve faydacı entelektüeller	Weber, Marx, Marshall
Uygulayıcılar/Örnek gösterilenler	De Foucauld, Xiberras, Schnapper, Costa Lascoux,	Stoleru, Lenoir Şhklar, Allpot, Chicago Okulu	Dahrendorf, Room, Townsend, Balibar,

¹²⁶ Burchardt vd., 2002:4.

¹²⁷ Burchardt vd., 2002:4.

¹²⁸ Silver, 1994: 539.

	Douglas, Mead	düşünürleri, Murray	Silverman, Gobelot, Bourdieu
Yeni Politik/Ekonomi Model	Esnek Üretim	Hünerler, çalışma güdülere, ağlar, sosyal sermaye	Emek piyasasının bölünmesi

Kaynak: Silver, H. (1994). Social exclusion and social solidarity: Three paradigms. *International Labour Review*, 133(6), s.531-577. s. 540

Dayanışmacı paradigma düşünürlerinden olan Rousseau ve Durkheim'in sosyolojisinde; sosyal düzen birey, toplum ve sınıf çıkarlarından ziyade dışsal, ahlaki ve normatif ilkelere dayanmaktadır. Birey; ulusal anlaşma veya kolektif vicdan ile topluma ve toplumdaki arabulucu mekanizmalara bağlanmaktadır¹²⁹.

Uzmanlaşma paradigmasında Silver bireylerin herhangi bir alandan dışlanma ile karşı karşıya kalabileceklerini ancak bunun bireyin tüm alanlardan dışlanacağı anlamına gelmediğini belirtmektedir. Sosyal alanlardaki sınırlar arasında hareket hakkına sahip bireyler uzmanlaşarak hem özgürlüklerini koruyabilmekte hem de hızlı ve üretken olabilmektedirler. Farklı değer yargıları ve psikolojik güdülerle hareket eden bireylerin tercih özgürlüğüne sahip olmaları sosyal bütünleşmeyi sağlayan bağlılık ve grup üyeliğinin bozulmasına neden olabilmektedir. Bu sebeple sosyal alanlara dahil olmak, bazı bireylerin özgürlüklerinden vazgeçmek anlamına gelebilmektedir¹³⁰.

Uzmanlaşma paradigması anglo-sakson liberalizmin bakış açısını yansıtır ve dışlanmayı bireylerinin davranışlarının ve piyasanın işleyişinin bir sonucu olarak görmektedir. Uzmanlaşma paradigmasına göre bireyler kendi tercihleri sonucunda veya diğer aktörlerle olan pazarlık ve çıkar biçimleri nedeniyle dışlanabilirler¹³¹.

Tekelci paradigma Weber'in çalışmalarına dikkat çekmekte ve özellikle Kuzey Avrupa ülkelerinde ve İngiltere'de etkili olmaktadır. Liberal gelenekten farklı olarak tekelci paradigma sosyal sistemin oluşumunda hiyerarşik güç ilişkileri üzerinde durmaktadır. Grup tekelleri dışlanmadan sorumlu olarak görülürler. Güçlü gruplar dışarıdakilerin sosyal kapanmaya girişini sınırlar. Sosyal demokrat yurttaşlık ve dayanışmaya katılım sayesinde bu hafifletilmiştir. Geleneksel olarak bu paradigma sosyal sınıflara öncelik vermektedir. Analizlerinde daha çok sınıfsal fikri üzerinde durulmaktadır¹³².

Silver'in sosyal dışlanma kavramının kaynağını ve gelişimini açıklamak için kullandığı bu üç paradigmanın temel çıkış noktasına bakıldığında farklı politik ideolojileri

¹²⁹ Silver, 1994: 541.

¹³⁰ Silver, 1994: 543.

¹³¹ Sapancalı, 2005a: 51.

¹³² Sapancalı, 2005a: 53.

içeren yaklaşımlardan oluştuğu görülmektedir. Silver farklı politik ideolojilerin dışlanmanın kaynağını yorumlama biçimlerini ele alarak her bir paradigmada sosyal ilişkiler çerçevesinde dışlanmanın ortaya çıkış sürecini tartışmaktadır.

2.3. Levitas'ın 3 Yaklaşımı

Silver sosyal dışlanma kavramını farklı şekillerde ele alan politik ideolojileri tanımlayarak bu ideolojilerin kavrama nasıl bir siyasi yaklaşım geliştirdiğine dikkat çekmiştir. Silver kavramı açıklarken siyasi bakış açısındaki farklılıklara yoğunlaşırken Levitas ise sosyal dışlanma kavramını açıklamak için geliştirdiği yaklaşımlarda Silver'a göre daha detaylı bir bakış açısı kullandığı görülmektedir.

Levitas sosyal dışlanmanın çeşitli anlamlarını açıklığa kavuşturmak için 3 farklı yaklaşım içeren bir model geliştirmiştir. Levitas'a göre sosyal dışlanma üç anlamdan oluşan bir bütündür. Bu model zıtlıkları açıklamak için kullanılabilir ve her ne kadar yaklaşımlar arasında zıtlıklar var olsa da çoğu zaman bir arada bulunabilmektedir¹³³.

Levitas'a göre, sosyal dışlanma kavramının çağdaş İngiliz sosyal politikalarında üç tür kullanımı vardır. Bunlar; *bölüşüm yaklaşımı*; *sınıf-altı yaklaşımı* ve *sosyal bütünleşme yaklaşımı*. Bunları şu şekilde açıklamak mümkündür¹³⁴.

İlk tür yaklaşım olan bölüşüm yaklaşımının sosyal demokrat kökenleri vardır. Analiz, Peter Townsend'in yoksulluk kavramına odaklanır. Townsend'e göre, bireyler, aileler ve grupların, ait oldukları toplumda alışıldık olan, onaylanan veya desteklenen yaşam koşullarını, rahatlıkları, etkinliklere katılımı ve beslenme türlerini elde etmeye yarayan kaynaklardan yoksun olduklarında, yoksulluk içinde oldukları söylenebilir¹³⁵.

Yoksul olmak, toplum tarafından kabul edilmiş sıradan yaşam modellerine dayanan belirli maddi beklentilerden sosyal olarak dışlanmış olmaktır. Dışlanmanın temel nedenini yoksulluk olarak gören bu yaklaşım yoksulluğu azaltmak için uygulanacak politikaların dışlanmayı azaltacağını ortaya koymaktadır¹³⁶.

İkinci tür, sınıf-altı yaklaşımı, yoksulların kötü durumda olmalarına neden olan ihmalci davranışları üzerine yoğunlaşır. Levitas'a göre; ahlaki ve kültürel özellikleri içeren ve suçluluk, işsizlik, çalışma etiğinden yoksun, tek ebeveynlik ve refah sistemine bağımlılık gibi problemlerden ortaya çıkmaktadır¹³⁷.

¹³³ Şahin, 2009: 38.

¹³⁴ Bombongan, 2008: 40.

¹³⁵ Bombongan, 2008: 40.

¹³⁶ Bombongan, 2008: 40.

¹³⁷ Bombongan, 2008: 40.

Üçüncü tür; sosyal bütünleşme yaklaşımı Silver'in "bireyi topluma bağlayan, yapısal, kültürel ve ahlaki bağların kopuşuna" işaret eden dayanışma paradigmasına tekabül eder. Bu yaklaşıma göre sosyal dışlanmayı hükümet tarafından düzenli istihdam sağlanması ile engellemek mümkündür¹³⁸.

Silver ve Levitas'ın yaklaşımlarının yanı sıra Amartya Sen tarafından "yapabilirlik yaklaşımı" geliştirilmiştir. Bu yaklaşım kalkınmakta olan ülkelere yönelik yoksulluk ve sosyal dışlanma tartışmalarında ön plana çıkmıştır. Bu yaklaşımda yeterlilikten yoksun olmak ve bunun sosyal dışlanma üzerindeki etkisi üzerinde durulmaktadır¹³⁹.

2.4. Sosyal Dışlanmanın Unsurları

Sosyal dışlanma kavramının açıklanmasında kavramın taşıdığı unsurları ele almak önem taşımaktadır. Kavrama ilişkin unsurlar farklı yaklaşımlar çerçevesinde geliştiği görülmektedir. Atkinson, sosyal dışlanma kavramının *görelilik*, *sosyal ilişkiler*, *dinamiklik* olmak üzere üç temel unsura sahip olduğunu belirtmektedir. Atkinson bu üç unsuru şu şekilde açıklamaktadır¹⁴⁰.

Sosyal dışlanma *görelilik* unsuru taşımaktadır. Buna göre dışlanma belli bir toplumda belli bir yerde ve zamanda olabileceği gibi bu durum farklı toplumlara ve bakış açılarına göre farklılık gösterebilmektedir. İkinci olarak; dışlanma üzerinde bireylerin veya grupların davranışlarının rol oynaması nedeniyle *sosyal ilişkiler* unsuru gelmektedir. Üçüncüsü ise *dinamikliktir*. Bireyler sadece içinde buldukları mevcut durumdan dolayı dışlanma ile karşılaşmazlar aynı zamanda gelecekteki koşullarda etkili olabilmektedir. Sosyal dışlanma bireyin bir sonraki jenerasyonuna uygulanabilir.

Silver ve Miller ise Atkinson'dan farklı olarak sosyal dışlanma kavramının çok boyutluluk ve aktif olma unsurlarını da ele alarak beş unsurdan meydana geldiğini belirtmektedir. Silver ve Miller¹⁴¹ sosyal dışlanma kavramının sosyoekonomik ve bireysel kaynakları da kapsayan *çok boyutlu* bir kavram olduğunu; toplumla bütünleşme ve dışlanma arasındaki *dinamik* süreçleri kapsadığını; sosyal mesafe, ret, utanma, sosyal destek ağlarının yokluğu ve toplumda yer almanın yokluğuna neden olmasıyla *sosyal ilişkiler* boyutuna sahip; toplumda belli kişi ve grupların dışlamayı gerçekleştirmesi nedeniyle aktif ve görelî unsurlara sahip bir kavram olduğunu açıklamaktadırlar.

¹³⁸ Bombongan, 2008: 40.

¹³⁹ Şahin, 2009: 289.

¹⁴⁰ Atkinson, 1998: 14.

¹⁴¹ Silver ve Miller, 2003: 8

Sapancalı ise sosyal dışlanmanın *çok yönlü, göreceli ve dinamiklik* gibi temel unsurlarının yanı sıra *çok boyutlu yoksunluk süreci, toplumla bağların kopması ve dayanışmanın bozulması, yurttaşlık haklarından yoksunluk, yeterlilikten yoksunluk* olarak çoğu zaman birbirinin içine geçmiş, birbirini etkileyen ve tamamlayan diğer unsurları olduğunu belirtmektedir. Sapancalı bu unsurları şu şekilde açıklamaktadır¹⁴².

Çok boyutlu yoksunluk süreci unsuru; yoksunluğun değişik gerekçelerine dayalı ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel süreçler gibi sosyal dışlanmanın unsurlarından biridir. Çok boyutluluk sosyal dışlanmanın farklı kaynaklarının olması ve farklı süreçlerle ilgili olmasıdır. Kavramın çok boyutlu olması sonucunda çok disiplinli ve disiplinler arası bir yaklaşımı beraberinde getirmektedir. Böylece kavram başta ekonomi ve sosyal politika olmak üzere sosyoloji, kent bilimi, siyaset, hukuk ve psikoloji bilimleri ile ilişkili bir konuma sahiptir¹⁴³.

Toplumla bağların kopması ve dayanışmanın bozulması unsuru; sosyal dışlanmanın en önemli unsurlarından biri olarak bireyin veya belirli bir grubun toplumla olan ilişkilerinin veya farklı kurumlarla olan bağlarının zedelenmesi veya kopmasını ifade etmektedir. Durkheim'in mekanik ve organik dayanışma türleri ile açıklanabilecek olan bu unsur Durkheim'in toplumsal iş bölümü geliştikçe artan uzmanlaşma ve bireyler arasında artan farklılaşma ile ortaya çıkan organik dayanışmanın egemen olduğu toplumlarda azalan biz duygusu sonucunda anomi ortaya çıkar. Sosyal dışlanmada buradan hareketle organik dayanışmanın hakim olduğu toplumlarda tanım bulmaktadır. Bu bağlamda sosyal dışlanma organik dayanışmanın zayıflaması ve böylece toplumda bulunan güven mekanizmalarının etkileriyle ilgilidir¹⁴⁴.

Yurttaşlık haklarında yoksunluk unsuru; temel hakların kullanılmaması ve bunlardan yoksunluk sosyal dışlanmanın en önemli unsurlarından biridir. Toplumdaki önemli ekonomik ve sosyal fırsatlara katılmayı sağlayan ve temel yaşam standartlarını belirleyen yurttaşlığa ilişkin haklardan yoksunluk veya bunlara ulaşamama önemli bir unsurdur¹⁴⁵.

Yeterlilikten yoksun olma unsuru; sosyal dışlanmanın bir diğer unsuru bireyin veya hane halkının temel gereksinimlerinden yoksun olmasıdır. Temel gereksinimler, bireyin varlığının getirdiği onurlu yaşam hakkının evrensel düzeyde uygulanabilirliği ve bunun yanında kendini ifade edebilme, yaratıcılığını geliştirme ve gerçekleştirme ve iyi olan ortamlarda yaşamını sürdürebilme öğeleri taşımaktadır¹⁴⁶.

¹⁴² Sapancalı, 2005a: 30-48.

¹⁴³ Sapancalı, 2005a: 30-48.

¹⁴⁴ Sapancalı, 2005a: 30-48.

¹⁴⁵ Sapancalı, 2005a: 30-48.

¹⁴⁶ Sapancalı, 2005a: 30-48.

Sosyal dışlanma kavramına yönelik farklı bakış açılarıyla birçok unsuru ele alınarak açıklanmaktadır. Sosyal dışlanma kavramının içeriği ile ilgili genel geçer bir görüş bulunmadığı gibi nedenleri ve türleri ile ilgili hakim bir görüş yerine farklı düşünce sistemleri çerçevesinde geliştirilmiş açıklamalar bulunmaktadır. Aşağıda yer alan başlıkta bu görüşlerden bir kısmına yer verilecektir.

2.5. Sosyal Dışlanmanın Nedenleri ve Türleri

Sosyal dışlanmanın meydana gelmesinde bir dizi temel sosyal gösterge veya risk faktörü mevcuttur. Bu risk faktörleri sosyal içirme olasılığı üzerinde olumsuz etkiler göstermektedirler. Düşük gelir, vasıfsız işgücü, olumsuz sağlık koşulları, göç, düşük eğitim seviyesi, cinsiyet eşitsizliği, ayrımcılık ve ırkçılık, yaşlılık, boşanma, uyuşturucu madde ve alkol bağımlılığı bunlardan bazılarıdır¹⁴⁷.

Sosyal dışlanmaya neden olan risk faktörleri çeşitli biçimlerde ortaya çıkarken bireyin sosyal ve ekonomik yaşamdan, siyasi alandan dışlanmasına neden olabilmektedir. Aşağıdaki başlıkta sosyal dışlanmanın nedenleri üzerinde durulacak daha sonra ise sosyal dışlanmanın türleri ele alınacaktır.

2.5.1. Sosyal Dışlanmanın Nedenleri

Sosyal dışlanmanın temel nedenleri ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Burchardt¹⁴⁸ literatürdeki bu belirgin görüş ayrılığına sahip olan düşünceleri şu şekilde sıralamaktadır: İlk görüş; bireysel davranışların ve ahlaki değerlerin temel rol oynadığını savunmaktadır. İkincisi kurumların ve sistemlerin rolleri üzerinde durmaktadır. Son olarak üçüncüsü ise ayrımcılık ve haklardan yoksun olma konularının sosyal dışlanmanın temel nedeni olduğunu ileri sürmektedir.

Sosyal dışlanmanın göstergeleri olarak işsizlik, gelir seviyesinin düşük olması, düşük eğitim düzeyi, yalnızlık, psikolojik rahatsızlıklar, engellilik ve diğer fiziksel sağlık problemleri, kalabalık evler, kötü yaşam koşulları, suç ve şiddet unsurlarının varlığı, politik aktivitelerin dışında kalma, yaşanan mekânın özellikleri, sosyal bütünleşmenin dışında kalma ekonomik istikrarsızlık olarak sayılabilmektedir¹⁴⁹.

Sosyal dışlanmanın nedenleri ekonomik, politik, sosyal, bireysel ve psikolojik olmak üzere çok çeşitlidir. Sosyal nedenler; arkadaş çevresi ve aile ilişkilerinin niteliği, sosyal kulüplerde ve etkinliklerde bulunma ile ilişkilidir. Bireysel nedenler; yaş, cinsiyet, medeni

¹⁴⁷European Commission, 2002: 10.

¹⁴⁸Burchardt vd., 2002:3.

¹⁴⁹Halleröd ve Larsson, 2008: 15-25.

hal, çocuk sahibi olma ve çocukların sayısı, eğitim ve vatandaşlık haklarından yararlanma ve sağlık durumları ile ilgilidir. Politik nedenler arasında ise bazı kişi ve grupların uygulanan politikalar sonucunda toplumsal alanın dışında kalmasını ifade etmektedir. Ekonomik nedenler arasında yoksulluk, işsizlik, küreselleşme ve işlerin niteliğinin değişmesini saymak mümkündür¹⁵⁰.

Sosyal dışlanmanın nedenleri ile ilgili olarak iki farklı yaklaşım olan yapısal ve kişisel süreçler üzerinde duran Sapancalı bu gerekçeleri kısaca şu şekilde açıklamaktadır: Yapısal gerekçeler arasında; küreselleşme, liberal ekonomik programlar, üretim ve işgücü piyasalarının yeniden yapılanması, gelir dağılımında artan eşitsizlikler, göç hareketleri bulunmaktadır. Küreselleşme sonucunda ortaya çıkan ülkeler arasında ve ülke içinde gelir dağılımında yarattığı bozukluk ve bunun neden olduğu eşitsizlik ve güvencesizlik, istihdamdaki daralma, gibi gelişmeler hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde sosyal dışlanmanın ortaya çıkmasında ve gelişmesinde uygun bir ortam yaratarak küreselleşmenin sürekli kaybedenleri olarak birçok sosyal dışlanmış grubun ortaya çıkmasında etkili olmuştur¹⁵¹.

İşgücü piyasasında değişim yaratan temel unsurlar olarak üretimin temel yapısının değişmesi ve uluslararası bütünleşmesi, yeni liberal ekonomi politikaları sonucunda ticaretin serbestleşmesiyle ticaret etkisinin artması, esneklik ve kuralsızlaşma olarak sıralamak mümkündür¹⁵².

Sosyal dışlanmanın en önemli nedenleri arasında gelir dağılımındaki adaletsizlik sayılabilir. Kişilerin elde ettikleri gelir, yaşamsal, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamayı sağlayarak sosyal bütünleşmede temel rol oynamaktadır. Böylece sosyal dışlanmanın açıklanmasında yoksulluk ve eşitsizlik temel kavramlar haline gelmiştir¹⁵³.

Toplumda var olan eşitsizlik genel olarak gelir eşitsizliği biçiminde ele alınmakta ancak gelir eşitsizliğinin bir uzantısı olan kimi zaman sosyal ve politik uygulamaların sonucu olarak ortaya çıkan eşitsizlik toplumun hukuk sistemi kadar politik, ekonomik, ahlak, kültür, eğitim ve toplumsal sistemlerin de eşitlik düşüncesinde ele alınmasında etki ve öneme sahip nitelikleri bulunmaktadır¹⁵⁴. Bir ülkede gelir dağılımında, istihdamda, sağlık ve eğitim hizmetlerinde, politik ve sosyal faaliyetlerde eşitsizlik olabilir ve eşitsizliğin en uç biçimi sosyal dışlanma olarak gerçekleşebilir¹⁵⁵.

¹⁵⁰ Şahin, 2009: 28.

¹⁵¹ Sapancalı, 2005a: 65-66.

¹⁵² Çakır, 2002: 88.

¹⁵³ Çakır, 2002: 92.

¹⁵⁴ Doğan, 2000: 247.

¹⁵⁵ Jamrozik ve Nocella, 1998: 132.

Sosyal dışlanmanın önemli gerekçelerinden biri olan iç ve dış göç gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler açısından farklı biçim ve boyutlarda önemli bir sosyal dışlanma riski oluşturmaktadır. Gelişmiş ülkelerde daha çok gelişmekte olan ülkelere gelen yoğun işgücü için göç, gelişmekte olan ülkelere hem kendi içinde kırdan kentlere göç eden, hem de komşu ülkelere gelen çeşitli kümeler için sosyal dışlanma riski söz konusu olmaktadır¹⁵⁶.

Sapancalı sosyal dışlanmayı etkileyen kişisel faktörler arasında aile yapısı, yaş ve cinsiyet bağlamında değerlendirmektedir. Toplumsal dayanışmanın ve bütünleşmenin geleneksel olarak en temel kurumu olarak kabul edilen, aile sosyo ekonomik değişikliklerin bir yansıması olarak ortaya çıkan yeni aile yapıları dayanışmanın zayıflaması anlamında sosyal dışlanmanın ortaya çıkmasına neden olan en önemli bireysel faktörlerin arasında yer almaktadır¹⁵⁷.

Sapancalı'ya göre sosyal dışlanmaya neden olan bir diğer faktör yaştır. Özellikle liberal söylemde sosyal dışlanmanın doğrudan yaş ile ilgili olduğu kabul edilmektedir. Belirli yaş grubunda bulunan bireylerin işsizlik, yoksulluk, eşitsizlik, güvencesizlik, ayrımcılık ve dışlanmışlık ile karşı karşıya kalma olasılıkları diğer yaş gruplarına göre daha yüksektir. Bu gruplar arasında özellikle çocuklar, gençler ve yaşlılar sıralanabilmektedir¹⁵⁸.

Sapancalı cinsiyete dayalı ayrımcılığın kadınlarda önemli dışlanmışlıklara sebep olduğunu belirtmektedir. Bu ayrımcılık kadınların ekonomik durumu ile sosyal konumuna yansımakta ve doğurganlık, ölüm, gelir eşitsizliği ve yoksulluk gibi çeşitli alanlarda ortaya çıkmaktadır¹⁵⁹.

Sosyal dışlanma konusuna ait literatür çalışmalarında aşağıdaki spesifik kategoride bulunan dışlanma riski taşıyan birey ve gruplar Silver'a göre şu şekilde sıralanmaktadır¹⁶⁰.

- Uzun süreli veya tekrarlı işsizlik
- Güvencesiz ve vasıfsız işlerde çalışan özellikle yaşlı ve iş güvenliğinden yoksun kişiler
- Düşük gelirliler ve yoksullar
- Topraksız, arazisiz kişiler
- Vasıfsız, okuma yazma bilmeyen ve öğrenimini tamamlamayan kişiler
- Zihinsel ve fiziksel hastalar ve engelliler
- Madde kullananlar

¹⁵⁶ Sapancalı, 2005a: 103.

¹⁵⁷ Sapancalı, 2005a: 111.

¹⁵⁸ Sapancalı, 2005a: 120.

¹⁵⁹ Sapancalı, 2005a: 120.

¹⁶⁰ Silver, 1995: 74-75.

- Suçlular ve mahkûmlar
- Tek ebeveynler
- İstismar edilen çocuklar
- Özellikle iş deneyimi veya diploması olmayan gençler
- Çocuk işçiler
- Kadınlar
- Yabancılar, sığınmacılar ve göçmenler
- Azınlıklar
- Politik haklardan mahrum olan kişiler
- Sosyal yardım alanlar
- Sosyal yardıma ihtiyaç duydukları halde alamayanlar
- Tüketim seviyeleri düşük olanlar
- Tüketim seviyeleri düşük ve kıyafetleri, madde bağımlılıkları, konuşmaları, suçlu olmaları gibi özellikleri nedeniyle damgalananlar
 - Aşağı doğru mobilite gösterenler
 - Aile ve arkadaşlardan yoksun oldukları için sosyal izolasyon yaşayanlar.

Yukarıdaki sosyal dışlanma riski taşıyan gruplarda görüldüğü üzere sosyal dışlanma bireysel, yapısal ve toplumsal nedenlerden kaynaklanabilmektedir. Literatürde dışlanma nedenlerinin farklı bakış açıları ile ele alındığı görülmektedir.

2.5.2. Sosyal Dışlanma Türleri

Üç tür sosyal dışlanmadan söz etmek mümkündür. Sosyal dışlanma *ekonomik görünüm* olarak, mal ve hizmet piyasasında dışlanma ile işgücü piyasalarından dışlanma; *toplumsal görünüm* olarak, refah devleti hizmetlerinden veya refah toplumundan dışlanma ve *siyasal görünüm* olarak siyasal katılım ve kurumlardan dışlanma şeklinde üç farklı alanda değerlendirilmektedir¹⁶¹.

Ekonomik alanda istihdam olanaklarına erişememe ve emek piyasası ile ilişkilerin zayıflaması bir sosyal dışlanma sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak sosyal dışlanma sadece gelir kaynaklarından yoksun kalma ile açıklanamamaktadır. Bireylerin siyasi ve kültürel olarak dışlanmaları aynı zamanda toplumsallıklarına zarar vermektedir. Siyasi temsiliyetin zayıflaması ve karar alma süreçlerine katılmama siyasal alandan dışlanmaya

¹⁶¹ Sapancalı, 2005: 128.

neden olabilir. Bunun yanında dil, din, yaşam biçimi gibi özelliklerin toplumun genelinden farklı olması da bireyler için kültürel dışlanma tehdidi ortaya koyabilir. Tüm bu faktörler bir araya geldiğinde çok boyutlu bir sosyal dışlanma süreci ortaya çıkabilir¹⁶².

Literatürde genel olarak üç temel sosyal dışlanma türünden bahsetmek mümkündür. Bunlar ekonomik, siyasal ve toplumsal alanlarda yaşanan sosyal dışlanma türleridir. Aşağıdaki başlıklarda bu türler ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

2.5.2.1. Siyasal Alandan Dışlanma

Siyasal dışlanma yurttaşlık hakları ve siyasi hakların yetersizliği veya kullanılmaması ile belirginleşmektedir. Siyasal dışlanmaya neden olan haklar, sosyal güvenlik, kanun önünde eşitlik, ifade özgürlüğü, siyasi katılım, fırsat eşitliği ve sendikal haklardır¹⁶³.

Dışlanmış olan bireyler politik güç kaynaklarına ulaşamayarak bu alandan dışlanmaktadır. Söz konusu bu durum hem siyasi olarak güçlü olan kesimin diğerlerini dışlaması ile hem de dışlanmışların yeterli haklara sahip olmamaları ile ilgilidir. Sosyal dışlanma kavramı aynı zamanda sosyal bölünmüşlüğü ifade eden bir kavramdır. Bu bölünmüşlük de sosyal dışlanmışların modern toplumda güçsüz olmalarına neden olmaktadır¹⁶⁴.

Sosyal dışlanmışların toplumdaki konumlarına göre siyasal alandan az ya da çok dışlanmaları mümkündür. Örneğin kadınlar politik alanın oldukça dışında kalmaktadırlar. Bireylerin kendilerini ilgilendiren haklardan yoksun olma durumları kendilerini toplumun daha da dışına itmektedir. Karar alma mekanizmalarından dışlanma ve siyasal sürece katılımın kısıtlı olması durumunun devamlılık göstermesi ile birlikte dışlanmışlığın da devamlılık gösterdiği söylenebilir¹⁶⁵. Siyasal mekanizmaların dışında kalan birey toplumla bütünleşme sağlayamayarak sosyal dışlanmaya maruz kalma riski ile karşılaşmaktadır.

2.5.2.2. Ekonomik Alandan Dışlanma

Ekonomik alandan dışlanma emek piyasasının dışında kısa veya uzun süre yaşanan işsizlikten dolayı ortaya çıkan durumu ifade etmektedir. Ekonomik dışlanmanın önlenmesi sosyal politikanın işsizlik sigortası, emeklilik ve sosyal yardımlar gibi iyi bir biçimde çalıştığı

¹⁶² Ekim, 2007: 81.

¹⁶³ Sapancalı, 2005a: 195.

¹⁶⁴ Şahin, 2009: 77.

¹⁶⁵ Şahin, 2009: 77.

durumlarda söz konusu olabilmektedir. Ekonomik dışlanma beraberinde iyi beslenememe, olumsuz sağlık koşulları gibi durumları getirebilmektedir¹⁶⁶.

Ekonomik yapının dışlayıcı etkileri sebebiyle dışlanma ile ilgili olarak en çok ekonomik dışlanmanın çeşitli boyutlarına vurgu yapılmaktadır. Ekonomik alandan sosyal dışlanmayı mal ve hizmet piyasasından dışlanma, tüketim toplumundan dışlanma ve iş gücü piyasasından dışlanma olmak üzere üç başlık altında ele almak mümkündür¹⁶⁷.

2.5.2.2.1. Mal ve Hizmet Piyasalarından Dışlanma

Sosyal dışlanmanın ekonomik alana yansıyan mal ve hizmet piyasalarından dışlanma geçişme olanaklarından yoksunluk olup, yaşam düzeyini belirlemede önemli bir göstergedir. Geçimden dışlanma farklı biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Asgari düzeydeki temel gereksinimlerden özellikle beslenme gibi yoksunluk biçiminde olabileceği gibi eğitim, sağlık, konut, enerji, iletişim ve ulaşım gibi kişiye daha iyi bir gelecek sağlayacak imkânlardan yoksun olma şeklinde de gerçekleşebilir. Bu durumda ekonomik görünümün toplumsal görünümü etkilediği söylenebilir¹⁶⁸.

Mal ve hizmet piyasasından dışlanma ekonomik bakımdan “tüketimden dışlanma” anlamına gelmektedir. Tüketim minimum düzeyde belirli mal ve hizmetlerin tüketilmesi anlamına gelir ve geleneksel yoksulluk ölçüleriyle ilişkili bir kavram olarak değerlendirilmektedir¹⁶⁹. Mal ve hizmet piyasasından dışlanma gelir yoksulluğuna paralel bir durum olup tüketilmesi gerekli olan mal ve hizmetlerin tüketilmemesinden kaynaklanmaktadır¹⁷⁰. Böylece birey sosyal dışlanma riski ile karşı karşıya kalmaktadır.

2.5.2.2.2. Tüketim Toplumundan Dışlanma

Tüketim toplumu eski bir kavram olmakla birlikte sanayileşme sonrasında önem kazanmıştır. Sanayileşme ile birlikte üretimin artması ekonomik dengenin sağlanması için tüketimin de artması gerekliliğini beraberinde getirmiştir. Bu durumda kişileri daha fazla tüketmeye yönelten ekonomik politikalar izlenmiş ve izlenen ekonomik politikalar tüketim toplumunun ortaya çıkmasına yol açmıştır¹⁷¹.

Tüketim toplumunda bireylere aşılana ve önemli olan şey tüketmektir, tüketilen şeyin kişi için ihtiyaç olup olmaması ikinci plandadır. Kitle iletişim araçlarının da etkisiyle

¹⁶⁶ http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/stud_y_turkey_tr.pdf, (erişim tarihi: 30.01.16).

¹⁶⁷ Şahin, 2009: 70.

¹⁶⁸ Sapancalı, 2005a: 130.

¹⁶⁹ Sapancalı, 2005a: 130.

¹⁷⁰ Şahin, 2009: 71.

¹⁷¹ Şahin, 2009: 71.

vurgulanan tüketim, tüketimi yapamayacak olan kesimin sosyal dışlanma tehlikesi ile karşı karşıya kalmasına sebep olmaktadır¹⁷².

Tüketim toplumundan dışlanma kapitalist ekonominin bir çıktısı olarak ele alınabilir. Kapitalist ekonomi kişilerin bir kısmını yoksulluğa terk ederken diğer yandan tüketime özendirerek yoksulluğun dışlayıcı etkisini daha da arttırıcı hale getirecek mekanizmaları ortaya çıkarmaktadır. Bununla birlikte küreselleşen ve teknolojik olarak yeniden yapılanan dünya ekonomisi içinde uyum sağlayamayan kişi ve gruplar daha kolay dışlanabilmektedirler¹⁷³.

Sosyal dışlanmayı tüketim toplumunda ortaya çıkan yoksulluk biçiminde değerlendirmek mümkündür. Sosyal dışlanmış birey küresel anlamda tüketim kalıplarından ve kültüründen yoksun kalmaktadır. Bu bağlamda sosyal dışlanma özellikle refah devletinin olanaklarından faydalanmadaki azalmalarla başlayan giderek sosyal hizmetlerin maliyetini karşılayamama ve küresel tüketim kalıplarına uygun olarak tüketememenin pekiştirdiği bir süreçtir¹⁷⁴. Böylece tüketimden uzak kalan birey toplumun genel kabullerinin dışında kalarak dışlanma riski ile karşılaşabilmektedir.

2.5.2.2.3. İşgücü Piyasasından Dışlanma

İş gücü piyasasında dışlanma temelde iki boyutta değerlendirilmektedir. İlk olarak işsizlik, ikinci olarak ise iş gücü piyasası içinde ortaya çıkan sosyal dışlanmadır. İşgücü piyasası dışında kalanların bir kısmını işsizler bir kısmını da ev kadınları, öğrenciler, yaşlılar, emekliler gibi heterojen bir grup oluşturmaktadır. İşsizlerin bir alt gurubu uzun süreli işsizlerdir. İş gücü piyasasının dışında kalan işsizler ve özellikle de uzun süreli işsizlerin büyük bir kısmı sosyal dışlanmışları oluşturmaktadır¹⁷⁵.

İşsizlik; sosyal dışlanmanın en belirgin biçimini oluşturmaktadır. İşsizlik üretimden dışlanmadır. Uzun süreli işsizler, ilk defa iş arayan ancak işgücü piyasasında niteliklerine uygun iş bulamayan genç nüfus, farklı etnik azınlıklara üye niteliksiz iş gücü ile işletmelerin sayısal esneklik veya yeni teknolojileri uygulamaları sonucu işten çıkardığı ve yeniden iş bulma olasılıkları düşük olan çok geniş bir grup sosyal dışlanmanın ilgi alanını oluşturmaktadır¹⁷⁶.

Çalışma bireye gelir sağlaması hem de bireyin toplumda bir statüye sahip olması açısından işlevseldir. Toplumdaki en basit sosyal ilişkilerde dahi birey kendisini ya da

¹⁷² Şahin, 2009: 71.

¹⁷³ Tekeli, 2000: 144.

¹⁷⁴ Sapancalı, 2005a: 145.

¹⁷⁵ Sapancalı, 2005a: 142.

¹⁷⁶ Sapancalı, 2005a: 143.

ailedeki diğer bireylerin işi ile kendisini tanıtmakta ve kendisine yer bulmaktadır. Yapılan işin niteliği toplumsal statünün ve bireyin yaşam standartlarının belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır¹⁷⁷.

İşsizlik ve sosyal dışlanma arasındaki ilişkinin çeşitli boyutları söz konusudur. İlk olarak işsizlik üretken işgücünün atıl kalması ile toplumsal açıdan bir olumsuzluk taşır. Uzun süre işsiz kalan bireyin yetenekleri ve bilgisi azalabilir veya kaybedebilir. İşsizler sigorta, emeklilik ve sağlık güvencesi gibi ekonomik imkânlardan uzak kalabilir. Bununla birlikte depresyon gibi psikolojik rahatsızlıklardan zarar görenlerin arasında işsizlerin oranı yüksektir. Ayrıca işsizleri gelir yetersizliği dolayısıyla fizyolojik hastalıklara yakalanma riski bulunduran gruba dâhil etmek mümkündür. İşsizlerin sosyal hayata katılma imkânlarının da az olduğu söylenebilir. Aile ilişkileri ve diğer sosyal ilişkilerinde olumsuzluklar yaşanabilir ve böylelikle işsiz bireyler zamanla suça meyilli hale gelebilirler¹⁷⁸.

İşsiz bir bireyin işsiz oluşunu; bir işe yaramadığı, güvenilir bulunmadığı, kendisine ihtiyaç duyulmadığı veya yeteneksiz görüldüğü şeklinde kendisine yönelik bir “suçluluk duyma” biçimi ile açıklama tutumu, o bireyde belirli düzeylerde psikolojik sorunlara yol açması mümkündür. Çoğunlukla işsiz bir insan toplum tarafından “sosyal olarak başarısız” veya “ikinci sınıf vatandaş” olarak algılanır. Bu bağlamda, damgalanan işsiz bireylerin, yasal unsurlara aykırı davranış geliştirmeleri daha da kolaylaşmaktadır. Çünkü etiketlenme veya dışlanmışlık duygusu, bireyde, topluma ve yasal unsurlara karşı agresif bir tutum sergilemeye yol açarak suç işlemeye teşvik edici bir motivasyon oluşturmaktadır¹⁷⁹.

Ekonomik dışlanma, yani sürekli bir işsizlik durumu giderek kültürel dışlanmaya yol açmaktadır, özellikle de bu insanların göçmen, farklı etnik kökenli oldukları durumlarda, siyasi dışlanmayla pekişmektedir. Bu insanlar devletin kentlerin çevrelerinde yaptırdığı sosyal konutlarda ikamet ettiklerinde ise bir de mekânsal dışlanma ile karşılaşmaları söz konusu olabilmektedir¹⁸⁰.

Günümüzde işgücü piyasasından dışlanma bireyin ekonomik alandan dışlanma durumunu açıklamada kullanılan önemli bir sosyo ekonomik gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹⁷⁷ Şahin, 2009: 73.

¹⁷⁸ Şahin, 2009: 73.

¹⁷⁹ Ata, 2011: 121.

¹⁸⁰ Buğra ve Keyder, 2003: 25.

2.5.2.3. Toplumsal Alandan Dışlanma

Toplumsal dışlanma çeşitli etkinliklerden ve sosyal haklardan yararlanamama anlamı taşımakla birlikte bu durum sosyal devletin ve sosyal kurumların güçsüzleşmesi ve sorgulanmasına yol açmaktadır. Sosyal dışlanmanın tanımlarında ortak noktalardan biri dışlanmanın bazı birey ve grupların toplumsal etkinliklerin dışında kalması durumudur. Bu ise bireylerin toplumla bütünleşmesinde önemli bir engel oluşturmaktadır. Toplumdaki birçok sosyal aktivitenin, yaşam biçiminin ve geleneğin dışında kalmak toplumdaki dışlanma olarak ele alınabilir¹⁸¹.

Toplumsal alandan dışlanma, mülkiyetten dışlanma ve sosyal refah hizmetlerinden dışlanma şeklinde incelenebilir. Gelişmekte olan ülkelerde mülkiyetten dışlanma özellikle kırsal yoksulluk anlamına gelmektedir. Kırsal yoksulluk geniş nüfus kitlelerinin büyük kentlere göçünü beraberinde getirmektedir. Kitleler halinde büyük kentlere göçen bu işgücü, kentin çevresinde olumsuz barınma koşullarında yaşamakta ve bu çevrede aktif dayanışma ağları içinde enformel ekonomide, güvencesiz ve marjinal işlerde çalışmaktadır. Kırsal kesimde mülkiyetten dışlanan kesim, kentlerde birçok yönden toplumsal sistemin dışına itilmektedir. Gelişmiş ülkelerde ise mülkiyet daha çok barınma ile ilişkilendirilmektedir¹⁸².

Barınma en temel insani gereksinimlerden biridir. Bu bağlamda evsizlik en uç dışlanma biçimlerindedir. Sürekli oturulabilecek konuttan yoksun olanlar evsiz olarak nitelendirilmekte ve bunlar günlük yaşama ilişkin, örneğin işe gitmek, arkadaş ve komşularla ilişkide bulunmak gibi, birçok faaliyetten yoksun kalmakta ve toplumun dışına itilmektedirler. Evsizlik sadece sokakta yatıp kalkma değildir. Geçici süre yakınlarının yanında veya çeşitli barınma evlerinde, yurtlarda veya ucuz otellerde kalmayı da kapsamaktadır. Hatta daha geniş bir yaklaşımla, korunmasız yatacak yer, kötü konut koşulları veya gönülsüz paylaşımı içeren yetersiz ve elverişsiz barınma biçimleri de evsizlik kavramı içerisinde değerlendirilmektedir¹⁸³.

Toplumsal alandan dışlanmanın bir diğer boyutu sosyal refah hizmetlerinden dışlanmadır. Devlet tarafından sağlanan sağlık, eğitim ve sosyal koruma imkânlarından bireylerin yeterince yararlanamamaları toplumsal alandan dışlanmayı göstermektedir. Devlet tarafından sağlanan sosyal refah hizmetleri yeterli ve ulaşılabilir olduğu takdirde dışlanmanın azalacağı ve bunun yanında ortaya çıkardığı sıkıntıların hafifleyebileceğini söylemek

¹⁸¹ Şahin, 2009: 76.

¹⁸² Sapancalı, 2005a: 169.

¹⁸³ Sapancalı, 2005a: 170.

mümkündür. Bu hizmetlerin yeterli olmaması durumunda toplumda dışlanmanın daha yaygın bir biçimde görülmesine neden olabilir¹⁸⁴.

Sosyal dışlanma kavramının nedenleri ve türleri ele alındığında işsizlik, yoksulluk, suç gibi birçok sosyal problemle ilgili yönlerinin bulunduğunu söylemek mümkündür. Genç suçluluğu da bunlardan biridir. Aşağıdaki başlıkta genç suçluluğu ve sosyal dışlanma ilişkisi ele alınacaktır.

2.6. Genç Suçluluğu ve Sosyal Dışlanma İlişkisi

Sosyal dışlanmanın birbirine bağlı ve birbirini güçlendiren bir seri problem tarafından ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Bu problemler arasında kısaca uyuşturucu madde kullanımı, eğitimde başarısızlık ve devamsızlık, çocuk yoksulluğu, ölümcül hastalıklar, yetersiz koşullara sahip barınma, alkol bağımlılığı, işsizlik, hizmetlere ve bilgi kaynaklarına yetersiz erişim, suç sabıkasının bulunması, iflas, genç yaşta hamilelik, suç ve suç korkusu sayılabilir. Birbirini güçlendiren bu ağ içerisinde suç sosyal dışlanmanın hem nedeni hem de sonucu olabilmektedir¹⁸⁵. Birey sosyal dışlanmaya maruz kaldığı için suç davranışına yönelebileceği gibi suç davranışı sonrasında da sosyal dışlanmayla karşılaşabilmektedir.

Sosyal dışlanma ve suç çok yönlü bir ilişkiye sahiptir. Sadece ekonomik katılım yoksunluğunu kapsamayan aynı zamanda sosyal ve politik ilişkileri de içeren sosyal dışlanmaya maruz kalmış kişiler her yaştan olmak üzere ceza adalet sisteminde yer aldıkları görülmektedir¹⁸⁶.

Hale ve FitzGerald, *Social Exclusion and Crime*¹⁸⁷ (Sosyal Dışlanma ve Suç) adlı çalışmalarında sosyal dışlanma ve suç arasındaki ilişkiyi üç farklı yönden ele almışlardır. Bunlar işgücü piyasasının rolü, tüketici olarak ekonomik katılım ve ceza adalet sisteminin etkisi şeklinde sıralanmaktadır.

İşgücü piyasasının sosyal dışlanma ve suç üzerinde önemli etkileri olduğunu belirten Hale ve FitzGerald işgücü piyasasından dışlanan ve ekonomik olarak marjinalleşen bireylerde suç davranışında artış eğiliminin görüldüğüne dikkat çekmektedirler. Hale ve FitzGerald bireyin tüketim toplumuna katılımında ise günümüzde özellikle teknoloji alanındaki yeniliklerin gençler tarafından yoğun tüketiminin söz konusu olduğunu bu nedenle de firmaların gençlere yönelik ticari kampanyalar yürüterek gençleri hızlı bir tüketime yönlendiklerini gençlerin de ekonomik olarak karşılayamadıkları durumlarda toplumdan

¹⁸⁴ Şahin, 2009: 76-77.

¹⁸⁵ Young ve Matthews, 2003: 9.

¹⁸⁶ Hale ve FitzGerald, 2007: 142.

¹⁸⁷ Hale ve FitzGerald, 2007: 142.

dışlanmamak adına suç davranışını bir çözüm olarak gördüklerini tespit etmişlerdir. Bu noktada son yıllarda genç suçlular arasında hızla artan cep telefonu hırsızlığını örnek olarak göstermektedirler. Ceza adalet sisteminin dışlanma üzerindeki etkisi ise şu şekilde açıklanmıştır. Sistem tarafından cezalandırılan birey hapishaneye girerek etiketlenmekte veya potansiyel dışlanmış olma özelliği taşıyabilmektedir¹⁸⁸.

Young ve Matthews'e göre genç suçluluğu birbirine bağlı birçok problem ile birlikte ortaya çıktığı düşünülse de bunları kontrol eksikliği ve gençlerin sosyalizasyon süreci olmak üzere iki farklı biçimde ele almak mümkündür. Öncelikle iyi bir şekilde çocuk yetiştirememeye, yetersiz eğitim (okuldan uzaklaşma, devam etmeme gibi), sosyal dışlanma, alkol ve uyuşturucu bağımlılığı gibi durumlar sonucunda gençler arasında suça eğilimin görülmesi söz konusu olabilmektedir¹⁸⁹.

MacDonald bireyin geçiş dönemi olarak ele aldığı gençlik çağında etkili olan kurumlara, düzenlemelere ve politikalara dikkat çekerek bunların gençlik dönemini yapılandırdıklarını vurgulamaktadır. MacDonald'a göre bunlar arasında bulunan aile, eğitim, barınma, istihdam ve adalet sistemi gibi yapıların son yıllarda uğradıkları bir takım değişiklikler gençliğin geçiş dönemini olumsuz yönde etkileyebilmekte böylece gençlik döneminin daha riskli, daha güvensiz hale gelmesini ve hali hazırda dezavantajlı olan gençlerin sosyal dışlanmış olma eğilimlerini arttırmaktadır¹⁹⁰. Williamson H.; MacDonald gençliği bir geçiş dönemi olarak tanımlamakta erken bir dönemde okulu bırakmanın, meslek edinme hazırlıkları içerisinde bulunmamanın ve bunun sonrasında iş gücü piyasasından marjinalleşmenin veya sadece düşük ücretli, kısa süreli işlerde çalışmanın genç bireylerin savunmasız bir duruma gelmesine yol açan bir takım risklerle karşı karşıya kalmasına neden olduğunu vurgulamaktadır¹⁹¹.

Kayıt altına alınan suçlar en yaygın olarak genç erkek nüfusu üzerinde yoğunlaşmaktadır. Gençlik, suç ve alt sınıflar arasındaki ilişkiler literatürde sıkça ele alınmaktadır. İngiltere'de suç davranışının en sık görüldüğü yaş grubu 1972 de 14 iken 1997 de 18 olmuştur. Yaş faktörü dışlanma ve suç arasındaki önemli bir bağı göstermektedir. Birçok araştırma gençlikten iş, evlilik ve babalık anlamında yetişkinliğe geçişte suç davranışını gerçekleştirme kararından vazgeçmenin önemine dikkat çekmektedir¹⁹². Yetişkinlikte bireyin sahip olması beklenen kazanımlar ile suç davranışı sonrasında ortaya

¹⁸⁸ Hale ve FitzGerald, 2007: 142.

¹⁸⁹ Young ve Matthews, 2003: 9.

¹⁹⁰ Macdonald, 1997: 186.

¹⁹¹ Williamson, 2007: 24.

¹⁹² Foster, 2000: 320.

çıkabilecek dışlanma riski konusunda yetişkinlerin genç bireylere göre suç eyleminden uzak durmaları söz konusu olabilmektedir.

Suç ile mücadele etmede var olan stratejiler aynı zamanda sosyal dışlanmaya birçok farklı yönden katkı sağlamaktadır. Bunun en belirgin olanı dışlanma riski taşıyan gruplar üzerinde polisiye faaliyetlerinin yürütülmesi ile bu faaliyetlerin yoğunlaşması durumunda bu kişilerin sosyal dışlanmaya maruz kalmaları söz konusu olabilmektedir. Bu durum suçlu bireylerin etiketlenmelerini beraberinde getirebilmektedir. Bu etiketleme bireylerin dışlanmasına sebep olduğu gibi suç davranışının sonuçlarını daha önce deneyimledikleri için kolayca suç tekrarına neden olabilmektedir¹⁹³.

Suç davranışını açıklamada sosyal dışlanma önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle genç yaşta işlenen suçları açıklamada bireyin maddi veya maddi olmayan olanaklardan kısmen veya tamamen yoksun olma durumu olarak tanımlanan sosyal dışlanma suç davranışının gerçekleşmesinde etkisi olabilecek risk faktörleri arasında bulunmaktadır. Çocukluktan yetişkinliğe geçiş döneminde bireyin karşılaşılabileceği yapısal ve bireysel sorunlara çözüm üretememesi durumunda kişinin sosyal dışlanmaya maruz kalması suç davranışına yönelmesini kolaylaştırıcı etkileri söz konusu olabilmektedir. Bunun yanı sıra suç davranışını gerçekleştiren gencin suç davranışı sonrasında toplumda suçlu olarak etiketlenmeleri bireyin toplumsal bütünleşmesinde bir engel teşkil edebilmektedir.

2.6.1. Genç Suçluluğu ve Sosyal Dışlanmanın Boyutları

Sosyal dışlanma ekonomik ve sosyo-kültürel biçimde ortaya çıkan çok boyutlu bir kavramdır. Sosyal dışlanmanın birçok araştırmacı tarafından farklı boyutlarla ele alındığı görülmektedir. Örneğin; Commins (1993) sosyal dışlanmayı, vatandaşlık entegrasyonundan dışlanma, işgücü piyasasından dışlanma, sosyal yardım durumundan dışlanma ve aile-toplumdan dışlanma şeklinde dört boyutta ele alırken; Silver (1994) sosyal dışlanma kavramını ekonomik, sosyal, politik ve kültürel boyutlar ile incelemiştir. Haan'a göre çok boyutlu bir kavram olan sosyal dışlanma fiziksel, ekonomik, beşeri sermaye, sosyal sermaye ve politik olmak üzere beş farklı boyutu barındırmaktadır¹⁹⁴.

Bu tez çalışmasında genç suçluların sosyal dışlanmaya maruz kalıp kalmadıklarını tespit etmek amacıyla Jehoel-Gijsbers ve Vrooman tarafından geliştirilen "Sosyal Dışlanma Ölçeği" kullanılmıştır. Bu ölçekte sosyal dışlanmanın boyutları maddi yoksunluk, sosyal haklar, sosyal katılımcılık ve kültürel entegrasyon olmak üzere dört farklı şekilde ele

¹⁹³ Hale ve FitzGerald, 2007: 138.

¹⁹⁴Şahin, 2009: 43

alınmaktadır. Bu nedenle bu başlık altında söz konusu ölçekte belirlenen boyutlar ile genç suçluluğu arasındaki ilişki tartışılacaktır.

2.6.1.1. Maddi Yoksunluk

İşsizlik ve ekonomik anlamda yaşanan yetersizlik bireylerin sosyal dışlanmalarına veya sosyal olarak dışlanmış olma ihtimalinin kuvvetlenmesinde önemli bir rol almaktadır. İşsizlik, uzun süreli hastalık veya engellilik nedeniyle çalışamayan bireyler veya erken yaşta emeklilik yapmış olanlar sosyal olarak dışlanmış kişiler olarak düşünülebilir. Birçok birey için işsizlik veya ekonomik yetersizlik sonucu düşük refah seviyesi ve sonuç olarak sosyal dışlanmayı beraberinde getirebilmektedir¹⁹⁵.

İşsizlik ve düşük ücretli işler yoksullukla ilişkili kavramlardır. Düşük ücretin kesin bir tanımı yoktur. Göreceli bir kavram olan “düşük ücretlilik” basit olarak en düşük ücret alan çalışanlar olarak tanımlanabilir. Düşük ücretli çalışanlar ile ilgili yapılan çalışmalarda bazı kişilerin diğerlerinden düşük ücret almaya daha yakın oldukları belirlenmiştir. Bunlar şunlardır:

- Kadınlar,
- Gençler,
- Yeterlilik düzeyi düşük olanlar,
- Yaşlı erkek çalışanlar,
- Etnik azınlıklar,
- Çok az veya hiç iş tecrübesi olmayanlar¹⁹⁶.

Gençlerin içinde bulunduğu işgücü piyasasındaki değişimler onların sosyal dışlanmaya maruz kalabilmelerinde önemli etkileri olabilmektedir. İşgücü piyasasının doğası aynı zamanda suçlu gençlerin şekillenmesinde de etkilidir¹⁹⁷. İşsizlik ve suç arasındaki ilişkiyi birçok çalışma ele almaktadır¹⁹⁸.

Bireyin sosyalizasyon sürecinde en önemli aktörlerden biri olan aile ve ailenin sahip olduğu ekonomik durum, çocukluk dönemi ve sonrasında takip eden gençlik döneminde bireyin suçlu davranışa yönelmesinde etkili olabilmektedir.

¹⁹⁵ Mcknight, 2002: 97.

¹⁹⁶ Mcknight, 2002: 98-99.

¹⁹⁷ Stephenson, 2006: 47.

¹⁹⁸ Craine S., The Black Magic Roundabout: cyclical transitions, social exclusion and alternative careers, in R. Macdonald (Ed) *Youth, the 'Underclass' and Social Exclusion* (London, Routledge), 1997, s. 150, Erol S., İşsizliğin Sosyal Dışlanma Üzerindeki Etkisi, TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi Cilt: 24 Sayı: 3-4-5 Ağustos - Kasım 2012 / Şubat 2013, ss. 46-70, 2013, Atkinson A.B. “Social Exclusion Poverty and Unemployment” ed. Atkinson, A. B., Hills J., Exclusion, Employment and Opportunity, Case paper 4, London: Center for Analysis of Social Exclusion, 1998

Machin S. "Childhood Disadvantage and Intergenerational Transmissions of Economic Status" (Çocukluk Dezavantajlılığı ve Kuşaklararası Ekonomik Statünün Geçişi) adlı makalesinde ebeveynlerin sosyal ve ekonomik statülerinin bireylerin sosyal ve ekonomik statülerinin şekillendirilmesindeki etkilerini araştırmış ve çocukluk yıllarında yaşanan dezavantajların yetişkinlik döneminde de devam ettiği ve bu dezavantajların sıklıkla gelecek nesillere aktarıldığını ortaya koymuştur. Machin S. bireyin büyüme çağında düşük gelirli ebeveynlere sahip olmasının iş gücü piyasasında başarı kazanmakta güçlü bir dezavantaj olduğu gibi işsizlik ve suç davranışına katılım gibi faktörlere etkisinin de söz konusu olabileceği belirtilmiştir¹⁹⁹.

Sosyal dışlanmanın maddi boyutu; gelir yoksulluğu ve ailelerin çocuklarına sundukları maddi varlıklara ulaşmalarındaki kapasite ile ilişkilidir²⁰⁰. Bu nedenle gencin maddi yoksunluğunu aynı zamanda ailelerin maddi varlıkları ile ilişkilendirmek mümkündür. Maddi yoksunluk gencin sosyal dışlanmaya maruz kalmasında ve suç davranışına yönelmesinde etkili olabilecek önemli faktörlerden biri olarak ele alınabilir.

2.6.1.2. Sosyal Haklara Ulaşma

Sosyal devletin en önemli özelliklerinden biri sunduğu sosyal haklara her bireyin eşit ve eksiksiz olarak erişebilmesidir. Buradan hareketle bireylerin sahip olduğu sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklerin bu haklara ulaşmada bir engel oluşturması sosyal devlet kavramından uzaklaşarak bireyin sosyal olarak dışlanması sonucunu ortaya koyabilmektedir.

Sosyal dışlanma kavramının genel olarak yapılan tanımı ele alındığında bireyin sosyal haklara ulaşmasındaki yetersizlik veya yoksunluğa vurgu yapıldığı görülmektedir. Sosyal haklar bu noktada sosyal dışlanmanın önemli bileşenleri arasında bulunmaktadır²⁰¹.

Sosyal haklara erişememe veya tamamen yoksun olma sosyal dışlanma kavramının önemli unsurlarından birini oluşturmaktadır. Byrne D. bireyin içinde bulunduğu toplumda sosyal ve ekonomik fırsatlara katılımının sınırlı olması veya katılımın bulunmadığı durumlarda sosyal dışlanmanın ortaya çıkmasında önemli etkileri olduğunu vurgulamaktadır²⁰².

Genç suçluluğunda sosyal dışlanma faktörünün etkisini belirlemede önemli bir boyut olan sosyal haklar; Jehoel-Gijsbers ve Vrooman tarafından kurumlardan veya yardımlardan

¹⁹⁹ Machin, 1997: 17-21.

²⁰⁰ Morris vd., 2009: 19.

²⁰¹ Gough vd., 2006: 76.

²⁰² Byrne, 1999: 2.

yararlanabilme ile uygun ve güvenli çevrede yaşama olmak üzere iki ayrı başlık altında ele alınmaktadır²⁰³.

2.6.1.2.1. Kurumlardan veya Yardımlardan Yararlanabilme

Bireylerin, ailelerin veya grupların sosyal dışlanmaya maruz kalmalarının belirlenmesinde temel hizmetlere olan erişimi önemlidir. Pierson J. temel hizmetler kapsamında bireylerin çeşitli ihtiyaçlarına yönelik olarak hane içi ve hane dışındaki özel ve kamusal özellikteki hizmetleri ele almaktadır. Hane içi hizmetlerde elektrik, su gibi bireylerin ihtiyaç duyduğu her tür hane içi hizmeti kapsarken hane dışı hizmetler ise ulaşım, postane, doktor ve hastane v.b. olanakları kapsamaktadır. Düşük sosyo ekonomik olanaklara sahip veya dezavantajlı bölgelerde hane içi ve dışı hizmetlere ulaşmada bireyler sıklıkla engellerle karşılaşmaktadırlar²⁰⁴.

Bireyin içinde bulunduğu toplumda yaşamını sürdürmede destek olan sağlık, beslenme, eğitim gibi kurumsal hizmetlerden yeteri kadar faydalanamama veya erişememe sosyal olarak dışlanma sonucunu beraberinde getirebilmektedir²⁰⁵. Sosyal dışlanmanın meydana gelmesiyle sosyal veya fiziksel olarak savunmasız (vulnerability) çocuk veya gençlerde suç davranışına veya anti sosyal davranışlara yönelme söz konusu olabilmektedir²⁰⁶. Buradan hareketle gencin suç davranışına yönelmesinde içerisinde yaşadığı toplum tarafından sunulan hizmetlerin gence ulaşılabilirliği önemli bir faktör olarak ele alınmaktadır.

2.6.1.2.2. Uygun ve Güvenli Çevrede Yaşama

Konum, ekonomik yapı ve konut tipi yoksulluğun mekânsal dağılımının ölçülmesinde önemli göstergeler arasındadır. Genel olarak, düşük sosyo-ekonomik seviyedeki bireyler devlet desteğinin yetersiz olduğu mekânlarda yoğun olarak yaşamlarını sürdürmektedirler²⁰⁷.

Macdonald ve Marsh'a göre sosyal dışlanma yoksul bölgelerde yaşayan gençlerin karşılaştıkları birçok sosyal ve ekonomik zorlukları tanımlamada yaygın hale gelmiş bir kavramdır²⁰⁸. Hale ve FitzGerald, ceza adalet istatistiklerinin; sosyo ekonomik statü veya yaşanan çevre verilerinde daha çok dezavantajlı grupların; dezavantajlı ve yüksek suç oranlarının bulunduğu bölgelerde yaşamlarını sürdürme eğilimi gösterdiğini ayrıca sosyal

²⁰³ Jehoel-Gijsbers ve Vrooman, 2007: 32.

²⁰⁴ Pierson, 2001: 15.

²⁰⁵ Saith, 2001: 7.

²⁰⁶ Kane, 2013: 98.

²⁰⁷ Lupton ve Power, 2002: 119.

²⁰⁸ Macdonald ve Marsh. 2001: 385.

dışlanmanın suç davranışının meydana gelmesinde etkili olduğu gibi suç mağdurlarının ortaya çıkmasında da önemli bir değişken olduğunu belirtmektedirler. Bunun yanı sıra uygun ve güvenli olmayan yoksul bölgelerde yaşayan ve hali hazırda sosyal olarak dışlanmış bireylerin yüksek oranda suç mağduru olma olasılığına sahip olduğunu böylece suç davranışının sosyal dışlanma deneyiminin suç mağduru olma olasılığını da beraberinde getirebildiğini vurgulamaktadırlar²⁰⁹.

Ekonomik alanda yaşanan dışlanma, dezavantajlı yaşam alanlarında yoksul konutlaşmayı, düşük geliri ve yetersiz hizmetleri beraberinde getirebilmektedir²¹⁰. Bireylerin sosyal normlardan sapan davranışlar sergilemeye eğilimli olmasında genellikle bulunulan çevrenin koşullarının da etkili olduğu düşünülmektedir. Büyük kentlerde bireylerin sosyo ekonomik özelliklerine göre yaşadıkları mekânların ayrışması ve yoksul kişilerin kent yaşamından dışlanarak bu alanlarda normlardan sapma gösteren çevreler edinmelerinde suça olan eğilimi arttırmaktadır²¹¹.

Kent ve suç arasındaki ilişkiyi çöküntü alanları boyutunda ele alan Gökulu çöküntü alanlarının kentin bir bölgesinin fiziki imkânlar açısından yetersiz olması sonucunda bireylerin yaşam kalitelerine olan olumsuz etkileri üzerinde durmaktadır. Gökulu çöküntü alanlarının aynı zamanda sosyal dışlanmayı ve damgalamayı kapsayan mekânlar olduğunu bu alanlarda yaşayan dışlanmış bireylerin ekonomik açıdan yoksun, toplumsal açıdan damgalanmış ve suç davranışına eğilimlerinin olduğunu vurgulamaktadır²¹². Gölbaşı'da çöküntü bölgeleri ve dışlanma ilişkisine dikkat çekerek toplumda bu tür bölgelere karşı geliştirilen mekânsal etiketlenmenin sonucunda ortaya çıkan ayrımcı davranışların bu bölgelerde yaşanan sorunların katlanmasını beraberinde getirdiğine dikkat çekmektedir²¹³. Böylece yaşanan çevrenin özellikleri suç davranışını açıklamada kullanılan önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.6.1.3. Sosyal Katılımcılık

Sosyal dışlanma sadece gelir ve tüketim sorunları üzerine odaklanmayarak yaşamı iyileştirecek olanaklardan kısmen veya tamamen yoksun olma durumunu ele almaktadır²¹⁴. Bu nedenle, sosyal dışlanmanın belirlenmesinde sosyal katılımcılık ve katılımın seviyesi önemli değişkenler arasında bulunmaktadır.

²⁰⁹ Hale ve FitzGerald, 2007: 139.

²¹⁰ Peattie, 2007: 180.

²¹¹ Gough vd., 2006: 35.

²¹² Gökulu, 2010: 223.

²¹³ Gölbaşı, 2008: 112

²¹⁴ Sapancalı, 2005b: 57.

Sosyal dışlanma bireylerin toplumun bütününe katılımını sağlayan sosyal, ekonomik ve politik kaynaklardan mahrum bırakılma süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu süreç öncelik olarak yoksulluk ve düşük gelirle ele alınmaktadır fakat ayırmıcılık, düşük eğitim düzeyi, kötü çevre koşulları bu süreci destekleyen önemli unsurlardır. Bu süreç boyunca bireyler hayatlarının belli bir süresinde kurumlardan ve servislerden, sosyal ağlardan ve toplumun büyük çoğunluğunun sahip olduğu gelişim fırsatlarından mahrum kalmaları söz konusu olmaktadır²¹⁵.

Sosyal katılımcılık toplumun geneli tarafından katılımın olduğu aktivitelere katılım olarak tanımlandığı gibi daha belirli bir şekilde “kurumlara” katılım veya “ekonomik büyümeye veya ilerlemeye” katılım şeklinde tanımlanmaktadır²¹⁶.

Bireylerde toplumun genel yaşamına (mainstream life of society) katılımın gerçekleşmediği durumlarda dışlanma gerçekleşmesi sonucunda yoksulluk, suç davranışı ve ailenin dağılımı gibi eğilimlerin ortaya çıkması söz konusu olabilmektedir²¹⁷. Sosyal katılımdan yoksunluk bireyin suç davranışına yönelimini kolaylaştırmakta olup suçluluk ve sosyal dışlanma ilişkisini anlamada önemli bir özellik olarak ele alınmaktadır.

2.6.1.4. Kültürel/Normatif Bütünleşme

Çağdaş Fransız söyleminde sosyal dışlanma kavramı konusunda “sosyal” ve “kolektif” bir vurgu söz konusudur. Durkheimian kavramsal kökleri ile birlikte normatif bütünleşme; sosyal bağ ve geçerliliği, anomik davranış riski ve toplumsal mekanizmaların dengelenmesi sosyal dışlanma üzerinde yapılan Fransız tartışmalarının temelini oluşturmaktadır. Sosyal uzlaşma, toplumun geneli tarafından kabul edilmiş değerlerin, adetlerin, sosyal bağların ön planda yer almasıdır ve dışlanma kavramının açıklanmasında önem taşımaktadır²¹⁸.

Jehoel-Gijsbers ve Vrooman çok boyutlu bir olgu olan sosyal dışlanma kavramının kültürel/kurallarla bütünleşme boyutunu açıklarken toplumda uyulması gereken baskın değerlere ve normlara olan bağlılığa odaklanmaktadır. Söz konusu değerler ve normlar toplumun geneli tarafından kabul edilen kuralları kapsamaktadır. Toplumdaki her birey bu kurallara uymak zorundadır aksi takdirde yasal bir yaptırım ile karşılaşması söz konusu olabilmektedir. Bunun yanı sıra toplumda yazısız kurallar mevcuttur ve birey bu kurallara uymadığı takdirde olumsuz toplumsal yaptırımlarla karşılaşması olasıdır²¹⁹. Olumsuz

²¹⁵ Pierson, 2001: 7.

²¹⁶ <http://www.socsci.flinders.edu.au/geog/geos/PDF%20Papers/Farrington.pdf> , s. 4 (erişim tarihi: 20.05.2011).

²¹⁷ Levitas, 2005: 153.

²¹⁸ <http://www.childpolicyintl.org/publications/Saraceno.pdf>, s.6, (erişim tarihi: 10.10.2014)

²¹⁹ Jehoel-Gijsbers ve Vrooman, 2007: 20.

yaptırımlarla karşılaşan bireyin sosyal dışlanmaya maruz kalma olasılığı artmakta böylece dışlanmanın ortaya çıkmasında bu alt boyut önem kazanmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SAHA ÇALIŞMASI VE VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde alan araştırmasının amacı ve önemi, araştırmanın amacına yönelik geliştirilen araştırma soruları ve modeli, saha çalışmasının evreni, örnekleme, sınırlılıkları ile araştırmada kullanılan ölçüm araçları ve verilerin toplanması, çözümlenmesine ilişkin bilgilere yer verilerek saha araştırmasına ait bulgular ortaya koyulmuş ve değerlendirilmiştir.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

İnsanların neden suç işlediği ile ilgili yapılan ilk bilimsel çalışmalar 19. yüzyıl başlarında görülmekle birlikte toplumsal değişim ve dönüşümle şekillenmiştir. Multi-disipliner yaklaşımlarla ele alınan suç olgusuna sosyoloji, kriminoloji, psikoloji ve adli tıp gibi farklı disiplinler tarafından yapılan çalışmalarla farklı yaklaşımlar geliştirilmektedir.

Suç davranışının önemli ölçüde genç yaş grubu aralığındaki bireyler tarafından gerçekleştirilmesi literatürde genç suçluluğuna olan önemi arttırmıştır. Brank ve Lane'de vurguladığı üzere birçok ülkede politikacılar ve politika uygulayıcıları günden güne artan ve sosyal bir problem haline gelen genç suçluluğu ile karşı karşıya kalmaktadır. Genç suçluluğunun günümüzdeki ve önümüzdeki yıllarda beklenen yükselişi ile ilgili olarak suç öncesi ve sonrası önleme stratejileri konusunda çözüm arayışları bulunmaktadır.²²⁰Bu çözüm arayışlarına yol gösterecek olan bilimsel araştırma ve çalışmaların suç davranışını anlamada ve önlemede önemli işlevleri olacaktır.

Bu tez çalışması kapsamında gerçekleştirilen saha çalışmasının amacı genç suçluların sosyo demografik özellikleri ile sosyal dışlanma düzeylerini ortaya koymaktır. Böylece gençlerin suç işlemelerinde hem bir neden hem de bir sonuç olarak etkili olabilen sosyal dışlanma olgusu ele alınarak gençlerin suç eğilimlerini önleme konusunda geliştirilen mücadele yöntemlerine katkı sunmak hedeflenmektedir.

Bilimsel araştırmalar suç davranışının neden ve nasıl ortaya çıktığı, beraberinde bireye ve topluma getirdiği sonuçları ele almaktadır. Ancak suç olgusu ile ilgili yapılan saha araştırmalarında araştırmacının kurumsal engellerle, örnekleme ulaşmada birtakım zorluklarla ve güvenilir istatistiklere erişimde sıkıntılarla karşılaşması mümkündür. Bu gibi zorlukları barındıran suç konusunda gerçekleştirilen her araştırma bu anlamda değer taşımaktadır.

²²⁰ Brank vd., 2008: 193.

Suç olgusu ile ilgili olarak Türkiye’de yapılan sınırlı sayıda araştırma incelendiğinde suç ve sosyal dışlanma ilişkisini konu edinen çok az araştırma²²¹ olduğu gözlenmiştir. Bu araştırma suç davranışını gerçekleştirmiş bireylerin sosyal dışlanmaya maruz kalıp kalmadıkları sorusuna cevap aramaktadır. Böylece suç önleme politikalarında ve bu politikaların uygulanmasında sosyal dışlanma unsurları dikkate alınarak suç ile mücadelede daha etkili sonuçlara ulaşmanın mümkün olabileceği düşünülmektedir.

3.2. Araştırma Soruları

Günümüzde yaşanan hızlı değişim ve dönüşümün getirdiği bazı bireysel ve yapısal nedenlerden ötürü genç bireyler dışlanmaya maruz kalabilmekte ve suç eğilimleri artabilmektedir. Bu nedenle gençlerin yaşadıkları sosyal dışlanma süreçlerinin tüm boyutlarıyla ele alınması genç suçluluğunun önlenmesi ve genç suçluların topluma kazandırılması adına önem taşımaktadır.

Toplumsal ve bireysel refahı önemli ölçüde etkileyen suç problemi ile ilgili gerçekleştirilen bu tez çalışmasında genç suçluluğu incelenerek sosyal dışlanma ile ilişkisi ve genç suçluların sosyal dışlanma düzeyleri irdelenmektedir. Araştırmanın temel amacı genç suçluların sosyo-demografik özelliklerini betimleyerek sosyal dışlanma süreçlerini neden ve sonuçlarıyla derinlemesine analiz etmektir. Araştırma bu amaç çerçevesinde temel olarak genç suçluların dışlanan gruplardan gelip gelmediği, sosyal dışlanmaya maruz kalıp kalmadıkları ve sosyal dışlanma yaşıyorlarsa hangi düzeyde dışlanmayı deneyimledikleri sorularına yanıt aramaktadır. Bu bağlamda çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır.

- Genç suçlular sosyal ve ekonomik dışlanmaya maruz kalan sosyal gruplardan mı gelmektedir?
- Genç suçluların sosyo-demografik özellikleri sosyal dışlanma süreçlerini nasıl etkilemektedir?
- Genç suçlular hangi düzeyde sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadır?
- Genç suçluların sosyal dışlanma düzeyleri ile sosyo-demografik özellikleri arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?

²²¹ Ünal, H. (2010) “Ebeveynlerle Olan İlişkiler, Sapkın Arkadaşlar ve Sapkın Davranışlar.” Sosyoloji Araştırmaları Dergisi 2010, 216-248 ; Özbay, Ö. & Y. Z. Özcan. 2008. "A Test of Hirschi's Social Bonding Theory: A Comparison of Male and Female Delinquency." International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology 52:134-157., Çifçi Gökçe Arslan Elif, Kapkaç Suçundan Hüküm Giyenlerin, Sosyo-Demografik Özellikleri, Sosyal Dışlanma Süreçleri, Suç ve Diğer Sapma Davranışlar Açısından İncelenmesi, Basılmamış Doktora Tezi, 2008.

- Suçluluk deneyimi bireyin daha sonraki hayatında işgücüne katılım süreçlerini nasıl etkilemektedir?
- Genç suçlular herhangi bir mekânsal dışlanmaya maruz kalmışlar mıdır?
- Genç suçlular sosyal kurumların yardım ve hizmetlerine ulaşabilmekte midir?
- Genç suçlular toplumsal bütünleşme bağlamında toplumun diğer fertleriyle ortak bazı sosyo-kültürel faaliyetlerde bulunabilmekte midir?

Yukarıda yer alan araştırma soruları çerçevesinde saha çalışması gerçekleştirilerek genç suçluların sosyal dışlanma ilişkisi ortaya konması hedeflenmektedir. Bu kapsamda saha çalışmasında araştırma sorularına ilişkin cevaplara ulaşılmaya çalışılacaktır.

3.3. Araştırma Modeli

Araştırmanın yöntemi karma model olarak belirlenmiştir. 1990'lı yıllarda bir araştırma paradigması olarak ortaya çıkan bu yöntem araştırmada nicel ve nitel yöntemlerin bir arada kullanıldığı bir tekniktir. Bu teknikte temel olarak pragmatik paradigmlar benimsenmektedir. Karma modelde veri toplama yöntemlerinin sıralaması ve yorumlaması konusunda birtakım görüş ayrılıkları söz konusudur. Nitel verilerin mi yoksa nicel verilerin mi öncelikli olarak toplanacağı ve bulguların ne şekilde bütünleştirileceği ile ilgili farklı bakış açıları ile şekillenen desenler bulunmaktadır.²²²

Karma modelde araştırma desenleri çok sayıda farklı desenleme faktörü çerçevesinde kurulduğu görülmektedir. Christensen v.d. bu desenlemeleri iki boyutta sınıflandırmaktadır. Bunlar *zaman sırası* ve *paradigma vurgusu* şeklinde ele alınmaktadır. Zaman sırasında; eşzamanlı (nitel ve nicel verilerin aynı zamanda toplanması), ardışık (nitel ve nicel veriler birbirinin ardından toplanması) olarak ikiye ayrılmaktadır. İkinci boyut ise paradigma vurgusudur. Buna göre eşit statü (nitel ve nicel yaklaşımlara eşit vurgu yapılmakta) ve baskın statü (bir yaklaşıma vurgu öncelikli olarak gerçekleşmekte) olmak üzere iki farklı şekilde incelenmektedir.²²³

Gerçekleştirilen saha çalışmasında karma model kapsamında ardışık zaman sırasında ve eşit statüde olmak üzere bir araştırma deseni kullanılmıştır. Böylece araştırmanın ilk aşamasında nicel verilerin toplanması ve analizi sonrasında nitel verilerin toplanarak analiz gerçekleştirilmiştir. Bulgular ise yorumlanma aşamasında bütünleştirilmiştir. Böylece gerçekleştirilen saha çalışmasında genç suçluluğu ve sosyal dışlanma arasındaki ilişki keşfedilmiştir.

²²²Robson, 2015: 204.

²²³Christensen ve Johnsson, 2015: 426

Saha araştırmasının ilk aşamasında Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetlerinde bulunan genç suçluların sosyo demografik özelliklerini ve sosyal dışlanma durumlarını ölçmek için nicel veri toplama aracı olarak sosyal dışlanma ölçeği uygulanmıştır. İkinci aşamada ise gençlerin suça yönelme nedenleri ve sosyal dışlanma süreçlerini daha detaylı bir şekilde anlayabilmek için niteliksel veri toplama aracı olarak derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Saha çalışmasında karma model seçilmesindeki temel neden, nicel araştırmada elde edilen verilerin derinlemesine görüşmeler aracılığıyla görüşmecilerin sosyal dışlanma süreçlerine ilişkin deneyimlerine ulaşarak sosyal gerçekliği olabildiğince detaylı açıklayabilmektir. Bu nedenle nicel veri toplama tekniklerinin yanı sıra denetimli serbestlikten faydalananların sosyal dışlanma süreçlerine ilişkin deneyimlerini birinci elden ifade edebilmelerine fırsat verebilmek için çalışmada derinlemesine görüşmeler de yapılmıştır. Derinlemesine görüşmenin araştırmacıya görüşme yaptığı kişilerin anlam dünyalarını, bakış açılarını, içinde buldukları özel durumlara ait duygu, düşünce ve tecrübelerini yine onların ifadeleri yardımıyla derinlemesine anlama imkanı sunması bakımından²²⁴ genç suçluluğu ve sosyal dışlanma ilişkisini anlamaya katkı sunacağı düşünülmüştür. Böylece incelenen sosyal gerçekliğe ilişkin nicel araştırmanın gözden kaçırabileceği, olay ve olgular arasına gizlenmiş olan gerçekliklerin de yakalanması hedeflenmiştir.

Araştırmanın bütününde elde edilen veriler bir arada değerlendirilerek birbirini tamamlayan bulgulara ulaşılmıştır. Nicel araştırma ile genç suçluluğu ve sosyal dışlanma ilişkisinin betimsel görünümü ortaya konularak nitel araştırmada ise bu ilişkide etkili olan süreçlere dikkat çekilmiştir.

3.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Saha çalışması Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün 01/03/2013 tarih ve 27443 sayılı yasal izni çerçevesinde denetimli serbestlik hizmetlerinden yararlananlarla gerçekleştirilmiştir (Bkz EK-9). Araştırmanın evreni ve örneklemi konusu değerlendirilmeden Türkiye'de kısa bir geçmişi olan Denetimli Serbestlik Hizmetlerinin tanıtılması saha çalışmasını daha anlaşılır kılacaktır. Denetimli Serbestlik mahkemece belirtilen koşullar ve süre içinde, denetim ve denetleme planı doğrultusunda şüpheli, sanık veya hükümlünün topluma bütünleşmesi açısından ihtiyaç duyduğu her türlü hizmet,

²²⁴ Mccracken, 1988: 9.

program ve kaynakların sağlandığı toplum temelli bir uygulamayı ifade etmektedir²²⁵. Denetimli serbestlik, hükümlülerin suç işlemesine neden olan davranışlarının düzeltilerek, tekrar suç işlemelerinin önlenmesi, ceza infaz kurumundan salıverilen hükümlülerin takip edilmesi, madde bağımlılarının rehabilitasyonu, mağdurların uğradıkları zararın giderilmesi ve bu yolla toplumun korunmasıdır.

5275 sayılı Kanununun 104'üncü maddesinde; cezaları ertelenen, salıverilen veya haklarında kısa süreli hapis cezası yerine her hangi bir tedbire hükmedilen hükümlülerin toplum içinde izlenmesi, iyileştirilmesi, psiko-sosyal problemlerinin çözülmesi, salıverme sonrası korunması ve yargılanan kişiler hakkında sosyal araştırma raporlarının düzenlenmesi ve mağdurun korunması gibi görevleri yerine getirmek üzere kurulması öngörülen “denetimli serbestlik ve yardım merkezleri”ni ve salıverilme sonrasında hükümlülere iş sağlanması için oluşturulması öngörülen “koruma kurulları”nın kuruluşu, çalışma esas ve usullerinin, ilgili kanunda düzenlenmektedir.

“Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu” 03/07/2005 tarihli ve 5402 sayılı Resmî Gazete'nin 20 Temmuz 2005 tarihli ve 25881 sayısında yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanun gereğince Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü bünyesinde, Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetlerinden Sorumlu Daire Başkanlığı kurularak çalışmalarına başlamıştır²²⁶. Bu doktora tezinin saha çalışması Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetlerinden faydalanan gençlerle gerçekleştirilmiştir.

Saha çalışmasında nicel ve nitel olmak üzere iki araştırma tekniği kullanılmıştır. “Sosyal Dışlanma Ölçeği”nin kullanıldığı nicel araştırmanın evrenini Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü İstanbul Denetimli Serbestlik Müdürlüğündeki 2013 yılında takip ve denetimi yapılan 22.956 kişi oluşturmaktadır. Saha çalışmasında genç suçluların sosyal dışlanma durumlarını ortaya koyma amacına uygun olarak araştırma örneklemini oluşturmak için yaş kotası belirlenmiştir.

Yapılan literatür çalışmasında Türkiye'deki genç yaş aralığı Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından hazırlanarak ve 27/1/2013 tarihli ve 28541 sayılı Resmi Gazete de yayımlanarak yürürlüğe giren Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesinde 14-29 yaş olarak kabul edildiği görülmüştür²²⁷. Bu kapsamda araştırmaya 18-30 yaş aralığındaki genç suçlular kota örnekleme yoluyla çalışmaya dahil edilmiştir. Yaş sınırının 18'den başlamasının nedeni

²²⁵ <http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/>, (erişim tarihi: 10.09.2013)

²²⁶ Usta ve Öztürk, 2010: 10.

²²⁷ Gençlik ve Spor Bakanlığı, 2013: 1.

ise TCK'da 18 yaşından küçük herkesin çocuk olarak kabul edilmesi²²⁸ ve ayrı ceza hükümlerine tabi olmaları sebebiyle 18 yaş altındaki bireyler örneklem dışında tutulmuş ve üst yaş sınır ise 30 olarak kabul edilmiştir.

Saha çalışmasının gerçekleştirildiği Denetimli Serbestlik Müdürlüklerinden hizmet alan kişilerin sosyo demografik özelliklerine ait istatistiki verilerin bulunmaması ve her bir dosyaya tek tek bakmak suretiyle yaş dağılımının tespit edilmesinin mümkün olmaması nedeniyle 18-30 yaş aralığına ait tam örneklem sayısı tespit edilememiştir.

Örneklem sayısı belirlenirken kullanılan ölçme araçlarından hareket edilerek ölçekte bulunan değişken sayısının en az 5 katına ulaşılması gerekmektedir²²⁹. Buradan hareketle saha çalışmasının nicel araştırma kısmında 35 maddeden oluşan “Sosyal Dışlanma Ölçeği” kullanılarak 18-30 yaş aralığında 234 genç suçluya ulaşılmıştır.

Araştırmanın nitel kısmında ise derinlemesine görüşmeler zaman ve maliyet faktörleri göz önünde bulundurularak araştırmacının Ankara'da ikamet etmesi nedeniyle Ankara Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmanın gerçekleştirildiği Ankara'da Denetimli Serbestlik Müdürlüğünden 2014 yılı itibari ile 18.823 kişi yararlanmaktadır. Derinlemesine görüşmeler araştırmanın hedef kitesini oluşturan 18-30 yaş aralığındaki gençlerle yapılmıştır.

3.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın amaçları doğrultusunda seçilen 35 maddeden oluşan “Sosyal Dışlanma Ölçeği” 234 kişiye uygulanmış olup, 18 kişi ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme yapılmıştır. Her iki yöntemle gerçekleştirilen araştırma herhangi bir suç nedeniyle suç işlemiş ve ya suça bulaşmış 18-30 yaş grubu genç ve genç yetişkin suçlularla sınırlandırılmıştır.

Araştırmada eğitim seviyesi düşük olan katılımcıların “Sosyal Dışlanma Ölçeği” ni kendi başına cevaplamakta zorlanmaları ve bazı soruları kavramakta güçlük çekmeleri karşılaşılan bir sınırlılık olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde görüşmenin gerçekleştiği ortamda kuruma ait görevlinin bulunması gerekliliği görüşmeci ile kurulacak iletişim ve görüşmeci üzerinde olumsuz bir etki yaratarak daha detaylı bilgi elde edilmesini sınırlandırmış olabilir.

²²⁸ Akbulut, 2013: 546

²²⁹ Alpar, 2013: 94

3.6. Araştırmada Kullanılan Ölçüm Araçları

Araştırmada nicel araştırma tekniği olarak sosyal dışlanma ölçeği ve nitel verilere ulaşabilmek için de derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır.

3.6.1 Sosyal Dışlanma Ölçeği

Saha araştırmasının nicel araştırma aşamasında İstanbul Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde 234 kişiye iki bölümden oluşan “Sosyal Dışlanma Ölçeği” uygulanmıştır. Bu ölçeğin birinci bölümü sosyo-demografik değişkenleri kapsarken ikinci bölümü sosyal dışlanmayı ölçmek için geliştirilen sorulardan oluşmaktadır.

“Sosyal Dışlanma Ölçeği” nin birinci bölümünde örneklemin sosyo demografik özelliklerini belirlemek amacıyla yaş, cinsiyet, eğitim durumu, medeni hal, iş ve aylık geliri ile ilgili olmak üzere altı soru yer almaktadır.

İkinci bölümde ise genç suçluların sosyal dışlanmışlıklarını ölçmek için Jehoel-Gijsbers ve Vrooman (2007) ‘nın geliştirdikleri ve N. Bayram, N. Sam, S. Aytaç, M. Aytaç tarafından revize edilerek Türkçe literatüre geçerlilik ve güvenilirlik analizi yapılarak kazandırılmış olan 5’li likert tipinde otuz beş maddeden oluşan Sosyal Dışlanma Ölçeği (Bkz Ek-1) kullanılmıştır²³⁰.

Jehoel-Gijsbers ve Vrooman sosyal dışlanmanın teorik kavramı çerçevesinde bu kavramı ampirik olarak test etmek amacıyla kavramsal bir model geliştirmişlerdir. Jehoel-Gijsbers ve Vrooman sosyal dışlanma kavramını iki temel boyutta ele almaktadırlar. Bunlar:

1. Ekonomik-yapısal dışlanma, (Anglo-American yaklaşım)
2. Sosyal-kültürel dışlanma (Fransız yaklaşım)

Birinci boyut ile iki dağılım yönü belirlenmektedir: Maddi (gelirler ve mallar) ve maddi olmayanlar (sosyal haklar gibi). İkinci boyut da aynı şekilde iki yönü belirlemektedir: Sosyal ilişkilere ve bağlara işaret eden sosyal bütünleşme ile değerlere ve normlara işaret eden kültürel bütünleşme.

Yukarıdaki iki temel boyuttan hareketle geliştirdikleri “Sosyal Dışlanma ölçeği” nde maddi yoksunluk, sosyal haklara ulaşma, sosyal katılımcılık ve kültürel entegrasyon olmak üzere toplam dört boyut bulunmaktadır. Tablo 3.1’de bu boyutlar ve boyutların tanımı ele alınmaktadır²³¹. Ölçekte sosyal haklara ulaşma iki alt boyutta ele alınmıştır. Birincisi sosyal

²³⁰ Bayram ve Sam, 2010: 84.

²³¹ Bayram ve Sam, 2010: 84.

haklar bağlamında kurumlardan ve yardımlarda faydalanabilmeyi kapsarken, ikinci alt boyut ise güvenli ev ve güvenli çevreden faydalanabilmeyi kapsamaktadır.

Tablo 3.1 Sosyal Dışlanma Ölçeğinin Boyutları ve Tanımları

Sosyal Dışlanma Ölçeği	Tanımı
I. Boyut: Maddi Yoksunluk	Zorunlu ödemelerin güçlüğüyle yapılması, maddi durum hakkında endişelenme, beslenme, giyim, barınma gibi temel gereksinimlerin yeterince karşılanamaması.
II. Boyut A: Sosyal Haklar-Kurum ve Yardımlardan Yararlanma	Hastane, vergi dairesi, nüfus müdürlüğü gibi kamu kurumlarında sorun yaşama ve kötü muamele ile karşılaşma, kredi ve sigorta müracaatlarının reddedilmesi, bireylerin yararına olacak uygulamalardan haklarının verilmemesi. Başka bir deyişle kamu kurumlarından ve yardımlarından faydalanılamaması.
II. Boyut B: Sosyal Haklar-Uygun ev ve Güvenli Çevre	Yaşanılan çevrenin gürültülü ve kirli olması, çevrede sürekli olaylar çıkması, komşuluk ilişkilerinin iyi olmaması, kişinin kendini güvende hissetmemesi, uygun ev ve güvenli çevre koşullarına sahip olunmaması.
III. Boyut: Sosyal Katılımcılık	Kişinin kendisini toplumdaki dışlanmış hissetmesi, sosyal ilişki kurabileceği kişi sayısının çok az olması, sırlarını paylaşabileceği arkadaşlarının olmaması ya da çok az olması, kişinin arkadaşlarından çok az sosyal destek görmesi ve diğer insanlarla olan ilişkilerinde sorun yaşaması.
IV. Boyut: Kültürel Entegrasyon, Normlara Uyma	Kişinin arkadaşlarının yararına olacağı yalancı şahitlik yapması, yakalanmadığı sürece kanunları çiğnemesi, ücretli olarak çalışanların veya işsizlik parası alanların ek bir işte çalışmalarını uygun bulması ve başkalarının emekli veya sigorta karnelerini kullanarak ücretsiz muayene olunmasını veya ilaç alınmasını uygun karşılaması.

Kaynak: Bayram N., Sam N., Yaşam Tatmini ve Sosyal Dışlanma, Ekim, 2010, Cilt: 12, sayı:4, sayfa: 79-92, s.

84

Jehoel-Gijsbers ve Vrooman sosyal dışlanma ile ilgili olarak geliştirdikleri kavramsal modelin gelişiminde üç temel düşünceyi dikkate almışlardır. Bunlar²³² :

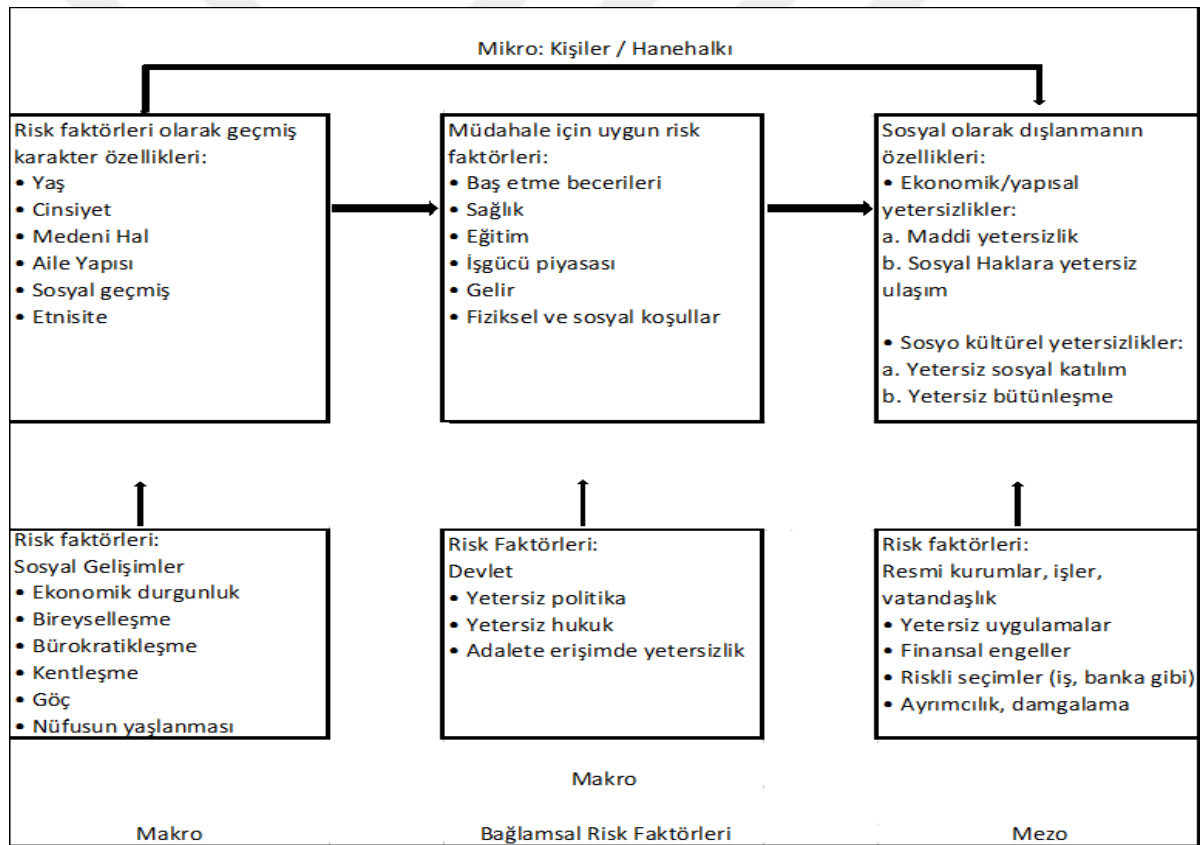
- Sosyal dışlanma ekonomik-yapısal ve sosyo kültürel yaşamı ilgilendiren çok boyutlu bir kavramdır. Teorik olarak maddi yoksunluk, sosyal haklara yetersiz erişim, eksik sosyal katılım ve kültürel olarak bütünleşememeyi içermektedir.
- Sosyal dışlanmış olma (durumun karakteristiği) özellikleri ve sosyal dışlanmayı (süreç) artırma olasılığı olan risk faktörleri arasındaki ayrımın yapılması.
- Risk faktörleri mikro düzeyde bireysel, mezo düzeyde resmi veya resmi olmayan organizasyonlarda, makro düzeyde ise devlet veya toplum gibi genel yapılarda etkileri görülebilmektedir.

²³² Jehoel-Gijsbers ve Vrooman, 2007: 18.

Risk faktörleri ve sosyal dışlanma durumunun özellikleri arasındaki temel ayrım dört boyut içerisinde tanımlanan “eksiklikler” temelinde sosyal dışlanmanın gelişim derecesi belirlenebilmektedir. Örneğin birey düşük gelire sahip olmakla sosyal olarak dışlanmış değildir fakat temel ihtiyaçlarını karşılama, problemleri borçlanmalar gibi maddi yoksunluk içerisinde. Düşük gelire sahip olmak gibi bir durum sosyal dışlanmanın bir göstergesi olamaz ancak sosyal dışlanmanın bir risk faktörü olarak kabul edilebilir²³³.

Yukarıda yer alan Tablo 3.1 sosyal dışlanmanın kavramsal modelini göstermektedir. Bu tabloda sosyal dışlanma durumunun dört farklı boyutu görülmektedir. Aşağıda yer alan Tablo 3.2’de ise bu boyutlarda belirlenen risk faktörleri sosyal dışlanmanın belirleyicileri olarak ele alınmaktadır.

Tablo 3.2 Kavramsal Model, Risk Faktörleri ve Sosyal Dışlanmanın Özellikleri

Kaynak: Jehoel-Gijsbers, G. ve Vrooman, C. (2007). *Explaining Social Exclusion: A Theoretical Model Tested In The Netherlands*, The Netherlands Institute for Social Research The Hague.

Jehoel-Gijsbers ve Vrooman’a göre risk faktörleri sosyal dışlanma durumunun gelişme ihtimali ile ilgilidir. Ampirik olarak bazı risk faktörleri ve sosyal dışlanma değişkenleri arasındaki ilişkiler karşılıklı olabilmektedir. Sosyal dışlanmış olma sonucunda sağlıksız olma

²³³ Jehoel-Gijsbers ve Vrooman, 2007: 18.

ihtimali ortaya çıkabilir aynı zamanda sosyal dışlanma bireyin fiziksel veya psikolojik refahının bozulmasına da neden olabilmektedir.²³⁴.

Saha araştırmasında kullanılan “Sosyal Dışlanma Ölçeği”nde Tablo 3.3’de görüldüğü gibi önem derecesine göre sıralama yapılması istenen sorulara verilecek cevaplar için her sorunun karşısına hiçbir zaman, ara sıra, nadir, sık sık, her zaman olmak üzere beş seçenek yazılmıştır. Puanlama ise olumsuzdan olumluya doğru 1’den 5’e kadar sıralanmıştır. Bu sıralamada kullanılan ölçeğe uygun şekilde sosyal dışlanmaya maruz kalanların ve sosyal dışlanmaya maruz kalmayanların sağlıklı bir biçimde tespit edilebilmesi amaçlanmıştır.

Tablo 3.3 Beşli Likert Ölçeğinin Puanlama Tablosu

Hiçbir zaman	Ara sıra	Nadir	Sık sık	Her zaman
1	2	3	4	5

Likert ölçeği ile puanlama yapıldıktan sonra kişilerin sosyal dışlanmışlık düzeyi verilen puanlara göre ölçülebilmesi mümkün hale gelmiştir. Alt boyutlarda sosyal dışlanma düzeyinin ölçülmesi ise belirlenen alt boyutların alabileceği en düşük ve en yüksek puanların hesaplanması sonucunda sağlanmıştır. Tablo 3.4’ de hesaplanan minimum ve maksimum puanlamalar yer almaktadır.

Tablo 3.4 Ölçek Alt Boyutlarının Min - Maks. Puanlama Tablosu

Alt Boyutlar	N	Min. Puan	Maks. Puan
Maddi Yoksunluk	8	8	40
Kurum ve Yardımlardan Faydalanma	5	5	25
Uygun Ev ve Güvenli Çevre	8	8	40
Sosyal Katılımcılık	9	9	45
Kültürel Entegrasyon Normlara Uyma	5	5	25
Toplam Puanlama	35	35	175

“Maddi yoksunluk” alt boyutu 8 maddeden oluştuğu için toplamda alabileceği en düşük puan 8, en yüksek puan ise 40’dır. “Kurum ve Yardımlardan Faydalanma” alt boyutunun toplamda alabileceği en düşük puan 5, en yüksek puan ise 25’tir. “Uygun Ev ve Güvenli Çevre” alt boyutunun toplamda alabileceği en düşük puan 8, en yüksek puan ise 40’tır. “Sosyal Katılımcılık” alt boyutunun toplamda alabileceği en düşük puan 9, en yüksek puan ise 45’tir. “Kültürel Entegrasyon Normlara Uyma” alt boyutunun toplamda alabileceği

²³⁴ Jehoel-Gijsbers ve Vrooman, 2007: 18.

en düşük puan 5, en yüksek puan ise 25'tir. Sosyal Dışlanma ölçeğinin toplamda alabileceği en düşük puan 35, en yüksek puan ise 175'tir.

Sosyal dışlanma seviyeleri düşük, orta ve yüksek olmak üzere sınıflandırma ve yorum kolaylığı açısından 3 gruba ayrılmıştır.

Tablo 3.5 Sosyal Dışlanma Düzeyleri

Puan Aralığı	Düzy
35 – 81,69	Düşük Düzeyde Sosyal Dışlanma
81,7 – 128,39	Orta Düzeyde Sosyal Dışlanma
128,4 - 175	Yüksek Düzeyde Sosyal Dışlanma

Sosyal Dışlanma Ölçeğinin toplamda alabileceği en düşük puanı 35, en yüksek puanı ise 175 olarak belirlenmiştir. Bu aralığın üçe bölünmesiyle sosyal dışlanmayı düşük, orta ve yüksek olarak gruplamak mümkündür. 35 - 81,69 puan aralığı düşük düzeyde sosyal dışlanmayı, 81,7 – 128,39 puan aralığı orta düzeyde sosyal dışlanmayı, 128,4 – 175 puan aralığı ise yüksek düzeyde sosyal dışlanmayı ifade etmektedir.

Örneklemin sosyal dışlanma düzeyleri yanında her bir alt boyut için sosyal dışlanma düzeyleri belirlenmiştir. Düşük, orta ve yüksek olmak üzere sınıflandırılmışlardır. Tablo 3.6'da alt boyutların sosyal dışlanma düzeyleri için belirlenen puan aralıkları bulunmaktadır. Bu puan aralıklarından hareket ederek örneklemin her bir alt boyutta ne ölçüde dışlanmış oldukları rakamsal olarak ölçülmüştür.

Tablo 3.6 Alt Boyutlar İçin Puan Aralığı

Puan Aralığı	Düzy
Maddi Yoksunluk, Uygun Ev ve Güvenli Çevre	
8 – 18,69	Düşük Düzeyde
18,7 - 29,39	Orta Düzeyde
29,4 - 40	Yüksek Düzeyde
Kurum ve Yardımlardan Faydalanma, Kültürel Entegrasyon Normlara Uyma	
5 – 11,69	Düşük Düzeyde
11,7 – 18,39	Orta Düzeyde
18,4 - 25	Yüksek Düzeyde
Sosyal Katılımcılık	
9 – 20,9	Düşük Düzeyde
21 – 32,9	Orta Düzeyde
33 - 45	Yüksek Düzeyde

3.6.2 Derinlemesine Görüşmeler

Saha araştırmasında “Sosyal Dışlanma Ölçeği” ile elde edilen niceliksel verilerden ortaya çıkan sonuçları daha detaylı bir şekilde irdelemek ve genç suçluların bireysel deneyimlerini daha görünür kılmak amacıyla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine görüşmede araştırmacı önceden hazırladığı konu veya alanlara sadık kalarak, hem önceden hazırlanmış sorular sorma, hem de bu sorular konusunda daha ayrıntılı bilgiler alma amacıyla ek sorular sorma özgürlüğüne sahiptir. Konular ve soruların belirli bir öncelik sırasına konması zorunlu değildir. Görüşme formu araştırma sorunu ile ilgili tüm boyutları ve soruların kapsanmasını güvence altına almak için geliştirilmiş bir yöntemdir²³⁵.

Nitel araştırmalar, çıktılardan daha çok süreç ile ilgilenmektedir. Bu nedenle nitel araştırmalarda anlamlar önem taşımaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler ne tam yapılandırılmış görüşmeler gibi katı ne de yapılandırılmamış görüşmeler gibi esnek²³⁶. Yarı yapılandırılmış görüşmeler sahip olduğu belli düzeydeki standartlığı ve esnekliği nedeniyle, yazmaya ve doldurmaya dayalı testler ve anketlerdeki sınırlılığı ortadan kaldırması ve belirli bir konuda derinlemesine bilgi edinmeye yardımcı olmaktadır²³⁷. Bu bağlamda araştırmanın amacına yönelik hazırlanan yarı yapılandırılmış soru formu aracılığıyla 18-30 yaş aralığındaki Denetimli Serbestlikten yararlanan genç suçlular ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Saha araştırmasının bir parçası olan nitel araştırmaya başlamadan önce araştırmanın problemi doğrultusunda başlıklar belirlenmiştir. Bu başlıklardan hareketle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Tablo 3.7 Derinlemesine Görüşmelere Ait Başlıklar

Başlıklar	Alt Başlıklar I	Alt Başlıklar II
Denetimli Serbestlikten Yararlananların Sosyo-Demografik Özellikleri	Cinsiyet, Yaş, Eğitim Durumu, Medeni Durum	Cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durum
	Göç Süreçleri	-Göç yönü -Göçün nedenleri -Ailesiyle/Tek başına Göç edenler
Denetimli Serbestlikten Yararlananların Sosyal Dışlanma Süreçleri	Ekonomik alandan dışlanma	-Zorunlu ödemelerin güçlükle yapılması -Maddi durum hakkında endişelenme -Beslenme -Giyim, barınma gibi temel gereksinimlerin yeterince karşılanamaması

²³⁵ Yıldırım ve Simsek, 2005: 95.

²³⁶ Altunay vd., 2014: 64.

²³⁷ Yıldırım ve Simsek, 2005: 95.

Denetimli Serbestlikten Yararlananların Sosyal Dışlanma Süreçleri	<p>Sosyal Haklardan dışlanma</p> <p>a. Kurum ve Yardımlardan dışlanma</p> <p>b. Uygun ev ve güvenli çevre</p>	<p>a.-Kamu kurumlarında sorun yaşama ve kötü muamele ile karşılaşma, -Kredi ve sigorta müracaatlarının reddedilmesi, -Kamu kurumlarından ve yardımlarından faydalanılamaması.</p> <p>b. -Yaşanılan çevrenin gürültülü ve kirli olması, -Çevrede sürekli olaylar çıkması, -Komşuluk ilişkilerinin iyi olmaması, -Kişinin kendini güvende hissetmemesi, uygun ev ve güvenli çevre koşullarına sahip olunmaması.</p>
	Sosyal Katılımcılık	<p>-Kişinin kendisini toplumdaki dışlanmış hissetmesi, -Sosyal ilişki kurabileceği kişi sayısının çok az olması, -Kişinin arkadaşlarından çok az sosyal destek görmesi ve diğer insanlarla olan ilişkilerinde sorun yaşaması.</p>
	Kültürel Entegrasyon, Normlara Uyma	<p>-Kişinin arkadaşlarının yararına olacaksa yalancı şahitlik yapması, -Yakalanmadığı sürece kanunları çiğnemesi.</p>

Araştırma öncesinde hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu bu çerçevede oluşturularak verilere erişilmiştir. Bu yöntemle elde edilen verilerin alt kategorilere ayrılarak gruplandırılması verilerin çözümlenmesi sürecinde kolaylık sağlamıştır.

3.7. Verilerin Toplanması ve Çözülmesi

Saha çalışmasının ilk bölümü olan “Sosyal Dışlanma Ölçeği” ne ait veriler IBM SPSS Statistics 22 programına aktarılarak istatistiksel analizler yapılmıştır. Çalışma verileri değerlendirilirken kategorik değişkenler için frekans dağılımları, sürekli değişkenler için ise tanımlayıcı istatistikler (ort.±ss) verilmiştir.

Sosyal Dışlanma Ölçeği alt boyutları için güvenilirlik analizi uygulanmıştır ve alt boyutların güvenilir çıkması sonucunda çalışmaya başlanmıştır. Alt boyutlar için Kolmogorov Smirnov normallik testi uygulanmış, test sonucunda normallik varsayımı sağlandığı ($p>0,05$) için parametrik testler kullanılmıştır. İki bağımsız grup arasında fark olup olmadığına Bağımsız Örneklem T Testi, İki den fazla bağımsız grup arasında fark olup olmadığına ise Tek Yönlü Varyans Analizi ile bakılmıştır. Sosyal Dışlanma Ölçeği için puan aralıkları oluşturulmuştur. Oluşturulan bu aralıkların karşılaştırılmalarında Ki-Kare testi kullanılmıştır. Tek Yönlü Varyans analizi uygulanırken bağımsız grupların varyanslarının homojen olduğu

durumda Tukey, olmadığı durumda ise Tamhane's T2 çoklu karşılaştırma testleri uygulanmıştır.

Sosyal dışlanma ölçeğinde araştırmaya katılanların sosyal dışlanmışlık düzeylerini ölçmek adına kendi durumlarına en uygun cevabı seçebilmeleri için önem derecesine göre sıralama yapmayı sağlayan “beşli likert türü” puanlama ölçeği kullanılmıştır.

Saha çalışmasının ikinci bölümü olan niteliksel araştırma ise araştırmanın amacına yönelik hazırlanan derinlemesine görüşme formunun 18 kişiye uygulanması ile tamamlanmıştır. Görüşme öncesinde Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri Kurumu ile gerçekleştirilen yazışmalarda, görüşmeler esnasında ses kayıt cihazı, fotoğraf makinesi ve telefon gibi ses, görüntü kayıt özellikli cihazların kullanımına izin verilmemiştir. Bu nedenle 18 kişi ile gerçekleştirilen görüşmelerde herhangi bir ses kayıt özellikli cihaz kullanılmamıştır.

Görüşmeler Ankara Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde gerçekleştirilmiş olup psiko-sosyal yardım servisi uzmanlarının gözlemleri eşliğinde uzmanların odasında yapılmıştır. Görüşmeler denetimli serbestlikten yararlanan kişilerin dosyalarında yer alan görüşme çizelgelerindeki zaman dilimlerinde gerçekleşmiştir.

Görüşmeye başlamadan önce araştırmacı kendisini tanıtarak, ne amaçla böyle bir araştırmayı yaptığını görüşme sırasında alınan bilgilerin gizli kalacağını ifade etmiştir. Görüşmeler esnasında yasal engellerden dolayı ses kayıt cihazı kullanılmaması nedeniyle görüşülenler görüşme formuna yazılmıştır.

Görüşmeler gerçekleşirken kişiyi tedirgin etmemek adına suç işleme, yargılanma gibi süreçlere çok fazla değinilmemiş sadece suç türü konusunda genel bir bilgi talep edilmiştir. Sosyo demografik özellikleri ile ilgili çeşitli sorulara yer verildikten sonra sosyal dışlanma süreçleri ile ilgili sorulara geçilmiştir. Görüşme bitiminde alınan notlar gözden geçirilmiş belirlenen başlıklara göre verilerin işlenmesi ve doğrudan alıntılarla bulguların yorumları yapılmıştır. Gerçekleştirilen her bir görüşme ortalama 40 dakika sürmüştür.

Araştırma verilerinin çözümlenmesinde betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analiz; elde edilen verilerin daha önceden belirlenen temalara göre özetlenip yorumlandığı, görüşülen bireylerin görüşlerinin çarpıcı biçimde yansıtmak amacıyla sık sık doğrudan alıntılarının kullanıldığı analiz tekniğidir²³⁸. Bu araştırmada da görüşmelerden elde edilen bulgular mantıklı ve anlaşılır biçimde betimlenerek yorumlanmaya çalışılmıştır. Genç suçluluğu ve sosyal dışlanma arasındaki neden- sonuç ilişkisi anlaşılmaya çalışılmıştır.

²³⁸ Yıldırım ve Simsek, 2005: 42.

3.8. Sosyal Dışlanma Ölçeğine Ait Bulgular

Bu başlıkta saha çalışmasında uygulanan “Sosyal Dışlanma Ölçeği” ne ait verilerin belirlenen istatistiksel testler çerçevesinde analizleri yapılarak araştırma sorularına ait cevaplara ulaşılması hedeflenmektedir.

Tablo 3.8 Cinsiyete Göre Dağılım

Cinsiyet	N	%
Erkek	229	97,9
Kadın	5	2,1
Toplam	234	100,0

Araştırmaya toplam 234 kişi katılmış olup cinsiyet dağılımına incelendiğinde büyük çoğunluğun erkek olduğu görülmektedir. Cinsiyet ve suç ilişkisi ele alındığında genel olarak kadınların suç eyleminde bulunma oranlarının erkeklere göre daha düşük olduğu kriminoloji literatüründe kabul edilen bir görüştür. İçli'nin²³⁹ de belirttiği üzere suç genel olarak bir erkek davranışdır. Araştırma bulgularında da görüldüğü gibi hükümlülerin %97,9'u erkek olup sadece %2,1'i kadındır.

Tablo 3.9 Yaşa Göre Dağılım

Yaş	N	%
24 yaş ve altı	83	35,6
25 -29	116	49,8
30 yaş	34	14,6
Toplam	233	100,0

Araştırmaya katılan suçlu veya suça bulaşmış kişilerin yaş dağılımı incelendiğinde 24 yaş ve altı ile 25-29 yaş aralığında kişilerin 30 yaş aralığına göre daha yoğun olduğu görülmektedir. İçli'nin²⁴⁰ de vurguladığı üzere suç biliminde; nüfusun suça katılım oranı adolesan ve ilk yetişkinlik dönemlerinde en üst seviyeye ulaşır, daha sonra yaşla birlikte düşme eğilimi göstermektedir. Gerçekleştirilen saha çalışmasında da benzer bir eğilim saptanarak suç işlemiş veya suça bulaşmış kişilerin yaş dağılımlarının adolesan ve ilk yetişkinlik dönemlerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

²³⁹ İçli, 2004: 1.

²⁴⁰ İçli, 2004: 325.

Tablo 3.10 Eğitim Durumuna Göre Dağılım

Eğitim Durumu	N	%
İlkokul	42	18,2
Ortaokul	89	38,5
Lise	66	28,6
Üniversite	34	14,7
Toplam	231	100,0

Araştırmaya katılanların %18,2'si ilkokul mezunu iken %38,5'i ortaokul, %28,6'sı lise, %14,7'si ise üniversite mezunudur. Eğitim durumu ve suç arasındaki ilişki birçok araştırmaya konu olmuştur. Yapılan araştırmalara göre bu çalışmada da gözlemlendiği gibi eğitim seviyesi, okuma-yazma becerisi düştükçe suç işleme oranı da artmaktadır²⁴¹. Suç davranışını açıklamada önemli bir değişken olan eğitim, beyaz yaka suçları dışında birçok suçlunun düşük eğitim seviyesine sahip olduğu araştırmalara konu edilmektedir. Alınan eğitim sayesinde bireyler karşılaştıkları problemleri çözmede şiddet yerine daha barışçıl çözümler geliştirebilmekte, kişisel tatminle birlikte daha yüksek gelir ve statü elde edeceği işler bulma imkânına sahip olmaktadır. Bu nedenle yüksek eğitim seviyesine sahip kişilerin suç davranışında bulunmaları, eğitim seviyesi düşük olanlara göre daha düşük bir olasılığa sahiptir²⁴². Birçok çalışma, suçsuzlara göre suçluların daha az eğitilmiş bir geçmişe sahip olduğunu gösterir. Suçluların eğitim durumları iyi değildir ve erken yaşlarda okullarını terk etmeye meyillidirler. Eğitimin suç üzerindeki etkisini inceleyen çalışmaların geneli bireylerin eğitim seviyelerindeki yükselmenin, bireylerin yetenek ve becerilerini artırdığını, böylece yasal işlerden kazançlarının arttığını ve yasadışı faaliyetlerin fırsat maliyetinin yükseldiğini vurgulamaktadır²⁴³. Bu çalışmada da görüldüğü gibi örneklemin sadece %14,7 si üniversite mezunu olduğunu belirtirken %38, 5'i eğitim durumunuz nedir sorusuna ortaokul olarak cevap vermiştir. Herhangi bir şekilde suç davranışına bulaşmış örneklemin eğitim seviyesinin yüksek olmadığı görülmektedir.

²⁴¹ Dönmezer, 1994: 225.

²⁴² Kızmaz, 2004: 292.

²⁴³ Yıldırım ve Öcal, 2011: 9.

Tablo 3.11 Medeni Duruma Göre Dağılım

Medeni Durum	N	%
Evli	51	21,9
Bekâr	182	78,1
Toplam	233	100,0

Araştırmaya katılanların %21,9'u evli iken %78,1'i ise bekârdır. Örneklemin büyük bir çoğunluğunun genç yetişkinlik döneminde bulunmasına rağmen bekâr olmaları dikkat çekmektedir. TÜİK Evlenme ve Boşanma İstatistikleri 2014 verilerine göre erkeklerde ortalama evlenme yaşı 26,9 iken kadınlarda bu yaş 23,7 dir²⁴⁴. Araştırmaya katılan örneklemin yaş dağılımı incelendiğinde 25-29 yaş aralığında %49,8 oranla hemen hemen yarısının yoğunlaştığı görülmesine rağmen Türkiye evlenme yaşı verilerinin aksine örneklemin (%97,9'u erkek olduğu göz önünde bulundurularak) büyük oranda bekar olduğu görülmektedir. Bu durum suç işlemiş bireylerin evlilik kurumundan dışlanmış olabileceklerini akla getirmektedir.

Yapılan araştırmalar ve istatistikler genel olarak, evlilerin en az suç işlediklerini sonradulların ve daha sonra da bekârların geldiğini, boşanmışların ise en yüksek suçluluk oranına sahip olduklarını göstermektedir. Dönmezer; evlilik yaşamının sosyal eğilimleri güçlendirmek üzere suçluluğu önleyici etkisi olduğunu vurgulamaktadır²⁴⁵. Medeni durum ve suç arasındaki ilişki ele alınacak olursa evliliğin yalnız başına bireyi suç davranışından uzak tutucu işlevi olduğu söylenemez ancak bireyin sosyal hayata bağlılığını kuvvetlendirici bir etkisi olduğu ve bu etki sonucunda yasal olmayan davranışlardan kaçınmasını gerektirecek bir faktör olarak ele almak mümkündür. Yapılan araştırmada elde edilen bulgularda da görüldüğü gibi bekâr bireylerin suç davranışına olan eğilimleri evli bireylerden daha yüksektir.

Tablo 3.12 Meslek Grubuna Göre Dağılım

Meslek Grubu	N	%
Ücretli Çalışan	130	58,6
Kendi Hesabına Çalışan	66	29,7
Diğer	26	11,7
Toplam	222	100,0

²⁴⁴ <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18628>, (erişim tarihi: 10.10.2015)

²⁴⁵ Dönmezer, 1994: 334.

Tablo 3.13 Aylık Ortalama Net Gelire Göre Dağılım

Aylık Ortalama Net Gelir	N	%
1.000 TL altı	37	16,6
1.000-1.499 TL	83	37,2
1.500-2.000 TL	65	29,1
2.000 TL üzeri	38	17,0
Toplam	223	100,0

Gelir seviyesi veya gelir dağılımı suç ile ilgili yapılan araştırmalarda kullanılan en yaygın ekonomik göstergelerdir. Bireylerin gelir durumundaki iyileşme, suç işlemenin fırsat maliyetini artıracığından suçu azaltıcı etki yaratacaktır. Farklı bir ifadeyle, düşük gelir suç işleme eğilimini yükseltebilir²⁴⁶. Örneklemin gelir ve meslek grupları ele alındığında görüşülenlerin %58,6'sı ücretli çalışan iken %29,7'si kendi hesabına çalışan, %11,7'si ise diğer meslek gruplarından olduğu tespit edilmiştir. Aylık ortalama gelire bakıldığında ise araştırmaya katılanların %16,6'sının aylık ortalama net geliri 1000 TL'nin altında iken %37,2'sinin 1000-1499 TL aralığında, %29,1'inin 1500-2000 TL aralığında ve %17'sinin aylık ortalama net geliri ise 2000 TL'nin üzerinde olduğu anlaşılmıştır. Sonuç olarak araştırmaya katılanların aylık gelir dağılımlarının düşük ve orta seviyede yoğunlaştığı görülmektedir.

Tablo 3.14 Sosyal Dışlanma Ölçeği Alt Boyutlarının Tanımlayıcı İstatistikleri

Alt Boyutlar	N	Min.	Maks.	Ort.	SS
Maddi Yoksunluk	234	8	32	17,29	5,01
Sosyal Haklar					
Kurum ve Yardımlardan Faydalanma	234	5	24	9,17	4,09
Uygun Ev ve Güvenli Çevre	234	8	37	16,34	6,34
Sosyal Katılımcılık	234	10	34	21,10	4,87
Kültürel Entegrasyon Normlara Uyma	234	5	23	11,40	4,01

Maddi Yoksunluk alt boyutunun ortalaması 17,29, s.sapması 5,01 ($17,29 \pm 5,01$), Kurum ve Yardımlardan Faydalanma (Sosyal Haklar I) alt boyutunun ortalaması 9,17, s.sapması 4,09 ($9,17 \pm 4,09$), Uygun Ev ve Güvenli Çevre (Sosyal Haklar II) alt boyutunun ortalaması 16,34, s.sapması 6,34 ($16,34 \pm 6,34$), Sosyal Katılımcılık alt boyutunun ortalaması

²⁴⁶ Cömertler ve Kar, 2007: 37.

21,10, s.sapması 4,87 (21,10 \pm 4,87), Kültürel Entegrasyon Normlara Uyuma alt boyutunun ortalaması 11,40, s.sapması 4,01'dir (11,40 \pm 4,01).

Tablo 3.15 Sosyal Dışlanma Ölçeği Alt Boyutlarının Güvenirlik Analizi Sonuçları

Alt Boyutlar	Madde Sayısı	C. Alpha	Güvenirlik Düzeyi
Maddi Yoksunluk	8	0,528	Güvenilir
Sosyal Haklar			
Kurum ve Yardımlardan Faydalanma	5	0,771	Oldukça Güvenilir
Uygun Ev ve Güvenli Çevre	8	0,764	Oldukça Güvenilir
Sosyal Katılımcılık	9	0,467	Güvenilir
Kültürel Entegrasyon, Normlara Uyuma	5	0,498	Güvenilir

Uygulanan güvenirlik analizi neticesinde, 8 maddeden oluşan Maddi Yoksunluk alt boyutunun güvenilir ($\alpha=0,528$), 5 maddeden oluşan Kurum ve Yardımlardan Faydalanma (Sosyal Haklar I) alt boyutunun oldukça güvenilir ($\alpha=0,771$), 8 maddeden oluşan Uygun Ev ve Güvenli Çevre (Sosyal Haklar II) alt boyutunun oldukça güvenilir ($\alpha=0,764$), 9 maddeden oluşan Sosyal Katılımcılık alt boyutunun güvenilir ($\alpha=0,467$), 5 maddeden oluşan Kültürel Entegrasyon, Normlara Uyuma alt boyutunun güvenilir ($\alpha=0,498$) olduğu saptanmıştır.

Tablo 3.16 Sosyal Dışlanma Ölçeği Alt Boyutları Bakımından Yaşlar Arasındaki Farklılığın İncelenmesi (ANOVA)

Alt Boyutlar	Yaş	N	Ort.	SS	F	p	Fark
Maddi Yoksunluk	24 yaş ve altı	83	16,88	4,473	0,481	0,619	-
	25 -29	116	17,37	5,563			
	30 yaş	34	17,82	4,225			
Kurum ve Yardımlardan Faydalanma (Sosyal Haklar I)	24 yaş ve altı	83	9,17	4,096	1,094	0,337	-
	25 -29	116	8,91	4,080			
	30 yaş	34	10,09	4,195			
Uygun Ev ve Güvenli Çevre (Sosyal Haklar II)	24 yaş ve altı	83	15,95	5,127	0,449	0,639	-
	25 -29	116	16,38	6,960			
	30 yaş	34	17,18	6,996			
Sosyal Katılımcılık	24 yaş ve altı	83	21,25	4,674	0,731	0,483	-
	25 -29	116	20,78	5,079			
	30 yaş	34	21,88	4,734			
Kültürel Entegrasyon, Normlara Uyuma	24 yaş ve altı	83	11,76	4,023	1,366	0,257	-
	25 -29	116	11,42	4,276			
	30 yaş	34	10,41	2,872			

Tablo 3.16 incelendiğinde, uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda, sosyal dışlanma ölçeği alt boyutları bakımından yaşlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$). Araştırmaya katılanların yaş dağılımları ile sosyal dışlanma alt boyutları arasındaki farklılığı ortaya koyan bu tabloda görüldüğü üzere genç suçluların yaş dağılımı sosyal dışlanma alt boyutlarında belirleyici bir değişken değildir.

Tablo 3.17 Sosyal Dışlanma Ölçeği Alt Boyutları Bakımından Eğitim Durumları Arasındaki Farklılığın İncelenmesi (ANOVA)

Alt Boyutlar	Eğitim Durumu	N	Ort.	SS	F	p	Fark
Maddi Yoksunluk	İlkokul	42	18,59	5,351	4,203	0,006 **	3-1,2
	Ortaokul	89	17,97	5,261			
	Lise	66	15,65	4,244			
	Üniversite	34	16,67	4,510			
Kurum ve Yardımlardan Faydalanma (Sosyal Haklar I)	İlkokul	42	9,42	4,586	0,181	0,909	-
	Ortaokul	89	9,21	3,967			
	Lise	66	8,86	4,007			
	Üniversite	34	9,05	4,141			
Uygun Ev ve Güvenli Çevre (Sosyal Haklar II)	İlkokul	42	19,04	7,615	43,354	0,005 **	1-3,4
	Ortaokul	89	16,59	6,556			
	Lise	66	14,86	5,044			
	Üniversite	34	15,11	5,558			
Sosyal Katılımcılık	İlkokul	42	21,35	5,703	0,992	0,397	-
	Ortaokul	89	21,16	4,545			
	Lise	66	20,33	4,785			
	Üniversite	34	22,02	4,926			
Kültürel Entegrasyon, Normlara Uyma	İlkokul	42	12,64	4,637	2,083	0,103	-
	Ortaokul	89	11,39	4,035			
	Lise	66	11,06	3,773			
	Üniversite	34	10,50	3,448			

*: $p<0,05$ **: $p<0,01$

Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda, Kurum ve Yardımlardan Faydalanma (Sosyal Haklar I), Sosyal Katılımcılık ve Kültürel Entegrasyon, Normlara Uyma alt boyutları bakımından eğitim durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamakta ($p>0,05$) iken Maddi Yoksunluk ve Uygun Ev ve Güvenli Çevre (Sosyal Haklar II) alt boyutları bakımından eğitim durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,01$). Buna göre; lise mezunu olanların Maddi Yoksunluk alt boyut

ortalaması, ilkokul ve ortaokul mezunu olanların ortalamalarından anlamlı derecede daha düşük, ilkokul mezunu olanların uygun ev ve güvenli çevre (Sosyal Haklar II) alt boyut ortalaması, lise ve üniversite mezunu olanların ortalamalarından anlamlı derecede daha yüksektir. Bir başka değişle gerçekleştirilen araştırmada genç suçlulardan ilkokul ve ortaokul mezunu olanlar lise ve üniversite mezunu olanlara göre “maddi yoksunluk” alt boyutunda daha çok dışlanmaktadırlar. Araştırmada maddi yoksunluk alt boyutunu ölçmek için örnekleme zorunlu ödemelerin güçlkle yapılması, maddi durum hakkında endişelenme, beslenme, giyim, barınma gibi temel gereksinimlerin yeterince karşılanıp karşılanamaması konularında sorular yöneltilmiştir. Eğitim seviyesi böylece genç suçluların maddi yoksunluk alt boyutunu ölçmede belirleyici bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Genç suçlularda eğitim seviyesi düştükçe maddi yoksunluk alt boyutunda dışlanma artmaktadır.

Eğitim ve öğretimin yararlarına erişimin sadece kendi içerisinde faydaları bulunmamaktadır aynı zamanda bireyin iş bulabilme şansını da yükseltmesi bakımından önemlidir. Son yıllarda suç davranışı üzerinde yapılan araştırmalarda okuldan dışlanma, akademik başarısızlık ve işsizlik arasındaki ilişkilerin kullanımı yaygın olarak görülmektedir. Bunlar arasında bireysel özelliklerle birlikte işsizliğin suç davranışı eğilimi ile ilgisi olduğu uzun süreli işsizliğin özellikle genç erkekler arasında yüksek oranda suç, düzensizlik ve mutsuzluğu sürdürdüğu yapılan araştırmalarda tespit edilmiştir²⁴⁷. Örneklemin eğitim durumu ele alındığında Tablo 3.10 Eğitim Durumuna Göre Dağılım 'da görüldüğu gibi %56,7'si ilkokul ve ortaokul olarak belirtmiş olup %43,3'ü ise lise ve üniversite olarak belirtmiştir. Örneklemin düşük eğitim seviyesinde yoğunlaştığı görülmektedir. Eğitim durumunun iş bulabilme şansını yükseltmesi bakımından önemli bir değişken olduğu göz önünde bulundurulduğunda araştırmanın literatür kısmında da vurgulandığı gibi düşük eğitim seviyesi beraberinde gelen ekonomik yoksunluk bireylerin sosyal dışlanmalarına veya dışlanmış olma ihtimalinin kuvvetlenmesinde önemli bir rol almaktadır. Elde edilen bulgularda da düşük eğitim seviyesine sahip kişilerin maddi yoksunluk alt boyutunda lise ve üniversite mezunlarına göre daha çok dışlandıklarını göstermektedir.

Sosyal Haklar II (Uygun ev ve Güvenli çevre) alt başlığında ise ilkokul mezunları; lise ve üniversite mezunlarına göre uygun ev ve güvenli çevre alt boyutunda ölçülen dışlanma düzeyleri daha yüksektir. Sosyal Haklar-Uygun ev ve Güvenli çevre alt boyutunda yaşanan çevrenin gürültülü ve kirli olması, çevrede sürekli olaylar çıkması, komşuluk ilişkilerinin iyi olmaması, kişinin kendini güvende hissetmemesi, uygun ev ve güvenli çevre koşullarına sahip olunmaması konularında sorular yöneltilmiştir. Bu sorular çerçevesinde ilkokul mezunu genç

²⁴⁷ Nellis ve Finer, 1998: 110.

suçluların uygun ev ve güvenli çevre alt boyutunda ortaokul, lise ve üniversite mezunlarına göre daha çok dışlanmaya maruz kaldıkları tespit edilmiştir.

Hale ve FitzGerald²⁴⁸ ceza adalet istatistiklerinin; sosyo ekonomik statü veya yaşanan çevre verilerinde daha çok dezavantajlı grupların; dezavantajlı ve yüksek suç oranlarının bulunduğu bölgelerde yaşamlarını sürdürme eğilimi gösterdiğini belirtmektedirler. Bu araştırmaya paralel olarak elde edilen sonuçlarda düşük eğitim seviyesi bir dezavantajlılık olarak kabul edilmesiyle ilkokul mezunu genç suçluların uygun ev ve güvenli çevre alt boyutunda lise ve üniversite mezunu genç suçlulardan daha çok dışlanmaya maruz kaldıkları söylenebilir.

Tablo 3.18 Sosyal Dışlanma Ölçeği Alt Boyutları Bakımından Medeni Durum Arasındaki Farklılığın İncelenmesi (Bağımsız Örneklem T Testi)

Alt Boyutlar	Medeni Durum	N	Ort.	SS	t	p
Maddi Yoksunluk	Evli	51	17,60	5,524	0,508	0,612
	Bekâr	182	17,20	4,880		
Kurum ve Yardımlardan Faydalanma (Sosyal Haklar I)	Evli	51	9,21	4,206	0,086	0,931
	Bekâr	182	9,15	4,086		
Uygun Ev ve Güvenli Çevre (Sosyal Haklar II)	Evli	51	17,76	7,154	1,852	0,065
	Bekâr	182	15,91	6,061		
Sosyal Katılımcılık	Evli	51	20,70	5,166	0,603	0,547
	Bekâr	182	21,17	4,775		
Kültürel Entegrasyon, Normlara Uyma	Evli	51	11,64	4,316	0,543	0,588
	Bekâr	182	11,30	3,919		

Uygulanan bağımsız örneklem t testi sonucunda, sosyal dışlanma ölçeği alt boyutları bakımından evliler ile bekârlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$). Kriminoloji literatüründe genel olarak bekarların evlilere göre suçluluk oranları daha yüksek olduğu kabul edilmektedir²⁴⁹. Elde edilen bulgularda görüldüğü gibi genç suçluların toplam 182'si bekar olup 51'i evlidir. Ancak genç suçluların medeni durumları ile sosyal dışlanma alt boyutları arasındaki ilişkiye bakıldığında genç suçluların medeni durumlarının sosyal dışlanma alt boyutlarında belirleyici olmadığı görülmüştür. Sosyal dışlanma alt boyutlarından uygun ev ve güvenli çevre alt boyutunda evlilerin bekârlara göre

²⁴⁸ Hale ve FitzGerald, 2007: 139.

²⁴⁹ Dönmezer, 1994: 334.

dışlanma düzeyleri daha yüksek görülmüş ancak istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık elde edilmemiştir.

Tablo 3.19 Sosyal Dışlanma Ölçeği Alt Boyutları Bakımından Meslekler Arasındaki Farklılığın İncelenmesi (ANOVA)

Alt Boyutlar	Meslek Grubu	N	Ort.	SS	F	p	Fark
Maddi Yoksunluk	Ücretli Çalışan	130	17,16	5,109	0,810	0,446	-
	Kendi Hesabına Çalışan	66	17,09	4,669			
	Diğer	26	18,46	5,085			
Kurum ve Yardımlardan Faydalanma (SH I)	Ücretli Çalışan	130	8,71	4,012	1,185	0,308	-
	Kendi Hesabına Çalışan	66	9,51	4,000			
	Diğer	26	9,65	4,098			
Uygun Ev ve Güvenli Çevre (Sosyal Haklar II)	Ücretli Çalışan	130	16,56	6,292	1,540	0,217	-
	Kendi Hesabına Çalışan	66	15,40	5,705			
	Diğer	26	17,84	7,682			
Sosyal Katılımcılık	Ücretli Çalışan	130	20,97	4,609	0,294	0,746	-
	Kendi Hesabına Çalışan	66	21,53	5,630			
	Diğer	26	21,00	4,869			
Kültürel Entegrasyon, Normlara Uyma	Ücretli Çalışan	130	11,35	3,857	0,480	0,619	-
	Kendi Hesabına Çalışan	66	11,63	4,309			
	Diğer	26	10,73	3,842			

Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda, sosyal dışlanma ölçeği alt boyutları bakımından meslek grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$). Elde edilen bulgularda araştırmaya katılan genç suçluların meslekleri ve sosyal dışlanma alt boyutları arasındaki ilişki ele alındığında herhangi bir belirleyici durum gözlenmemiştir. Araştırmaya katılanların meslek sınıflamaları ve sosyal dışlanma alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Tablo 3.20 Sosyal Dışlanma Ölçeği Alt Boyutları Bakımından Aylık Gelir Arasındaki Farklılığın İncelenmesi (ANOVA)

Alt Boyutlar	Aylık Gelir	N	Ort.	SS	F	p	Fark
Maddi Yoksunluk	1.000 TL Altı	37	17,67	4,813	3,613	0,014*	2-4
	1.000-1.499 TL	83	18,43	5,099			
	1.500-2.000 TL	65	16,67	4,606			
	2.000 TL Üzeri	38	15,47	5,020			
Kurum ve Yardımlardan Faydalanma (Sosyal Haklar I)	1.000 TL Altı	37	8,97	4,206	1,186	0,316	-
	1.000-1.499 TL	83	9,39	4,005			
	1.500-2.000 TL	65	8,29	3,362			
	2.000 TL Üzeri	38	9,60	5,123			
Uygun Ev ve Güvenli Çevre (Sosyal Haklar II)	1.000 TL Altı	37	16,21	6,272	3,242	0,023*	2-3
	1.000-1.499 TL	83	17,87	6,694			
	1.500-2.000 TL	65	14,66	4,770			
	2.000 TL Üzeri	38	15,92	7,652			
Sosyal Katılımcılık	1.000 TL Altı	37	21,67	4,282	0,405	0,750	-
	1.000-1.499 TL	83	21,03	4,862			
	1.500-2.000 TL	65	20,63	5,206			
	2.000 TL Üzeri	38	21,34	4,917			
Kültürel Entegrasyon, Normlara Uyma	1.000 TL Altı	37	11,45	4,004	0,081	0,970	-
	1.000-1.499 TL	83	11,40	4,042			
	1.500-2.000 TL	65	11,64	3,789			
	2.000 TL Üzeri	38	11,26	4,316			

*:p<0,05 **:p<0,01

Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda, Kurum ve Yardımlardan Faydalanma (Sosyal Haklar I), Sosyal Katılımcılık ve Kültürel Entegrasyon, Normlara Uyma alt boyutları bakımından aylık gelirler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamakta ($p>0,05$) iken Maddi Yoksunluk ve Uygun Ev ve Güvenli Çevre (Sosyal Haklar I) alt boyutları bakımından aylık gelirler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,01$). Buna göre, aylık geliri 1.000-1.499 TL aralığında olanların Maddi Yoksunluk alt boyut ortalaması, aylık geliri 2.000 TL üzerinde olanların ortalamasından anlamlı derecede daha yüksek, aylık geliri 1.000-1.499 TL olanların Uygun Ev ve Güvenli Çevre alt boyutu ortalaması, aylık geliri 1.500-2.000 TL aralığında olanların ortalamasından anlamlı derecede daha yüksektir. Araştırmaya katılan genç suçluların aylık ortalama net gelire göre dağılımlarına bakıldığında Tablo 3.13 Aylık Ortalama Net Gelire Göre Dağılım 'da da yer aldığı gibi 1000 TL altı gelir elde edenler örneklemin %16,6 sını oluştururken 1000-

1499TL %37,2 sini, 1500-2000TL %29,1'ni ve 2000 TL ve üzeri gelir elde edenler ise %17 sini oluşturmaktadır. Bu yüzdelerde görüldüğü üzere genç suçluların gelir seviyesi 1000-1499 TL gelir elde edenler sınıfında %37,7 lik bir oranla yoğunlaşmaktadır. Araştırmaya katılan genç suçluların gelir dağılımları ile sosyal dışlanma alt boyutlarındaki dışlanmışlık oranları arasındaki ilişkiyi gösteren Tablo 3.20 'de aylık geliri 1.000 ve 1.499 aralığında olan genç suçluların maddi yoksunluk alt boyutunda yaşadıkları dışlanmanın diğer gelir grubundaki genç suçlulardan daha yüksek olduğu görülmekle birlikte yine aynı gelir grubundaki genç suçluların (1.000-1.499 TL aralığı) uygun ev ve güvenli çevre alt boyutundaki yaşadıkları dışlanma diğer gelir dağılımındaki genç suçlulardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra 1000 TL altındaki gelir seviyesine sahip kişilerin de sosyal dışlanma alt boyutlarındaki oranları incelendiğinde 1000-1499 TL gelir seviyesindekilere çok yakın oranlara sahip oldukları görülmektedir. 1000 TL altında gelir seviyesine sahip genç suçluların maddi yoksunluk alt boyutu ile uygun ev ve güvenli çevre alt boyutlarında yaşadıkları dışlanma 1500-2000 TL ve 2000 TL aylık gelir seviyesindeki genç suçlulardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Buradan hareketle araştırmaya katılan düşük gelir grubuna sahip genç suçluların maddi yoksunluk ve uygun ev ve güvenli çevre alt boyutundan diğer gelir seviyelerine sahip genç suçlulara göre daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

Gelir seviyesi ve suç arasındaki araştırmalar düşük gelir seviyesi ile suç davranışı arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır²⁵⁰. Yapılan araştırma bulgularında görüldüğü üzere genç suçluların yarısından fazlası düşük gelir seviyesine sahiptir ve bununla birlikte maddi yoksunluk alt boyutunda dışlanma durumları yüksektir.

Tablo 3.21 Sosyal Dışlanma Düzeylerinin Dağılımı

Sosyal Dışlanma	N	%
Düşük Düzeyde	158	67,5
Orta Düzeyde	76	32,5
Yüksek Düzeyde	0	0,0
Toplam	234	100,0

Saha araştırmasına katılanların araştırma soruları doğrultusunda genel sosyal dışlanmışlık düzeyleri Tablo 3.21'de olduğu gibi belirlenmiştir. Örneklemin yüksek düzeyde sosyal dışlanmaya maruz kalmadıkları gözlenmiş %67, 5'inin düşük düzeyde %32, 5'inin ise orta düzeyde sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları tespit edilmiştir.

²⁵⁰ Cömertler ve Kar, 2007: 37.

Örneklemin sosyal dışlanma düzeyleri ve demografik özellikleri (yaş, eğitim düzeyi, medeni durum, meslek ve gelir durumu) arasındaki ilişki Ki Kare testi ile incelenmiştir.

Tablo 3.22 Sosyal Dışlanma Düzeyleri ile Yaş Aralıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Ki-Kare Testi)

p:0,819			Sosyal Dışlanma		Toplam
			Düşük Düzeyde	Orta Düzeyde	
Yaş	24 yaş ve altı	N	58	25	83
		%	69,9	30,1	100,0
	25 -29	N	77	39	116
		%	66,4	33,6	100,0
	30 yaş	N	22	12	34
		%	64,7	35,3	100,0
Toplam		N	157	76	233
		%	67,4	32,6	100,0

24 yaş ve altında olan kişilerin %69,9'u düşük düzeyde sosyal dışlanmaya maruz kalmış iken %30,1'i orta düzeyde sosyal dışlanmaya maruz kalmıştır. 25-29 yaş aralığındaki kişilerin %66,4'ü düşük düzeyde, %33,6'sı orta düzeyde sosyal dışlanmaya maruz kalmıştır. 30 yaş grubundakiler ise %64,7'si düşük düzeyde, %35,3'ü yüksek düzeyde sosyal dışlanmaya maruz kalmıştır. Farklı yaş grupları arasında sosyal dışlanma bakımından bir fark yoktur. Uygulanan Ki-Kare testi sonucunda, sosyal dışlanma düzeyleri ile yaş aralıkları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 3.23 Sosyal Dışlanma Düzeyleri ile Eğitim Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Ki-Kare Testi)

p:0,197			Sosyal Dışlanma		Toplam	
			Düşük Düzeyde	Orta Düzeyde		
Eğitim Düzeyi	İlkokul	N	23	19	42	
		%	54,8	45,2	100,0	
	Ortaokul	N	62	27	89	
		%	69,7	30,3	100,0	
	Lise	N	49	17	66	
		%	74,2	25,8	100,0	
	Üniversite	N	23	11	34	
		%	67,6	32,4	100,0	
	Toplam		N	157	74	231
			%	68,0	32,0	100,0

İlkokul mezunu olanların %54,8'i düşük düzeyde sosyal dışlanmaya maruz kalmış iken %45,2'si orta düzeyde sosyal dışlanmaya maruz kalmıştır. Ortaokul mezunu olanların %69,7'si düşük düzeyde, %30,3'ü orta düzeyde sosyal dışlanmaya maruz kalmıştır. Lise mezunu olanların %74,2'si düşük düzeyde, %25,8'i orta düzeyde sosyal dışlanmaya maruz kalmıştır. Üniversite mezunu olanların %67,6'sı düşük düzeyde, %32,4'ü orta düzeyde sosyal dışlanmaya maruz kalmıştır. Örneklemin eğitim düzeyi ile sosyal dışlanma düzeyleri arasındaki oran ilişkisinde uygulanan Ki-Kare testi sonucunda, sosyal dışlanma düzeyleri ile eğitim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$). Ancak elde edilen verilere bakıldığında yüksek dışlanma düzeyi olarak kabul edilen orta düzeyde dışlanmanın en yüksek oranı eğitim düzeyi ilkököl olan genç suçlularda görülmektedir. İlkokul mezunu olan genç suçluların diğer eğitim düzeyindeki genç suçlulara göre dışlanmışlık düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 3.24 Sosyal Dışlanma Düzeyleri ile Medeni Durum Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Ki-Kare Testi)

p:0,591			Sosyal Dışlanma		Toplam
			Düşük Düzeyde	Orta Düzeyde	
Medeni Durum	Evli	N	33	18	51
		%	64,7	35,3	100,0
	Bekâr	N	125	57	182
		%	68,7	31,3	100,0
Toplam		N	158	75	233
		%	67,8	32,2	100,0

Evlilerin %64,7'si düşük düzeyde sosyal dışlanmaya maruz kalmış iken %35,3'ü orta düzeyde sosyal dışlanmaya maruz kalmıştır. Bekârların %68,7'si düşük düzeyde, %31,3'ü orta düzeyde sosyal dışlanmaya maruz kalmıştır. Uygulanan Ki-Kare testi sonucunda, sosyal dışlanma düzeyleri ile medeni durumlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 3.25 Sosyal Dışlanma Düzeyleri ile Meslek Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Ki-Kare Testi)

p:0,783			Sosyal Dışlanma		Toplam
			Düşük Düzeyde	Orta Düzeyde	
Meslek	Ücretli Çalışan	N	89	41	130
		%	68,5	31,5	100,0
	Kendi Hesabına Çalışan	N	45	21	66
		%	68,2	31,8	100,0
	Diğer	N	16	10	26
		%	61,5	38,5	100,0
Toplam		N	150	72	222
		%	67,6	32,4	100,0

Ücretli çalışanların %68,5'i düşük düzeyde sosyal dışlanmaya maruz kalmış iken %31,5'i orta düzeyde sosyal dışlanmaya maruz kalmıştır. Kendi hesabına çalışanlarda %68,2 oranında düşük düzeyde, %31,8 oranında orta düzeyde sosyal dışlanma görülmüştür. Diğer meslek gruplarında %61,5'i düşük düzeyde, %38,5'i orta düzeyde sosyal dışlanma saptanmıştır. Uygulanan Ki-Kare testi sonucunda, sosyal dışlanma düzeyleri ile meslekler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$)

Tablo 3.26 Sosyal Dışlanma Düzeyleri ile Gelir Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Ki-Kare Testi)

p:0,277			Sosyal Dışlanma		Toplam
			Düşük Düzeyde	Orta Düzeyde	
Gelir Düzeyi	1.000 TL Altı	N	25	12	37
		%	67,6	32,4	100,0
	1.000-1.499 TL	N	52	31	83
		%	62,7	37,3	100,0
	1.500-2.000 TL	N	50	15	65
		%	76,9	23,1	100,0
	2.000 TL Üzeri	N	24	14	38
		%	63,2	36,8	100,0
Toplam		N	151	72	223
		%	67,7	32,3	100,0

Gelir düzeyi 1.000 TL'nin altında olanların %67,6'sı düşük düzeyde sosyal dışlanmaya maruz kalmış iken %32,4'ü orta düzeyde sosyal dışlanmaya maruz kalmıştır. Gelir düzeyi 1.000 – 1.499 TL aralığında olanların %62,7'si düşük düzeyde, %37,3'ü orta düzeyde sosyal dışlanma saptanmıştır. Gelir düzeyi 1.500 – 2.000 TL aralığında olanların %76,9'u düşük düzeyde, %23,1'i orta düzeyde sosyal dışlanmaya maruz kalmıştır. Gelir

düzeıı 2.000 TL'nin üstünde olanların sosyal dışlanma düzeıı %63,2'si düşük düzeııde, %36,8'i orta düzeııde olarak bulunmuştur. Uygulanan Ki-Kare testi sonucunda, sosyal dışlanma düzeııleri ile gelir düzeııleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Sosyal dışlanmanın alt boyutları olarak belirlenen maddi yoksunluk, sosyal haklar-kurum ve yardımlardan faydalanma, sosyal haklar- uygun ev ve güvenli çevre, sosyal katılımıcılık boyutu ve kültürel entegrasyon, normlara uyma puan aralıkları belirlenerek sosyal dışlanma düzeııleri ölçülmüştür.

Tablo 3.27 Alt Boyut Düzeıılerinin Dağılımları

Alt Boyutlar	N	%
Maddi Yoksunluk		
Düşük Düzeııde	143	61,1
Orta Düzeııde	89	38,0
Yüksek Düzeııde	2	0,9
Kurum ve Yardımlardan Faydalanma		
Düşük Düzeııde	174	74,4
Orta Düzeııde	54	23,1
Yüksek Düzeııde	6	2,6
Uygun Ev ve Güvenli Çevre		
Düşük Düzeııde	157	67,1
Orta Düzeııde	67	28,6
Yüksek Düzeııde	10	4,3
Sosyal Katılımıcılık		
Düşük Düzeııde	111	47,4
Orta Düzeııde	119	50,9
Yüksek Düzeııde	4	1,7
Kültürel Entegrasyon Normlara Uyma		
Düşük Düzeııde	121	51,7
Orta Düzeııde	102	43,6
Yüksek Düzeııde	11	4,7
Toplam	234	100,0

Alt boyut düzeıılerinin sosyal dışlanma dağılımları ele alındığında maddi yoksunluk düşük düzeııde %61,1 orta düzeııde %38 olarak belirlenmiştir. Sosyal haklar- kurum ve yardımlardan faydalanma düşük düzeııde %74,4 orta düzeııde ise %23,1 olarak tespit edilmiştir. Sosyal haklar- Uygun ev ve güvenli çevre sosyal dışlanma dağılımlarına bakıldığında ise %67,1 düşük seviyede görülürken %28,6 orta düzeııde görülmüştür. Sosyal

katılımcılık alt boyutunda düşük düzeyde sosyal dışlanma %47,4 olarak ölçülürken, %50,9 orta düzey olarak ölçülmüştür. Kültürel entegrasyon/Normlara uyma %51,7 düşük düzeyde ölçülmüştür, orta düzeyde ise %43,6 olarak görülmüştür.

Alt boyutlar arasında en düşük düzeyde sosyal dışlanma “Sosyal Haklar-Kurum ve Yardımlardan Yararlanma” boyutunda görülmüştür. Sosyal haklar boyutunun bir alt başlığı olan Kurum ve Yardımlardan Yararlanma Gijbers ve Vrooman²⁵¹ tarafından “Hastane, vergi dairesi, nüfus müdürlüğü gibi kamu kurumlarında sorun yaşama ve kötü muamele ile karşılaşma, kredi ve sigorta müracaatlarının reddedilmesi, bireylerin yararına olacak uygulamalardan haklarının verilmemesi.” başka bir deyişle kamu kurumlarından ve yardımlarından faydalanılamaması olarak tanımlanmıştır. Bu tanımdan hareketle araştırmaya katılan genç suçluların bir kamu kurumu hizmeti olan Denetimli Serbestlik Hizmetinden yararlanıyor olması ile bu alt boyuttan düşük düzeyde sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları sonucuna ulaşmak mümkündür.

Alt boyutlar arasında sosyal dışlanma derecesinin yoğunlaştığı “orta düzey” “yüksek düzeye” e ait istatistiki verilerin anlamlı olmamasından dolayı araştırmanın genelinde yüksek düzeyde dışlanmanın karşılığı olarak kabul edilmiştir. Buradan hareketle araştırmada genç suçluların en yüksek sosyal dışlanma düzeyi olarak %50,9 ile Sosyal Katılımcılık ve ikinci sırada %43,6 ile Kültürel Entegrasyon Normlara Uyma alt boyutlarında yoğunlaştıkları görülmüştür.

Bu iki alt boyutu Gijbers ve Vrooman²⁵² Sosyal Katılımcılık alt boyutunu “Kişinin kendisini toplumdan dışlanmış hissetmesi, sosyal ilişki kurabileceği kişi sayısının çok az olması, sırlarını paylaşabileceği arkadaşlarının olmaması ya da çok az olması, kişinin arkadaşlarından çok az sosyal destek görmesi ve diğer insanlarla olan ilişkilerinde sorun yaşaması.” biçiminde açıklarken Kültürel Entegrasyon, Normlara Uyma alt boyutunu “Kişinin arkadaşlarının yararına olacağı yalancı şahitlik yapması, yakalanmadığı sürece kanunları çiğnemesi, ücretli olarak çalışanların veya işsizlik parası alanların ek bir işte çalışmalarını uygun bulması ve başkalarının emekli veya sigorta karnelerini kullanarak ücretsiz muayene olunmasını veya ilaç alınmasını uygun karşılaması.” şeklinde tanımlamışlardır.

Araştırmanın genel verileri ele alındığında her hangi bir nedenle suç davranışıyla ilişkisi olan örneklemin sosyal dışlanmanın alt boyutları olarak ele alınan “sosyal katılımcılık” ve “kültürel entegrasyon, normlara uyma” boyutlarında diğer alt boyutlara göre daha yüksek düzeyde sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları tespit edilmiştir.

²⁵¹ Jehoel-Gijbers ve Vrooman, 2007: 18.

²⁵² Jehoel-Gijbers ve Vrooman, 2007: 18.

Böylece sosyal dışlanmanın alt boyutlarından olan “Sosyal Haklar- Kurum ve Yardımlardan Yararlanma”da en düşük düzeyde sosyal dışlanma görülürken, kişinin kendisini toplumdan dışlanmış hissetmesi, sosyal ilişki kurabileceği kişi sayısının çok az olması, sırlarını paylaşabileceği arkadaşlarının olmaması ya da çok az olması, kişinin arkadaşlarından çok az sosyal destek görmesi ve diğer insanlarla olan ilişkilerinde sorun yaşaması olarak tanımlanan “Sosyal Katılımcılık” alt boyutunda diğer alt boyutlara göre sosyal dışlanma düzeyinin daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur.

Bireyin veya bir grubun toplumla olan ilişkilerinin veya kurumlarla olan ilişkilerinin zedelenmesi veya kopması olarak açıklanan sosyal dışlanma aynı zamanda toplumda dayanışma düşüncesinin zayıfladığını ifade etmektedir²⁵³. Sosyal dışlanmanın bir alt boyutu olarak ele alınan Sosyal Katılımcılık bireyin özellikle toplumsal bağlarına vurgu yapmaktadır. Araştırma verilerinde denetimli serbestlikten yararlanan hükümlülerde gözlenen yüksek düzeyde Sosyal Katılımcılık alt boyutundaki dışlanmayı Travis Hirschi'nin Sosyal Bağ Teorisi ile açıklamak mümkündür.

Travis Hirschi 1969 yılında ortaya koymuş olduğu Sosyal Bağ Teorisi (Social Bonding Theory) bireylerin neden suç ile ilgili olduklarına odaklanmaktadır. Hirschi'ye göre bireyin okul, iş çevresi gibi sosyal çevreleri ile sosyal kurumlarla, ebeveynleriyle, arkadaşlarıyla kurduğu ilişkiler suç davranışını açıklamada önemli yer tutmaktadır. Hirschi'ye göre bu bağlar güçlü olduğu zaman bireyler suç davranışında bulunduğu zaman toplumdaki konumlarına zarar vereceğini düşünerek reddeder, bu bağlar kuvvetli değil ise bireyler suç davranışını gerçekleştirmeye eğilimleri artar²⁵⁴.

Hirschi'ye göre “suç davranışları topluma karşı bireysel bağların zayıfladığı ve koptuğu zaman sonuçlanacaktır”. Hirschi'nin teorisindeki temel bakış açısı sosyal bağ üzerine odaklanmaktadır. Bu görüş dört ana bileşeni içermektedir: Aileye, arkadaşlara ve öğretmenlere bağlılık, geleneksel aktivitelere bağlılık, davranışın geleneksel biçimine bağlılık ve ahlaki değerlerin önemine olan inanç. Hirschi'nin bakış açısına göre eğer bir gencin bağlılıkları, ilgileri, inanışları düşükse gencin suçlu olma ihtimali yükselecektir. Başka bir deyişle, sosyal bağdaki kişisel ilişkiler düşükse suç davranışlarında artış olacaktır²⁵⁵. Travis Hirschi'nin sosyal bağ teorisinden hareketle araştırmaya katılan örneklemin Sosyal katılım alt boyutunda ölçülen yüksek sosyal dışlanma düzeyi bulgusu Hirschi'nin sosyal bağ teorisinde

²⁵³ Sapancalı, 2005b: 57.

²⁵⁴ Eitzen ve Timmer, 1985: 50.

²⁵⁵ Özbay, 2004: 55-56.

yer aldığı gibi suç davranışı ile sosyal bağın/katılımın anlamlı bir ilişkisi olduğunu göstermektedir.

3.9. Derinlemesine Görüşme ile Elde Edilen Bulgular

Bu çalışma kapsamında araştırma sorularına yönelik olarak yukarıdaki başlıkta bulgularına yer verilen nicel araştırma sonrasında nitel araştırma yöntemi uygulanmıştır. Nitel araştırmada belirlenen örneklemin sosyo-demografik özellikleri ile ilgili bilgiler alınmış daha sonra aşağıda belirtilen temalar çerçevesinde sosyal dışlanma süreçlerine ilişkin veriler derinlemesine görüşmelerle elde edilmiştir.

Denetimli Serbestlikten Yararlananların Sosyo-Demografik Özellikleri:

- Cinsiyet
- Yaş
- Meslek
- Eğitim Durumu
- Medeni Durum
- Göç Süreci

Denetimli Serbestlikten Yararlananların Sosyal Dışlanma Süreçlerine İlişkin Temalar:

- Ekonomik alandan dışlanma
- Sosyal Haklardan dışlanma (a.Kurum ve Yardımlardan dışlanma), (b. Uygun ev ve güvenli çevre)
 - Sosyal Katılımcılık
 - Kültürel Entegrasyon, Normlara Uyma

3.9.1. Görüşmecilerin Sosyo-Demografik Özellikleri

Görüşme yapılan kişilerle ilgili sosyo demografik özellikler topluca Tablo 3.28’de yer almaktadır.

Tablo 3.28 Katılımcıların Demografik Özellikleri

	Cinsiyet	Yaş	Meslek	Eğitim Düzeyi	Medeni Durumu	Göç Durumu	Suç Türü	Cezaevinde bulunma durumu
1	Erkek	28	İşsiz	Lise	Bekar	Var	Hırsızlık, Adam Yaralama	Var (4 Yıl)
2	Erkek	20	Oto yıkamacı	İlkokul	Evli	Yok	Hırsızlık	Var (7 ay)
3	Erkek	29	Bekçi	Orta Terk	Boşanmış	Yok	Eşine şiddet uyguladığı için	Var (36 gün)
4	Erkek	22	İşsiz	Lise	Bekar	Yok	Adam yaralama	Var (18 ay)
5	Kadın	24	Kuaför	Lise Terk	Boşanmış	Yok	Sahte Para Bulundurma	Var (1 ay)
6	Erkek	21	İşsiz	Lise Terk	Bekar	Yok	Trafik suçu	Var (26 gün)
7	Erkek	25	Geçici işlerde çalışmakta	İlkokul	Bekar	Var	Adam yaralama, kavga	Var (5 ay)
8	Kadın	29	Temizlik işleri ile uğraşiyor	İlkokul	Boşanmış	Var	Hırsızlık	Var (8 ay)
9	Erkek	19	İşsiz	Ortaokul	Bekar	Yok	Uyuşturucu bulundurma	Var (3 ay)
10	Erkek	26	Mobilyacı	İlkokul terk	Bekar	Var	Gasp	Var (2 yıl)
11	Erkek	28	Geçici işlerde çalışmakta	Ortaokul	Evli	Var	Uyuşturucu suçu	Var (9 ay)
12	Kadın	25	Tekstil sektöründe işçi	İlkokul	Bekar	Yok	Uyuşturucu bulundurma	Var (7 ay)
13	Erkek	28	Markette işçi	Açık Liseye kayıtlı	Evli	Var	Yaralama Suçu	Var (2 yıl 6 ay)
14	Erkek	27	İşsiz	Ortaokul	Bekar	Yok	Hırsızlık	Var (2 ay)
15	Erkek	25	Garson	Lise	Bekar	Yok	Yaralama Suçu	Var (8 ay)
16	Erkek	23	İşsiz	Lise	Bekar	Yok	Uyuşturucu suçu	Var (7 ay)
17	Erkek	29	Geçici İşlerde çalışmakta	Ortaokul	Evli	Var	Hırsızlık	Var (11 ay)
18	Erkek	27	Satış Danışmanı	Üniversite Terk	Bekar	Var	Hırsızlık	Var (13 ay)

Tablo 3.28’de yer alan katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde araştırmanın 15 erkek ve 3 kadın olmak üzere toplam 18 kişi ile gerçekleştirildiği görülmektedir. Araştırma 30 yaş altındaki gençlerle sınırlandırıldığı için görüşülenlerin

tamamının yaşı 30 yaş altındadır. Görüşmeciler arasında en düşük yaş 19 olup, en yüksek yaş ise 30'dur.

Görüşme yapılan kişilerin meslekleri ele alındığında garson, işçi vb. gibi düşük gelirli meslek gruplarında yoğunlaşma olduğu görülmüştür. 6 kişi işsiz olduğunu belirtirken diğer kişiler belirli bir işte çalıştığını ya da geçici işlerde çalıştıklarını belirtmişlerdir.

“ Ne iş bulursam yapıyorum. Ailemin maddi geliri yoktu, 6 kardeşiz babam hangi birimizi okutsun. Okuma yazmayı bildiğime şükrediyorum. Okumayınca insan işte bulamıyor. Hele bir de sicilin kötüyse, böyle olunca iş veren dükkanına bile almak istemiyor. Buna rağmen bir sürü işlerde çalıştım, garsonluk, temizlik işleri gibi işlere girdim ama bi dikiş tutturamadık orası ayrı, cezaevine girip-çıkınca her şey daha da zorlaştı benim için.” (G 7, 25 yaş)

Geçici işlerde çalıştığını belirten görüşmeci (G7, 25) daimi bir işinin olmamasının temel nedenini eğitim hayatını ailesinin maddi yetersizliklerinden dolayı sürdürmemesine bağlamaktadır. Bu bağlamda suç öncesinde eğitim kurumundan dışlanmanın iş gücü piyasasından dışlanma ve iş gücü piyasası içinde ortaya çıkan sosyal dışlanma²⁵⁶ olarak ikiye ayrılan ekonomik dışlanma türlerinden biri olan iş gücü piyasasından dışlanmaya neden olduğu görülmektedir. Ayrıca görüşmeci “Cezaevine girince her şey daha da zorlaştı benim için.”(G7, 25) ifadesiyle suç davranışı sonrasındaki süreçte eski hükümlü olması nedeniyle daha fazla dışlanma ve ayrımcılığa uğrayarak iş konusunda daha çok sıkıntı yaşayacağını da düşünmektedir.

İş gücü piyasasından dışlanmanın bir biçimi olan uzun süreli işsizlik sonucu gençler, korku ve endişeye kapılabilmekte, depresyona girebilmekte, kötü alışkanlıklara, uyuşturucuya ve suça yönelebilmektedir. Böylece sosyal ve insani sermaye değer kaybederek insani saygınlık kaybolmakta ve yabancılaşma ortaya çıkmaktadır²⁵⁷. Aşağıda düşüncelerine yer verilen görüşmeci (G16, 23) suç işleminde işsiz olmasının etkili olduğuna dikkat çekmektedir. Görüşmeci ayrıca suç eğilimli bir sosyal çevreye sahip olmasına da vurgu yapmaktadır.

“...işsizim, ara sıra iş aradım ama hiç iş veren olmadı. Tecrüben yok diyorlar o yüzden başvurduğum işlere alınmadım, ailemle yaşıyorum

²⁵⁶ Sapancalı: 2005a: 142.

²⁵⁷ Sapancalı: 2005a: 143.

onlar sayesinde geçiniyorum. İnsan çalışmayınca kendini kötü hissediyor, bir boşluk hayatta öyle olunca değişik çevrelerden arkadaş ediniyorsun. Arkadaş çevresi buralara gelmemi sağladı. Herşeyi düzelterip bir işe gireyim bu arkadaşlardan uzaklaşayım diyorum ama olmuyor...”(G16, 23 yaş)

Uyuşturucu suçu nedeniyle cezaevine giren ve sonrasında denetimli serbestlikten yararlanan görüşmeci (G14, 27) uzun süre işsizlik sonucunda arkadaş çevresinden etkilenerek suç davranışına yöneldiğini belirtmektedir. Söz konusu görüşmeci de gözlendiği gibi uyuşturucu kullanımı ile suç işleme arasında pozitif bir ilişkinin varlığını suç literatürü de desteklemektedir²⁵⁸. Aynı görüşmeci (G14, 27) işe girmekte zorluk yaşadığını işsizlik sonucunda da suç davranışını gerçekleştirdiğini “*her yerde dışlanıyoruz*” ifadesinde somutlaştırmaktadır. Kurduğu neden sonuç ilişkisinde istihdamdan dışlanma olarak işsizliği temel bir neden olarak göstermektedir.

“...işe girmekte zorlanıyorum. Suçlara işsizlikten katılıyoruz. Her yerde dışlanıyoruz. İşsizlik herşeyi etkiliyor.”(G14, 27 yaş)

İşsizlik suç davranışının gerçekleştirilmesinde belirleyici bir değişkendir. Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü suç işleyip hapse girenlerin meslek gruplarına göre gruplandırmışlardır. Yapılan bu çalışmada en çok suç işleyenlerin işsizler olduğu belirlenmiştir²⁵⁹. Sapancalı'nın da belirttiği üzere uzun süreli işsizlik sosyal dışlanmanın en önemli bileşenidir. Uzun süre iş hayatından uzak kalan birey kendine olan güvenini yitirmenin yanı sıra bir takım sigorta, sağlık bakımı ve emeklilik gibi haklardan uzak kalarak suça olan eğiliminde artış görülebilir²⁶⁰.

Görüşme yapılan kişilerin eğitim durumları incelendiğinde 5 kişinin lise mezunu ve sadece bir kişinin üniversiteden terk olduğu gözlenmiştir. Diğer 12 kişinin eğitim düzeyi araştırıldığında örneklemin nicel araştırmada elde edilen verilere benzer biçimde çoğunluğunun düşük eğitim düzeyine sahip olduğunu söylemek mümkündür. Sosyal dışlanmanın önemli göstergelerinden biri olan düşük eğitim düzeyi aynı zamanda suç davranışını etkileyen önemli bir faktör olarak ele alınmaktadır.

²⁵⁸ Altuner, 2009: 87, Alpay vd., 1995: 17., MacDonald vd., 2000:28.

²⁵⁹ Türkiye İstatistik Kurumu, Adli Sicil İstatistikleri, 2004.

²⁶⁰ Sapancalı, 2007: 74.

Kişinin eğitim hakkını kullanamaması sonucu oluşan eğitimden dışlanma, toplumsal yaşam ile bütünleşme konusunda gerekli özelliklerden yoksun olmasına, iyi bir iş bulamamasına neden olabilmektedir. Okula devam edemeyen bir genç o süredeki dışlanmışlığın yanı sıra gelecekte iyi bir iş sahibi olamama tehlikesini taşıyarak sonraki dönemde yaşayacağı ekonomik ve sosyal dışlanmışlığın temelini atmış olacaktır²⁶¹.

“...okumayı bir meslek sahibi olmayı çok isterdim. Ailem okutmadı Bizim memleket küçük bir yerd sadece ilkokul vardı ilkokula kadar okudum sonrada babam istemedi okumamı, sonra evlenip buralara geldiğimde okumanın önemini anladım. Okusaydım böyle olmazdı. Hayatımda hiç söz sahibi olmadım, ne eğitimde, ne de evliliğimde ailem ne dediyse o oldu...”(G8, 29 yaş)

Yukarıdaki görüşmecinin (G8, 29) ifadelerinde yer aldığı gibi ilkokul mezunu olan kişi eğitimde fırsat eşitliğini etkileyen bir takım coğrafi etkenler ve ailenin etkisi ile eğitim hayatını sürdürememiştir. Küçük bir yerleşim yerinden büyük bir şehre göç eden görüşmeci “okusaydım böyle olmazdı” ifadesi ile bugünkü bulunduğu durumu eğitim düzeyinin düşük olması nedeniyle herhangi bir meslek sahibi olamamasına bağlamaktadır.

Eğitimde fırsat eşitliğini etkileyen coğrafi etkenler (köy kent ayrımı, bölgesel ayrım), sosyal etkenler (etnik gruplar, din ve dil ayrımı, nüfus), ekonomik etkenler (ailenin ekonomik düzeyi, devlet kaynaklarının sınırlılığı) olarak sıralanmıştır. Bu ve bunun gibi etkenler eğitim hakkını kullanamayan insanların toplumsal yaşam alanına tam olarak katılmalarının önünde önemli bir engel teşkil etmektedir²⁶².

Görüşmeye katılanların medeni durumları ile ilgili bulgular incelendiğinde saha çalışmasının nicel araştırma kısmında elde edilen sonuçlara benzer biçimde görüşülen kişilerin büyük çoğunluğunun bekar olduğu görülmektedir. Örneklemin 11’inin bekâr olup, 4’ü evli ve 3’ü eşinden boşanmıştır. Bunun en önemli nedeni araştırmada örneklemin 30 yaş altı gençlerden oluşması ile ilişkilendirilmektedir. Ancak araştırmada genç yetişkinlerin oranı da yüksektir. Evli ve boşanmış kişilerin yaş aralığına bakıldığında ise 24 ve 30 yaş aralığında değiştiği görülmektedir. Araştırmaya katılan bekar kişilerden birinin ifadesi şu şekildedir:

²⁶¹ Çakır, 2002: 88.

²⁶² Çakır, 2002: 95.

“...evlenmeyi istediğim bir kişi vardı ama annesi durumumu bildiği için kabul etmedi, yoksa evlenecektik... Cezaevine girdik bir kere bu durum saklanmıyor elbet insanın karşısına çıkıyor... Bir hata yaptım, tüm hayatımı etkiledi.” (G18, 27 yaş)

Üniversite eğitimini yarıda bırakan görüşmeci (G18, 27) gerçekleştirdiği suç davranışı sonucu ve cezaevi sürecinin hayatını olumsuz yönde etkilediğini vurgulamaktadır. Bu süreci yaşamasa evlenebileceğini bu bağlamda evlilik kurumundan dışlandığını vurgulamaktadır.

Görüşülen kişilere aileleri veya kendilerinin herhangi bir göç süreci yaşayıp yaşamadıkları sorulmuş, varsa göç etme nedeni hakkında bilgi vermeleri istenmiştir. 8 görüşmecinin göçe katıldığı gözlenirken 10 kişinin herhangi bir göç geçmişi yoktur. Göç eden 8 kişinin ağırlıklı olarak Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden Ankara'ya geldikleri görülmüştür. Göç nedenleri incelendiğinde ise çoğunluğunun maddi kaygılardan dolayı ailesinin veya kendisinin göç eylemini gerçekleştirdikleri anlaşılmıştır.

Göç olgusu önemli bir sosyal dışlanma riski oluşturmaktadır. Gelişmiş ülkelerde daha çok gelişmekte olan ülkelere gelen yoğun işgücü için, gelişmekte olan ülkelere hem kendi içinde kırdan kentlere göç eden, hem de komşu ülkelere gelen çeşitli kümeler için sosyal dışlanma riski söz konusu olmaktadır²⁶³.

“...Ankara'ya Mardin'den geldim. Memlekette küçük yaştan itibaren mobilyacıların yanında çalışmaya başladım mesleğim olsun diye, baktım orda iş yok daha iyi olur düşüncesiyle bir arkadaşımınla Ankara'ya geldik 4 sene önce, burda da iş bulmakta zorlandık, iş buldukça çalışıyoruz geleli 4 sene oldu hala tutunamadık. Bazen montaj işleri oluyor onlara gidiyorum günlük işler, gelip geçici, herkes tanıdığını işe alıyor yok kendi köylüsü felan....” (G10, 26 yaş)

Daha iyi bir iş bulma kaygısı ile Ankara'ya Mardin'den göç eden görüşmeci (G10, 26) göç ettiği Ankara'da düzenli bir iş bulamadığını belirtmektedir. “4 sene oldu hala tutunamadık” ifadesi ile Ankara'da 4 senedir bulunmasına rağmen kentle bütünleşemediklerini, beklentilerinin karşılanmadığını, işverenlerin kendi memleketlilerini çalıştırmaları nedeniyle işverenler tarafından dışlanmaya maruz kaldıklarını ifade etmektedir.

²⁶³ Sapancalı, 2005a: 103.

Göç gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler açısından farklı biçim ve boyutlarda da olsa çok önemli bir sosyal dışlanma riski taşımaktadır. Göçe özellikle ekonomik krizler ve bunun neticesinde meydana gelen işsizlik neden olmaktadır. Göçmenlerin yeterli eğitim ve donanımı yoksa söz konusu göçmenler sosyal dışlanmaya göç nedeniyle çok daha hızlı bir şekilde maruz kalabilmektedirler.²⁶⁴

Suç türlerinin dağılımı ele alındığında 8 kişinin mala karşı, 4 kişinin ise şahsa karşı suç işlediği gözlenmiştir. 1 kişi trafik suçu işlemişken kalan 5 kişi ise uyuşturucu madde kullanımı ile ilgili suçları gerçekleştirmiştir. Suç türleri dağılımı incelendiğinde mala karşı ve uyuşturucu madde ile ilgili suçlarda yoğunlaşma olduğu görülmektedir. Kişilerin cezaevinde bulunma durumları ele alındığında ise her birinin denetimli serbestlikten yararlanmadan önce ceza evinde bulunduğu görülmüştür.

Kriminoloji literatüründe suç türleri farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Stahl, Finnegan ve Kang (2003) suçları şahsa karşı, mala karşı ve narkotik olarak beş kategoride sınıflandırmaktadır. Brenner ve Goodman (2002) tarafından yapılan çalışmada şahsa karşı, mala karşı, devlete karşı ve ahlaki suçlar olmak üzere dört kategoride ele alınmıştır. Demirbaş (2001) ise cinsel suçlar, mala karşı suçlar, trafik suçları, ekonomik suçlar, çevre suçları ve bilişim suçları ve alkol ve uyuşturucu suçları olmak üzere sınıflandırmıştır. İçli (2004) ise suç türlerini şahsa ve mala karşı suçlar, uyuşturucu, beyaz yaka ve organize suçlar ve terör suçları olmak üzere farklı türlerde ele almaktadır. Türk Ceza Kanununda (TCK) suç türleri ise vatana ihanet, hürriyete karşı suçlar, devlet yönetimine karşı suçlar, adliyeye karşı işlenen suçlar, kamu düzenine karşı işlenen suçlar kamu güvenine karşı işlenen suçlar, kamu esenliğine karşı işlenen suçlar, genel ahlaka ve aile düzenine karşı işlenen suçlar, kişiye ve mala karşı işlenen suçlar şeklinde farklı türlerde ele alınmaktadır.²⁶⁵

Kentleşme ve suç arasındaki ilişkiyi inceleyen kimi uzmanlar özellikle bazı suçlarla kentlerin yapısı arasında belirli bir ilişki ortaya koymaktadırlar. Ferdinand (1991), tarihsel karşılaştırma yaparak suç istatistiklerini incelemiş olduğu çalışmada sosyal yapı ve işlenilen suç türü arasında anlamlı bir ilişkinin varlığından söz etmektedir. Bu çalışmaya göre mala karşı işlenen hırsızlık suçları tarihi geçmişi olan ve sanayileşmesi ön plana çıkan kentlerde daha çok görülmektedir. Bununla birlikte kırsal, tarımla geçinen bölgelerde ve görece olarak yeni sanayileşen kentlerde şiddet suçları daha sık işlenmektedir. Gelişmiş kentlerde mala karşı işlenen suçların fazla olmasının nedeni tüketim kültürünün bu kentlerde

²⁶⁴ Erol, 2013: 60.

²⁶⁵ Yıldız, Sam ve Bayram, 2007: 29.

daha etkili olması ve görece olarak yoksun kimi bireylerin bu yoksunluğu suç işleyerek ortadan kaldırmak istemesi olabilir²⁶⁶.

Gelişmiş bir kent olarak ele alınabilecek olan Ankara ilinde gerçekleştirilen bu çalışmada gençler arasında mala karşı suç türünün daha yoğun olarak işlendiği görülmüş olup ikinci sırada da son yıllarda gençler arasında artış gösteren uyuşturucu madde ile ilgili suç türü örneklemin en çok işlediği suç türleri arasındadır.

3.9.2. Görüşmecilerin Sosyal Dışlanma Süreçleri

Herhangi bir suç davranışında bulunmuş gençlerin yaşadıkları sosyal dışlanma süreçleri ve bu sürecin sosyal yaşamlarına olan etkilerini ölçmeyi amaçlayan bu araştırmada gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde denetimli serbestlikten yararlanan gençlere sosyal dışlanma süreçleri ile ilgili aşağıda yer alan alt başlıklar çerçevesinde sorular yöneltilmiştir.

- Ekonomik alandan dışlanma
- Sosyal Haklardan dışlanma (a.Kurum ve Yardımlardan dışlanma), (b. Uygun ev ve güvenli çevre)
- Sosyal Katılımcılık
- Kültürel Entegrasyon, Normlara Uyma

3.9.2.1. Ekonomik Alandan Dışlanma

Ekonomik alandan dışlanma, ekonomik yapının dışlayıcı etkileri sebebiyle dışlanma ile ilgili olarak en çok ekonomik dışlanmanın çeşitli boyutlarına vurgu yapılmaktadır. Ekonomik alandan sosyal dışlanmayı mal ve hizmet piyasasından dışlanma, tüketim toplumundan dışlanma ve iş gücü piyasasından dışlanma olmak üzere üç başlık altında ele almak mümkündür²⁶⁷.

Ekonomik alandan dışlanma ile ilgili olarak görüşme yapılan kişilere yaşamlarını sürdürmelerinde beslenme gereksinimlerini karşılama, yeni kıyafetler alma ve barınabilecekleri bir evin olup olmadığı, temel gereksinimlerini yeterince karşılayıp karşılamadıkları, zorunlu ödemelerini yapıp yapamadıkları (elektrik, su, kira gibi), gelecek yaşantılarında maddi durumları/iş yaşamları hakkında endişelerinin olup olmadığı değişkenleri incelenmiştir.

²⁶⁶ Gökulu, 2010: 219.

²⁶⁷ Şahin, 2009: 70.

Nicel araştırmada elde edilen bulgulara benzer bir biçimde nitel araştırmada görüşmeye katılan 18 görüşmecinin büyük çoğunluğu ekonomik durumlarının iyi olmadığını belirtmiştir.18 kişiden sadece 3’ü maddi koşullarının iyi olduğunu, ekonomik anlamda temel gereksinimlerini karşılayabildiklerini ifade etmiştir.

“...düzenli bir işim var. Eşimle yaşadığımız bir takım sorunlardan dolayı cezaevine girdim 36 gün kadar cezaevinde kaldım. Patronum durumu bildiği için işten ayrılma gibi bir şey söz konusu değil. Ben ekmeğimi kazanıyorum aldığım aylıkta bana yetiyor. Babadan kalma bir gecekondum var orda yaşıyorum. İnsan kazandığı kadar harcarsa sorun olmaz” (G3, 29 yaş)

“Ailemle yaşıyorum, elektrik, su gibi faturalarla pek ilgilenmiyorum babam işçi evin giderlerini o karşılar. İşsiz olduğum için onlardan harçlık alıyorum...”(G9, 19 yaş)

“Markette çalışıyorum, market aile marketi cezaevinden sonraki süreçte de markette çalışmaya devam etmemde sorun olmadı. Eğer böyle bir imkanım olmasaydı aynı şartlarda olamazdım herhalde iş bulmakta zorlanırdım.” (G13, 28 yaş)

Herhangi bir maddi yoksunluk içinde bulunmadıklarını, cezaevi deneyimlerinden sonraki süreçte de ekonomik anlamda sıkıntı yaşamadıklarını belirten görüşmeciler (G3, 29; G9, 19 ve G13, 28) ile gerçekleştirilen görüşmelerde her üçünün de maddi anlamda destekleri olduğu görölmektedir. Bir görüşmeci (G3, 29) cezaevinde bulunduğu kısa süre sonrasında eski işine devam ettiği, önemli bir temel ihtiyaç olan barınma gereksiniminin ise *“Babadan kalma bir gecekondum var orda yaşıyorum”* (G3, 29) ifadesi ile ailesi tarafından karşılandığına dikkat çekmektedir. Diğer bir görüşmeci ise (G9, 19) işsiz olduğunu ancak aileden maddi anlamda destek aldığını belirtmiştir. Ailesi ile birlikte yaşayan 19 yaşındaki diğer bir görüşmeci (G9, 19) temel gereksinimlerinin ailesi tarafından giderildiğini vurgulamıştır. Bir aile işletmesinde çalıştığını belirten G13, 28 ise cezaevi sonrasında aynı işine geri dönmesinde bir zorluk yaşamadığını söylemiştir. *“Eğer böyle bir imkanım olmasaydı aynı şartlarda olamazdım, herhalde iş bulmakta zorlanırdım”* ifadesi ile görüşmeci

sahip olduğu bu imkanın olmaması durumunda cezaevi sonrasındaki süreçte iş bulma konusunda zorlanabileceğini vurgulamıştır.

Sosyal dışlanmanın belirleyici bir değişkeni olarak işsizlik ve buna bağlı olarak yaşanan yoksulluk sosyal dışlanmanın açıklanmasında kullanılan önemli kavramlardır. Yukarıdaki görüşmelerde ifadelerine yer verilen 3 kişi iş aramak zorunda kalmadıkları için işgücüne katılamama nedeniyle bir dışlanma ve cezaevi sonrasında herhangi bir iş bulma kaygısı yaşamadıklarını belirtmişlerdir.

Toplumsal yaşamda çalışma hem sosyal katılım, hem de gelir dağılımı ve ekonomik kazanç bakımından önemli bir mekanizmadır. Çalışma bir gelir kaynağı olmakla birlikte sosyal ilişkilerin kurulması için de gereklidir. İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli olan gelirden yoksun olmaları ekonomik dışlanmayı ifade etmektedir. Yeme, içme, sağlık, eğitim gibi temel ihtiyaçları karşılayamayan bireyin toplumsal yaşama katılımı imkânsızlaşmaktadır²⁶⁸.

“..ekonomik olarak çok sıkıntılarım var, işimde olmayınca herhangi düzenli bir gelirim yok. Birkaç arkadaştan borç aldım onların borcunu ödeyebilmek içinde başka yollara girdim sonuç olarak buralara kadar geldim. Dayanacak, güvenecek bir ailemde olmayınca maddi sıkıntılarım çok yani. Bir kaç arkadaş sayesinde geçinmeye çalışıyorum, birikmiş kira borcum var haliyle” (G14, 27 yaş)

Düzenli bir geliri olmadığını vurgulayan yukarıdaki görüşmeci (G14, 27) bulunduğu sosyal koşulların sonucu olarak suç davranışını gerçekleştirdiğini belirtmektedir. Kendisine maddi anlamda destek olacak bir ailesinin olmamasını maddi yoksunluğun bir diğer nedeni olarak göstermektedir. Sosyal çevresi sayesinde geçimini sağladığını vurgulayan görüşmeci (G14, 27) temel gereksinimlerinden biri olan barınma konusunda problemler yaşadığını söylemiştir. Genç bir yetişkin olan 27 yaşındaki görüşmecinin (G14, 27) temel gereksinimlerini karşılıyor olabilmesi beklenirken temel gereksinimlerinin karşılanmaması nedeniyle sosyal yaşamda bir takım problemler yaşadığı anlaşılmaktadır. Çakır'ın²⁶⁹ belirttiği üzere; insanların ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli olan gelirden yoksun olmaları ekonomik dışlanmayı ifade etmektedir. Görüşmecinin (G14, 27) daha önce de yer verilen “...işe girmekte zorlanıyorum. Suçlara işsizlikten katılıyoruz. Her yerde dışlanıyoruz. İşsizlik her

²⁶⁸ Çakır, 2002: 86.

²⁶⁹ Çakır, 2002: 86.

şeyi etkiliyor.”(G14, 27) sözlerinde ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli olan gelirden yoksun olması ve bunun sonucunda da suç davranışına yönelmesi ve böylece ekonomik dışlanmanın toplumsal yaşama katılımını engellemesi konusunda bir örnek teşkil etmektedir.

Ekonomik alandan dışlanmayla bağlantılı olarak suç ve işsizlikle ilgili bilimsel literatür araştırıldığında literatür işsizlik ve suç arasında pozitif bir ilişki bulunduğunu işaret etmektedir. Amerika’da 1980-1990 yılları arasında işsizlik ve suç işleme eğilimi arasındaki ilişkiyi araştıran bir çalışmada pozitif bir korelasyon olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca işsizlikle; alkolizm, aile içi şiddet ve boşanma gibi sosyal sorunlar arasında bir ilişkinin varlığından da söz edilebilir. Yine Amerika’da işsizliğin sonuçları konusunda Utah Üniversitesi’nde Mary Merva tarafından yapılan (1976-1990 döneminde seçilmiş 30 büyük şehri kapsayan) bir araştırmanın sonuçları oldukça dikkat çekicidir. Söz konusu sonuçlara göre, ulusal işsizlik oranındaki her %1’lik artış; cinayet oranlarının %6,7, ateşli silahlarla vurulma sonucu ölümlerin %3,1, ölümcül kalp hastalıklarının %5,6 ve intiharların da %3,4 oranında artmasına sebep olduğu tespit edilmiştir²⁷⁰.

Sosyal dışlanma ve sosyal içerme kavramlarına ilk olarak işsizlik ve işgücü piyasasına yeniden entegrasyon kavramlarından yola çıkarak açıklama getiren yaklaşıma göre, kişiler işsiz oldukları için dışlanmaktadır bu nedenle işgücü piyasasına yeniden entegrasyon (reintegration) sosyal içermenin sağlanması önemlidir. İngiltere, Fransa, Almanya ve Hollanda’da sosyal dışlanma politikaları işsizlik ve tekrar iş sahibi olma (re-employment) konularına vurgu yapmaktadır. 20. Yüzyılın sonlarında Avrupa da ortaya çıkan belli sosyal ve ekonomik yapılarıdaki değişiklikler işsizliğin dışlanmanın kaynağı olduğu konusuna ilginin artmasını sağlamıştır²⁷¹.

İşgücü piyasasından dışlanmakla kişi; iş arkadaşlarıyla olan sosyal ilişkilerinden, iş yerindeki sosyal yaşamın uyarılarından ve sosyal çevreyle olan bağlarından koparak, bir yaşam ifadesi ve bir şeyler yapma ihtiyacının yeri olarak işteki meşguliyetini yitirir ve topluma faydalı olma, işe yarama duygusunu kaybeder. İşsiz kalan birey ayrıca çalışma hayatının dışında olduğu için zaman duygusunu ve buna bağlı olarak düzen algısını da yitirir. Bireysel ve sosyal mesleki perspektifleri zamanla yok olur. Böylece işsizlik dönemlerinde kazanılan alışkanlıklar nedeniyle çalışma ortamı artık bu kişiler için oldukça sıkıcı hale gelebilir. İşsiz birey, yeniden çalışmaya başlasa bile işine karşı daha güvensiz olabilir. Güvensizlik, gerginlik ve sıkılmışlık bir araya gelerek bireyin depresyona girmesine ve

²⁷⁰ Gündoğan vd., 2004: 202.

²⁷¹ Sheppard, 2006: 7.

toplum dışına itilmesine neden olabilir²⁷². Ekonomik alandan dışlanma alt boyutunda işsizlik suç davranışını açıklamada önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.9.2.2. Sosyal Haklardan Dışlanma

“Kurum ve Yardımlardan Yararlanma” ve “Uygun ev ve güvenli çevre” olmak üzere iki başlık altında ele alınan Sosyal Haklardan Dışlanma durumunu ölçmek için görüşme yapılan kişilerde; kamu kurumlarında sorun yaşama ve kötü muamele ile karşılaşma, kredi ve sigorta müracaatlarının reddedilmesi, kamu kurumlarından ve yardımlarından faydalanılamaması, yaşanılan çevrenin gürültülü ve kirli olması, çevrede sürekli olaylar çıkması, komşuluk ilişkilerinin iyi olmaması, kişinin kendini güvende hissetmemesi, uygun ev ve güvenli çevre koşullarına sahip olunmaması değişkenleri incelenmiştir.

Bireyin içinde yaşadığı toplumdaki sosyal haklara ulaşmasındaki yetersizlik veya yoksunluk sosyal dışlanma kavramını açıklamada kullanılmaktadır. Sosyal haklar bu anlamda sosyal dışlanma kavramının önemli bileşenleri arasında bulunmaktadır²⁷³. Saith, bireyin içinde bulunduğu toplumda yaşamını sürdürmede destek olan sağlık, beslenme, eğitim gibi kurumsal hizmetlerden yeteri kadar faydalanamama veya erişememe durumunun dışlanmaya neden olabileceğini belirtmektedir²⁷⁴.

Ekonomik ve sosyal alandan dışlanmanın bir diğer boyutu olan sosyal haklardan dışlanma toplumda bireyleri sosyal koruma altına alacak kurumların yetersizliği olarak tanımlayan Çakır²⁷⁵ ihtiyaçlarını karşılayacak bir gelire, bir işe sahip olamayan işi ve geliri olsa bile muhtaç durumda olanları (yaşlıları, çocukları ve kadınları) koruyacak yasal ve kurumsal düzenlemeler dışlanmayı önleme konusunda önemli bir işleve sahip olduğunu açıklamaktadır.

Araştırmada sosyal haklardan dışlanmayı açıklamakta kullandığımız bir alt başlık olan Kurum ve Yardımlardan Yararlanma değişkenini Çakır²⁷⁶ eğitim, sağlık gibi ihtiyaçların karşılanmasında özel veya kamu hizmetlerinden yararlanamamayı da içerdiğini belirterek eğitim hakkının kullanılamaması, sağlığın korunamaması, toplumsal bütünleşme için gereken vasıflardan yoksun olmayı, iyi bir iş bulamamaya neden olarak bütünsel bir etki ortaya koyacağını belirtmektedir.

Derinlemesine görüşmelerde görüşmeye katılanlarda kurum ve yardımlardan yararlanma değişkeni ölçüldüğünde araştırmaya katılanların bir kaçının cezaevi süreci

²⁷² Erol, 2013: 63.

²⁷³ Gough vd., 2006: 76.

²⁷⁴ Saith, 2001: 7.

²⁷⁵ Çakır, 2002: 88.

²⁷⁶ Çakır, 2002: 88.

sonrasında geçimini sağlamak veya geçimine katkıda bulunmak amacıyla çeşitli sosyal yardım kurumlarına başvurdukları saptanmıştır. Bunun en önemli nedeni, denetimli serbestlik kurumlarında düzenli olarak görüşme yaptıkları uzmanlar tarafından konu ile ilgili bilgilendirilmiş olmaları olarak görülmektedir. Geçici işlerde çalışmakta olan evli ve hırsızlıktan sabıkası olan görüşmeci (G17, 29) cezaevi süreci sonrasında denetimli serbestlikteki uzmanların yönlendirmesi ile başvuruları sonucunda sosyal yardımlardan yararlandığını belirtmiştir.

“Sosyal yardımlardan yararlanıyorum, beni buradaki X hanım yönlendirdi. Bende gittim dedikleri birkaç yere başvurduğum, evraklarımı teslim ettim. Evimizi, durumumuzu incelemeye geldiler. Yiyecek ve çocuklar için de birkaç defa giyecek yardımı aldım.” (G17, 29 yaş)

Nicel araştırmada elde edilen bulgulara paralel bir biçimde görüşmecilerin çoğunluğunun sosyal yardımlar hakkında genel bilgilerinin olduğu görülmüştür. Ancak nicel araştırmadan farklı olarak derinlemesine görüşmelerde örneklemin sosyal yardımlar ile ilgili bilgileri olmasına rağmen birçoğunun herhangi bir başvurusunun olmadığı, başvursa bile herhangi bir olumlu cevap alacaklarına dair inançlarının bulunmadığı saptanmıştır. Hırsızlık ve adam yaralamadan sabıkası olan 28 yaşındaki işsiz görüşmeci herhangi bir yardıma başvurmadığını “..başvursak bile ne çıkar..” ifadesiyle sosyal yardımlarla ilgili umutsuzluğunu ifade etmiştir. Smith D. ve Stewart J.’in denetimli serbestlikten yararlanan genç suçlular üzerinde gerçekleştirdikleri araştırmada benzer sonuçlara rastlanmıştır. Söz konusu araştırmada genç suçluların dışlanmış olma durumlarının yanı sıra baskın bir şekilde geleceklerine dair umutlarını ve beklentilerini kaybettiklerini ortaya koyan Smith D. ve Stewart J. hiçbir programın yaşama karşı inançlarını kaybeden bu gençlere yönelik sosyal içerilmelerini veya yeniden entegrasyonlarını sağlamada başarılı olamayacağını ileri sürmektedirler²⁷⁷.

“...Herhangi bir kuruma yardım için başvurmadım, başvursak bile ne çıkar, ben bir yardımdan çok iş istiyorum. Buradaki dosyam kapansın düzenli bir işim olsun o yeter bana. Daha önceden yeşilkartım vardı

²⁷⁷ Smith ve Stewart, 1997: 96.

cezaevinden sonra doktora bile gidemiyorum. Ne olduysa anlamadım iptal etmişler.” (G1, 28 yaş)

Ekonomik alanda yaşanan dışlanma, dezavantajlı yaşam alanlarında yoksul konutlaşmayı, düşük geliri ve yetersiz hizmetleri beraberinde getirebilmektedir²⁷⁸. Bu bağlamda araştırmaya katılanların sosyal haklardan dışlanma durumunu ölçmek amacıyla uygun ev ve güvenli çevrede yaşayıp yaşamadıkları değişkenine bakılmıştır. Görüşme yapılan kişilerin büyük çoğunluğunun Ankara'nın gelişmemiş, gecekondu mahallelerinde ikamet ettikleri, bazılarının ise birçok kişi ile bir arada kaldığı bekar evlerinde yaşadıkları saptanmıştır.

Hale ve FitzGerald ceza adalet istatistiklerinin; sosyo ekonomik statü veya yaşanan çevre verilerinde daha çok dezavantajlı grupların; dezavantajlı ve yüksek suç oranlarının bulunduğu bölgelerde yaşamlarını sürdürme eğilimi gösterdiğini saptamışlardır ve sosyal dışlanmanın suç davranışının ortaya çıkmasında etkili olduğunu, uygun ve güvenli olmayan yoksul bölgelerde yaşayan ve hali hazırda sosyal olarak dışlanmış bireylerin yüksek oranda suç işleme olasılığını beraberinde getirebildiğini vurgulamaktadırlar²⁷⁹.

Araştırmada görüşmecilerin yaşadıkları çevre ile ilgili olarak da veri toplanmıştır. Aşağıdaki örnek ifadelerde yer aldığı üzere görüşmecilerin Ankara'nın daha çok gecekondu yerleşim yerlerinde ikamet ettikleri görülmektedir.

“Gecekonduya yaşıyorum evim kira aylık 300 TL veriyorum. Mahallede herkes herkesi tanır, arada sırada kavga gürültü çıkar, polis gelir işi çözer gider, kimsenin bana ve aileme bir zararı olmadı daha.”G17, 29

“ Ailemle birlikte gecekonduya yaşıyoruz, yıllardır aynı yerde yaşıyoruz, imkanımız olsa daha iyi koşullarda olan bir eve taşınmak isteriz ama mümkün değil..”G7, 25

Araştırmada görüşülen kişilerden 12'si Ankara'nın gelişmemiş gecekondu bölgesinde oturduğunu belirtirken diğer 6 kişinin ifadelerinde oturdukları semtlerde sosyo ekonomik olarak orta ve üst sınıfa ait toplumsal kesimin bulunduğu anlaşılmaktadır. Bireyin suça

²⁷⁸ Peattie, 2007: 180.

²⁷⁹ Hale ve FitzGerald, 2007: 139.

yönelmesinde ailenin yanı sıra oturulan çevrenin, arkadaş ve okul çevresinin önemli etkileri vardır²⁸⁰. Bireyin suça yönelmesinde çevresel faktörlere dikkat çeken Alt Kültür Teorisyenlerinden A. Cohen toplumların farklı farklı çok sayıda alt gruptan oluştuğu düşüncesinden hareketle alt kültürü belli bir gruba aitlik sonucunda edinilen değerler, inançlar, kurallar, bilgiler ve önyargılar olarak tanımlamaktadır. Buradan hareketle Cohen suç davranışını bir alt kültür sorunu olarak ele almakta aynı zamanda gencin suç davranışına yönelmesinde ve suç işlemeyi meşrulaştırıcı mekanizmaların üretilmesinde alt kültürün önemli bir yeri olduğunu görmektedir. Suçlu, bir alt kültüre maruz kalan ve kalmayan kişiler arasında oluşacak suçlu olma hali ve olmama halini bu çerçevede açıklamaktadır²⁸¹.

Araştırma bulgularında bazı kişiler (G4, 22 ve G16, 23) oturdukları semtte kötü alışkanlıklara sahip arkadaş çevresinin bulunduğunu kendilerinin de bu arkadaş çevresinden etkilendikleri yönünde açıklamaları olmuştur.

“...Bizim mahallede ne ararsan var, arkadaş ortamı çok iyi değil. Kötü arkadaşlar sonucunda insan her hatayı yapar, ben de arkadaş kurbanı oldum...”(G4,22 yaş)

“Madde kullanımına ilk zamanlar mahalledeki arkadaşlarla dalgasına başladım bir araya gelip muhabbet ederken kullanıyordum, sonra işler daha da büyüdü, kendimi yasa dışı şeyler yaparken buldum, buradaki dosyam kapandıktan sonra eski arkadaşlarımla hiç görüşmemeye çalıştım AMATEM’de tedavi gördüm irademe hakim olmak istiyorum, tekrar aynı çevreyle görüşürsem bu benim için zor.”(G16, 23 yaş)

Yukarıda söylemleri yer alan, suç davranışına yönelmesinde arkadaş çevresinin etkili olduğunu belirten görüşmeci (G16, 23) ayrıca cezaevi sonrası söz konusu suçu tekrarlamak istemediği için arkadaş çevresinden uzaklaşmak istediğini vurgulamıştır.

Uygun ev ve güvenli çevre alt boyutunda arkadaş çevresinin suç davranışı üzerindeki etkileri dikkat çekmektedir. Arkadaş çevresi ve suç davranışı arasındaki ilişki çalışmanın ilk bölümlerinde vurgulandığı üzere Sutherland’ın Ayrıcı Birleşimler Teorisi ile açıklamak mümkündür. Bu teoriye göre birey kendisi için önemli olan kişilerle yakın ilişki içinde olması

²⁸⁰ Gullotta vd., 1997: 54-57.

²⁸¹ Dolu, 2010:344.

ve bu süreçte de suç işlemeye teşvik edici bir takım tanımlamalara maruz kalması ve suç işleme teknikleri ile suç işlemeyi haklı çıkaracak gerekçeleri öğrenmesi ile suç davranışına yönelmektedir. Teori suçun öğrenildiği kişilerle etkileşim içinde bir birliktelik durumu söz konusu olduğu için yaşanan birlikteliklerin içeriğine ve birey üzerindeki etkilerine bağlı olarak bireyin suç işleyip işlememesine yol açma durumunu ifade ettiği için “suçluyu suçsuzdan ayırıcı birliktelikleri ele almaktadır²⁸².”

23 yaşındaki 16. görüşmecinin söylemlerinde görüldüğü üzere genç suçluluğunu açıklamada arkadaş çevresi ve arkadaşlık ilişkileri önemli faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle gençlik yıllarında akran gruplarının etkisi suç davranışının ortaya çıkıp çıkmamasında önem taşımaktadır. Gençlik yıllarında birey arkadaş çevresi ile şekillenerek daha çok sosyal hayata katılıma başladığı yıllar olarak ele alınabilir. Böylece bireyin akran ilişkileri suçlulukta önemli bir belirleyici olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.9.2.3. Sosyal Katılımcılık

Sosyal dışlanma sadece gelir ve tüketim sorunları üzerine odaklanmayarak yaşamı iyileştirecek olanaklardan kısmen veya tamamen yoksun olma durumunu da kapsamaktadır²⁸³. Sosyal dışlanma kavramı aynı zamanda bireyin sosyal hayata katılımı ve katılım seviyesini içeriğinde bulunduran bir kavramdır. Sosyal katılımcılık bu sebeple sosyal dışlanmanın belirlenmesinde önemli bir değişken olarak kabul edilmektedir.

Saha çalışmasında gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelere katılan 18 kişinin sosyal katılımcılık değişkeni bireyin kendisini toplumdaki dışlanmış hissetmesi, sosyal ilişki kurabileceği kişi sayısının çok az olması, sırlarını paylaşabileceği arkadaşlarının olmaması ya da çok az olması, kişinin arkadaşlarından çok az sosyal destek görmesi ve diğer insanlarla olan ilişkilerinde sorun yaşaması bağlamlarında ölçülmüştür.

Araştırmada elde edilen verilerden görüşmeye katılan 18 kişinin suç davranışı sonrası ve onu izleyen cezaevi süreci ve denetimli serbestlikten yararlanma durumu sosyal katılımcılık alt boyutu bağlamında ele alındığında sosyal hayata katılımları konusunda sorunlarla karşılaştıkları ortaya çıkmaktadır. Bu değişken her bir kişi üzerinde farklı düzeylerde ve sosyal yaşamın farklı boyutlarında ölçülmüş olup her bir katılımcının sosyal katılımcılık değişkeni bağlamında bir takım sorunlarla cezaevi sonrasında karşılaştıklarını belirtmişlerdir.

²⁸² Dolu, 2010: 232.

²⁸³ Sapancalı, 2005b: 57.

“...Cezaevinde 1 ay kaldım daha sonra dosyam buraya geldi (denetimli serbestlik), kimse bilsin istemezdim bu durumu ama çevremdeki herkes ister istemez duydu. Boşanmış biri olarak zaten bir sürü sıkıntılar içindeydim şimdi bu suçlu damgasını da yedikten sonra işimi kaybettim, oturduğum yerde komşularla ilişkilerim bozuldu...”
(G5, 24 yaş)

“ ...Tabii ki eskisi gibi olmuyor hayat, insanın ailesiyle olan ilişkileri bile bozuluyor”(G18, 27 yaş)

“... Artık çevremde daha az arkadaş var, bazı arkadaşlarımla görüşmeyi ben kestim ama bazıları ile görüşmek istediğim halde onlar beni aramaz sormaz. Bu durumumdan dolayı herhalde görüşmek istemiyorlar.”(G16, 23 yaş)

“ ...Kendimi dışlanmış hissediyorum tabii... İnsanların seninle arkadaşlık kurmasını geç bakışları bile değişiyor... Sonuçta bizde insanız, bir hata yaptık sadece. Bu hatayı belki benden uzaklaşan insanlarda yapacak ileride...”(G2, 28 yaş)

Yukarıdaki örnek ifadelerde görüldüğü gibi araştırmaya katılan kişiler sosyal katılım konusunda gerek arkadaş çevresi gerekse ailesi olmak üzere cezaevi sonrasında birtakım sorunlarla karşılaştıkları gözlenmektedir. Araştırmada görüşülen kişiler ceza süreleri ve suç türleri her ne olursa olsun cezaevi sonrasında sosyal hayata katılım konusunda bir takım sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir. Yapılan nicel araştırmada da benzer bir sonuca ulaşılmış genç suçluların sosyal dışlanma düzeyi en yüksek sosyal katılım alt boyutunda ölçülmüştür. Genç suçluların sosyal hayatlarında katılım ile ilgili bu sorun Damgalama Teorisi ile açıklamak mümkündür.

Suç davranışını açıklamaya yönelik geliştirilen teoriler arasında bulunan Damgalama Teorisi suç olarak tanımlanan davranış yerine toplumun bu davranışa verdiği tepkiye dikkat çekmektedir²⁸⁴. Bu teorilere göre toplum tarafından “suçlu” olarak damgalanan kişi böylece sosyal yaşamında bir takım sorunlara yaşayarak toplumun dışına itilmektedirler.

²⁸⁴ Gölbaşı, 2008: 88

Cezaevi sonrasında denetimli serbestlikten yararlanmaya başlayan hükümlülerden bazılarının ise sosyal çevrelerinden denetimli serbestlikten yararlandıkları konusunu saklama eğilimi gösterdiklerini belirtmişlerdir. Bunu nedenini ise toplumda denetimli serbestlik ile ilgili yeterli ve doğru bilginin olmaması nedeniyle karşılaştıkları dışlanma seviyesinin artacağı kaygısı olarak açıklamışlardır.

3.9.2.4. Kültürel Entegrasyon ve Normlara Uyuma

Kültürel entegrasyon ve normlara uyuma kategorisinde görüşmecilere arkadaşlarının yararına olacaksa yalancı şahitlik yapması, yakalanmadığı sürece kanunları çiğnemesi gibi tutumları ile ilgili sorularak toplumsal değer ve normlara uyup uymadıkları araştırılmıştır. Görüşmeye katılan kişilerin hepsi cezaevi ile oldukça olumsuz deneyimleri olduğu ve bu süreçten sonraki yaşantılarında tekrar cezaevine dönmek adına çaba sarf edecekleri yönünde aşağıdaki örneklerdeki görüşlere benzer görüşler bildirmişlerdir.

“...Allah düşmanımın başına vermesin cezaevine girmek çok zor, oradaki koşullar hiç iyi değil, oradan çıkamıcam diye çok korktum.”(G6,21 yaş)

“...oranın kendine has bir kokusu vardı..Hala o koku burnuma gelir, çok zor günlerim geçti. Tekrar oraya dönmek için elimden geleni yapıcam...”(G8, 29 yaş)

“ ...insan yaptığı hatalardan ders çıkartıyor dosyam buraya geldiğinden beri şimdi burada değil de o dört duvar arasında olabilirdim diyorum, orası çok farklı bir dünya herkesin psikolojisi bozuk, bazılarının kaybedecek hiç bişeyi kalmamış onlarla aynı çatının altında yaşamak insanı da etkiliyor. Allah kimseyi düşürmesin...” (G15, 25 yaş)

Yukarıdaki örnek ifadelerde ele alındığı gibi görüşmeye katılanlar cezaevine geri dönme kaygısı taşımaktadırlar. Örnek söylemlerde görüldüğü üzere araştırmaya katılanların hepsi cezaevi koşullarından söz ederken bir daha oraya dönmek adına yaşamlarına yön verdiklerini vurgulamışlardır.

SONUÇ

Sosyal dışlanma bireyin içinde yaşadığı topluma kendini ait hissedememesi o toplumla bütünleşememesi ve kişinin toplumda var olmasını sağlayacak imkânlarla tamamen ya da kısmen sahip olamaması sonucunda ortaya çıkan dinamik bir süreçtir. Bireyin toplumla tam olarak bütünleşememesi halinde gözlenen sosyal dışlanma hem bireysel hem de yapısal sonuçlar doğurmaktadır. Suç sosyal dışlanmanın bireysel sonuçlarından biridir. Bu çalışma genç bireylerin suç davranışı ve sosyal dışlanma ilişkisini sosyolojik bir bakış açısı ile ele almaktadır.

Bu tez çalışması kapsamında genç suçluluğu ve sosyal dışlanma ilişkisini ortaya koymak amacıyla araştırma sorularına yönelik gerçekleştirilen saha çalışmasında iki ayrı yöntem kullanılmıştır. Saha çalışmasının ilk aşaması İstanbul Denetimli Serbestlik Bölge Müdürlüğünde gerçekleştirilmiş olup 234 kişiye Sosyal Dışlanma Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmanın ikinci aşaması ise Ankara Denetimli Serbestlik Bölge Müdürlüğünde gerçekleştirilmiş olup 18 kişi ile yüz yüze derinlemesine görüşme yapılmıştır. Böylece nicel araştırma sonuçları nitel araştırma sonuçlarıyla desteklenerek genç suçluların sosyal dışlanma süreçlerine ilişkin daha ayrıntılı analizlere izin verecek verilere ulaşılmıştır.

Saha çalışmasının niceliksel yöntemle gerçekleştirilen aşamasında 30 yaş altındaki 234 genç suçlunun sosyo-ekonomik özellikleri incelendiğinde, büyük çoğunluğunun eğitim seviyesi ve aylık ortalama geliri düşük bekar erkeklerden oluştuğu gözlenmiştir.

Araştırmada sosyal dışlanmanın alt boyutları olarak ele alınan maddi yoksunluk, sosyal haklar (kurum ve yardımlardan faydalanma- uygun ev ve güvenli çevre), sosyal katılımcılık ve kültürel entegrasyon, normlara uyma boyutları ile genç suçluların (yaş, eğitim seviyesi, medeni durum, meslek grubu ve aylık ortalama gelir gibi) sosyo-demografik özellikleri arasındaki farklılıklar incelenmiştir. Bu sonuçlara göre genç suçluların yaş dağılımlarının sosyal dışlanma alt boyutlarında belirleyici bir değişken olmadığı görülmüştür.

Araştırmaya katılan genç suçluların eğitim seviyeleri ve sosyal dışlanma alt boyutları arasındaki farklılıklar değerlendirildiğinde genç suçlulardan ilkökul ve ortaokul mezunu olanların üniversite mezunu olanlara göre “maddi yoksunluk” alt boyutunda daha çok dışlanma yaşadıkları gözlenmiştir. Böylece eğitim seviyesi genç suçluların maddi yoksunluk alt boyutunu ölçmede belirleyici bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Genç suçlularda eğitim seviyesi düştükçe maddi yoksunluk alt boyutunda dışlanmanın artmakta olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra ilkökul mezunu genç suçluların uygun ev ve güvenli çevre alt boyutunda ortaokul, lise ve üniversite mezunlarına göre daha çok dışlanmaya maruz

kaldıkları görülmüştür. Bu bağlamda eğitim seviyesini genç suçluluğu ve sosyal dışlanma ilişkisinde önemli bir değişken olarak ele almak mümkündür.

Genç suçluların medeni durumları ve meslekleri ile sosyal dışlanma alt boyutları arasındaki ilişki analiz edildiğinde bu değişkenlerin sosyal dışlanma alt boyutlarında belirleyici olmadığı gözlenmiştir.

Araştırmaya katılan düşük gelir grubuna sahip genç suçluların maddi yoksunluk ve uygun ev ve güvenli çevre alt boyutundan diğer gelir seviyelerine sahip genç suçlulara göre daha yüksek oranda dışlanmaya maruz kaldıkları anlaşılmıştır. Araştırma kapsamında gelir seviyesi genç suçluluğu ve sosyal dışlanma ilişkisinde belirleyici bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Saha çalışmasından elde edilen verilere göre genç suçlulara ait sosyal dışlanma düzeyleri incelendiğinde hiçbir genç suçluda yüksek düzeyde dışlanma ölçülmemiştir. Genç suçluların dışlanma düzeyleri %67,5 düşük ve %32,5 orta olarak tespit edilmiş olup sosyal dışlanma düzeyleri ve demografik özellikleri (yaş, eğitim düzeyi, medeni durum, meslek ve gelir durumu gibi) arasındaki ilişkiler ayrı ayrı ele alınmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre genç suçluların sosyal dışlanma düzeyleri ile yaş, medeni ve mesleki durum, gelir düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Ancak eğitim seviyesi genç suçluların sosyal dışlanma düzeylerinde etkili bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Elde edilen bulgularda yüksek dışlanma düzeyi olarak kabul edilen orta düzeyde dışlanmanın en yüksek oranı eğitim düzeyi ilkököl olan genç suçlularda görülmektedir. Eğitim seviyesi ilkököl olan genç suçluların diğer eğitim seviyelerine göre daha yüksek düzeyde sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları tespit edilmiştir.

Araştırmada sosyal dışlanmanın alt boyutları (maddi yoksunluk, sosyal haklar- kurum ve yardımlardan faydalanma, sosyal haklar- uygun ev ve güvenli çevre, sosyal katılımçılık boyutu ve kültürel entegrasyon, normlara uyma) için puan aralıkları belirlenerek sosyal dışlanma düzeylerine ait verilere ulaşılmıştır.

Alt boyutlar arasında en düşük düzeyde sosyal dışlanma “Sosyal Haklar-Kurum ve Yardımlardan Yararlanma” boyutunda en yüksek sosyal dışlanma düzeyi ise %50, 9 ile Sosyal Katılımçılık alt boyutunda görülmüştür. Genç suçlularda “Sosyal Haklar-Kurum ve Yardımlardan Yararlanma” alt boyutunda ölçülen düşük düzeyde sosyal dışlanmanın görülmesi örneklemin bir kamu hizmeti olan denetimli serbestlikten yararlanıyor olmalarının olumlu bir etkisi olarak açıklanmaktadır. Araştırmaya katılan genç suçlular arasında en yüksek düzeyde sosyal dışlanma ise “Sosyal Katılımçılık” alt boyutunda tespit edilmiştir. Araştırmada sosyal katılımçılık boyutu bireyin özellikle toplumsal ilişkileri ve bunlarla olan

bağları ile açıklanmaktadır. Genç suçluların sosyal hayata katılımında yaşadıkları olumsuz deneyimler ile sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları hissini duymaları sosyal dışlanma düzeylerinde istatistiksel olarak etkili olduğu görülmektedir. Buradan hareketle Sosyal Katılımcılık alt boyutunda ölçülen yüksek sosyal dışlanmanın genç suçluluğunda etkili bir faktör olduğunu söylemek mümkündür.

Saha çalışmasında niteliksel yöntemle 18 genç suçlu ile gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler sonucunda niceliksel verileri destekleyen bulgulara ulaşılmıştır.

Derinlemesine görüşme gerçekleştirilen 30 yaş altındaki genç suçlulardan altı suçlunun işsiz ve büyük çoğunluğunun düşük gelirli işlerde çalışan eğitim düzeyi düşük bekar erkeklerden oluştuğunu söylemek mümkündür.

Niteliksel araştırma kapsamında görüşülen 18 genç suçlunun çoğunluğunun görüşmelerdeki anlatılarına dayanarak, niceliksel araştırma bulgularına benzer biçimde, ekonomik durumlarının iyi olmadığı anlaşılmaktadır. 18 kişiden sadece 3'ü maddi koşullarının iyi olduğunu, ekonomik anlamda temel gereksinimlerini karşılayabildikleri belirtmiştir. Ayrıca görüşülen genç suçluların büyük bir kısmının ekonomik alanda dışlanma yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle işsizlik ve düşük gelirli işlerde çalışmaları nedeniyle tüketimden dışlanan bireyler bu bağlamda ekonomik alandan da dışlanmaktadır. Bu durum işsizlik ve ekonomik gelirin bireyin sosyal dışlanma düzeyi ile ilişkisini gösterdiği gibi toplumsal yaşamla bütünleşemeyen bireyin suç davranışına olan eğiliminin nasıl arttığına da dikkat çekmek açısından önem taşımaktadır.

Derinlemesine görüşmelerde görüşmecilerin kurum ve yardımlardan yararlanma düzeyleri de araştırılmış ve görüşmecilerin çoğunluğunun niceliksel araştırma verilerinde görüldüğü gibi sosyal yardımlar hakkında genel bilgilerinin olduğu anlaşılmıştır. Görüşmecilerden sadece birkaçının cezaevi süreci sonrasında geçimini sağlamak veya aile bütçesine katkıda bulunmak amacıyla çeşitli sosyal yardım kurumlarına başvurdukları gözlenmiştir. Denetimli serbestlik hizmetinden yararlanan genç suçluların bu hizmet kapsamındaki sosyal yardımlar hakkında bilgilendirilmesinin toplumsal bütünleşmelerine olumlu katkıları olduğu anlaşılmaktadır. Ancak görüşmecilerin birçoğunun sosyal yardımlar hakkında bilgisinin olmasına karşın bu yardımlardan yararlanmak konusunda herhangi bir girişimde bulunmamalarının nedeninin görüşülenlerin anlatılarına dayalı olarak başvuruda bulunsalar bile herhangi bir karşılık alamayacakları konusundaki önyargıları olduğu sonucuna varılmıştır.

Görüşme yapılan kişilerin büyük çoğunluğunun Ankara'nın gelişmemiş, gecekondulu mahallelerinde ikamet ettikleri, bazılarının ise birçok kişi ile bir arada yaşadığı bekar

evlerinde kaldıkları saptanmıştır. Araştırmaya katılan sadece 6 görüşmecinin sosyo-ekonomik olarak orta ve üst sınıfa ait toplumsal kesimin ikamet ettiği semtlerde yaşadığı gözlenmiştir.

Derinlemesine görüşmelerden elde edilen bilgilerden görüşmeye katılanların suç davranışı sonrası ve onu izleyen cezaevi süreci ve denetimli serbestlikten yararlanma durumu sosyal katılımcılık alt boyutu bağlamında ele alındığında sosyal hayata katılımları konusunda sorunlarla karşılaştıkları anlaşılmaktadır. Gerçekleştirilen nicel araştırmada da benzer bir sonuca ulaşılmış genç suçluların sosyal dışlanma düzeyi en yüksek sosyal katılım alt boyutunda ölçülmüştür. Genç suçlular, gerek arkadaş çevresi ile gerekse ailesi ile olan ilişkileri başta olmak üzere cezaevi sonrasında sosyal katılım konusunda birtakım sorunlar yaşadıklarını vurgulamışlardır. Araştırmada görüşülen kişiler ceza süreleri ve suç türleri her ne olursa olsun cezaevi sonrasında sosyal hayata katılım konusunda zorlandıkları ve bu sorunların toplumla bütünleşmeleri konusunda engel teşkil ettiğini vurgulamışlardır.

Genç suçlularla gerçekleştirilen görüşmelerde, görüşmecilerin çoğu cezaevine geri dönme kaygısı taşıdığını ve bir daha oraya dönmek adına yaşamlarına yön verdiğini vurgulayarak yaşamlarının geri kalan kısmında toplumsal normlara uyma konusunda hassas davranacağını belirtmiştir.

Tez çalışmasında araştırma sorularına ilişkin gerçekleştirilen saha çalışmasında elde edilen veriler değerlendirildiğinde genç suçluların yüksek düzeyde sosyal dışlanma yerine düşük ve orta düzeyde sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları gözlenmiştir.

Saha çalışmasında genç suçluların ekonomik alanda yaşadıkları dışlanmada aylık gelir ortalamasının yanı sıra eğitim seviyesi ile işsizlik belirleyici faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle genç suçluların toplumsal bütünleşmelerinde önemli bir engel olarak işsizliği ele almak mümkün gözükmemektedir. Derinlemesine görüşmelerde de genç suçlular işsiz oldukları için suç davranışına yöneldiklerini sıkça vurgulamışlardır. Görüşmeciler ayrıca cezaevi sonrasında da suçlu olarak damgalanmaları sonucunda iş bulamadıklarını böylece işgücü piyasasından dışlandıklarını belirtmişlerdir. Genç suçluların toplumsal dışlanmaya maruz kalmasında önemli bir değişken olan işsizlikle mücadele sosyal dışlanmanın önlenmesi açısından oldukça önemli gözükmemektedir.

Saha araştırmasında genç suçluların kendilerini toplumdan dışlanmış hissetmesi, sosyal ilişki kurabileceği kişi sayısının çok az olması, sırlarını paylaşabileceği arkadaşlarının olmaması ya da çok az olması, kişinin arkadaşlarından çok az sosyal destek görmesi ve diğer insanlarla olan ilişkilerinde sorun yaşaması olarak tanımlanan “Sosyal Katılımcılık” alt boyutunda diğer alt boyutlara göre sosyal dışlanma düzeyinin yüksek olduğu saptanmıştır.

Bireyin “kendimi dışlanmış hissediyorum/hissettim” ifadesi kişinin sosyal dışlanmaya maruz kaldığının en önemli göstergelerinden biridir. Gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde bu ifade ve benzerleri birçok genç suçlu tarafından sıkça kullanılmıştır.

Gerçekleştirilen tez çalışmasında genç suçluluğunun ortaya çıkmasında sosyal dışlanmanın gençler üzerinde suç öncesi ve sonrası olmak üzere iki farklı biçimde etkileri izlenmiştir. Şöyle ki dışlanma suç davranışı öncesinde olabildiği gibi gencin suç davranışını gerçekleştirip yasal mekanizmaların işleyişinden sonra da ortaya çıkabilmektedir. Suç öncesinde yaşanan sosyal dışlanma gencin toplumla bütünleşemeyerek suç davranışına yönelmesinde etkili olurken suç sonrasında görülen dışlanmada ise gencin toplum tarafından “suçlu/hükümlü” olarak etiketlenmesi sonucu toplumla sağlıklı bir biçimde yeniden bütünleşme gerçekleşmemektedir. Bazı genç suçlularda bu durum suç tekrarına yol açmaktadır.

Toplumsal düzenin sağlanması ve sağlıklı bir toplumun varlığı için sosyal dışlanma ile mücadele önemlidir. Gençlik bireyin hayatının şekillendiği önemli evrelerden biridir. Bu nedenle gençlerin toplumla bütünleşmelerini sağlayacak ve onları dışlayıcı mekanizmalardan uzak tutacak önlemlerin alınması gerekmektedir. Toplumsal içerme yoluyla eski hükümlüleri topluma yeniden uyum sağlayabilecek hale getirmek ve böylelikle yeniden suç işleme ihtimalini ortadan kaldırmak hayati önem taşımaktadır. Bu nedenle sosyal dışlanma ile başa çıkabilmek için bütüncül bakış ve katılımcı yaklaşımların benimsenmesi gerekir.

Sosyal dışlanma genç suçluluğu ile mücadele etmede önemli bir kavramdır. Dışlanan gençlere yönelik hayata geçirilecek her olumlu eylem aynı zamanda dolaylı olarak toplumda genç suçluluğunu önlemede bir adım olacaktır.

Türkiye’de 2005 yılı sonrasında Adalet Bakanlığı tarafından suçluların topluma kazandırılması adına ihtiyaç duyulan her türlü hizmet, program ve kaynakların sağlandığı alternatif bir ceza ve infaz sistemi olan Denetimli Serbestlik Hizmeti suçluların toplumla bütünleşmeleri ve suçlu bireylerin sosyal dışlanmaya maruz kalmalarını önleme konusunda önemli bir işleve sahiptir.

Tez çalışması sonucunda genç suçluluğu ve sosyal dışlanma ilişkisi çerçevesinde geliştirilen öneriler aşağıda yer almaktadır.

- Hükümet programları tüm gençlik kesimini kapsayıcı eğitim, istihdam, sağlık v.b. alanlarda toplumsal bütünleşmelerini sağlayan politikaları hayata geçirmelidir.

- Ekonomik ve sosyal alanda sosyal dışlanma yaşayan gençlere ve ailelerine yönelik sosyal içerme politikaları geliştirilerek düşük gelirlili ve eğitim seviyesi düşük ailelere mensup, kentin yoksul bölgelerinden gelen gençlerin her tür sosyal hizmetlere ücretsiz ulaşabilmelerinin yolları açılmalıdır.
- Eğitimde yaşanan dışlanma ile mücadele edilmeli gençlerin eğitime dahil edilmeleri konusunda gerekli tedbirler alınmalıdır.
- Gençlerin mesleki beceriler kazanmaları konusunda etkili politikaların geliştirilmesi ile genç bireylerin istihdama katılımının artırılması sağlanmalıdır.
- İşsizlikle mücadele ile ilgili politikaların kapsamı genişletilmelidir. Özellikle eski hükümlülerin istihdamına yönelik var olan politikaların uygulamaları ile ilgili takibin yapılarak eski hükümlülerin istihdama dahil edilmelerindeki engeller ortadan kaldırılmalıdır.
- Sosyal yaşamda maddi kazanımları her şeyden üstün görerek insani değerleri geride bırakan tutan bakış açısına karşı gençleri bilinçlendirecek toplumsal mekanizmaların oluşması sağlanmalıdır.
- Suç eğilimi olan gençlere yönelik özel rehabilitasyon hizmetleri verilerek sosyal dışlanmaya maruz kalmaları engellenmelidir.
- Suç işlemiş gençlerin topluma kazandırılmasında bütüncül bir bakış açısı geliştirilmeli böylece “suçlu” olarak damgalanmaları ve toplumsal yaşamda karşılaşılabileceği sorunların önüne geçilmelidir.
- Denetimli serbestlik hizmeti uygulamalarının niteliği artırılarak daha etkili hale getirilmelidir. İlgili personelin sosyal dışlanma riski taşıyan toplumsal kesimlere karşı farkındalıklarının artırılması sağlanmalıdır.
- Denetimli Serbestlikten yararlanan ve sosyal dışlanmaya maruz kalan gençlere ihtiyaçları doğrultusunda etkili psiko sosyal destek hizmeti verilmelidir.

Bu çalışma sosyal dışlanma bağlamında genç suçluluğunu ele almış ve genç suçluların sosyal dışlanmaya maruz kalıp kalmadıklarını ortaya koymuştur ancak çalışma sosyal dışlanma ve suçluluk ilişkisi ile sınırlandırılmıştır. Daha sonraki çalışmalarda gençliği ilgilendiren her tür sosyal problem ile sosyal dışlanma ilişkisi ele alınmalı böylece toplumda gençlerin karşılaşılabilecekleri dışlanma ile ilgili risk faktörleri araştırılarak etkili içerme politikaları üretilmelidir.

KAYNAKÇA

- Adaman, F. ve Keyder, Ç. (2006). Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma. *ec. europa. eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr. pdf*. (erişim tarihi: 30.01.2016).
- Akbulut, B. (2013). “Ceza Mevzuatında Çocuk ve Çocukların Yakalanması, Gözaltına Alınması”, *Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan, Hukuk Araştırmaları Dergisi*, s.541-568.
- Akdeniz, S. (2013). “Suç ve Sosyoekonomik Değişkenler Arasındaki Bağımlılık İlişkisi: Kars Cezaevi Üzerine Bir İnceleme”. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4 (6): 26.
- Akers, R. L. ve Sellers, C. S. (2000). *Criminological Theories: Introduction, Evaluation and Application*. 3rd ed., Los Angeles: Roxbury.
- Alpar, R. (2013) *Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemler*, Detay Yayınları, Ankara.
- Alpay, N., Karamustafaoğlu, N. ve Kükürt, R. (1995). "Madde Bağımlılarında Suç." *Düşünen Adam*, 8(2): 16-17.
- Altunay, E., Oral, G. ve Yalçınkaya, M. (2014). Eğitim kurumlarında mobbing uygulamalarına ilişkin nitel bir araştırma. *Sakarya University Journal of Education*, 4(1), 62-80.
- Altuner, D. (2009). "Madde Kullanımı Ve Suç İlişkisi: Kesitsel Bir Araştırma". *Tıp Araştırmaları Dergisi*. 7(2): 87-94.
- Armağan, İ. (2004). *Gençlik Gözüyle Gençlik -21. Yüzyıl Eşiğinde Türkiye Gençliği*, Kırksraklılar Vakfı USADEM Yayınları, İstanbul.
- Ata, A. Y. (2011). Ücretler, İşsizlik ve Suç Arasındaki İlişki: Yatay-Kesit Analizi. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 4: 113-134.
- Atkinson, A. B. (1998). “Social exclusion, poverty and unemployment”. A.B. Atkinson, J. Hills (eds.). *Exclusion, employment and opportunity*. Case paper 4, London: Center for Analysis of Social Exclusion.

- Avrupa Komisyonu, (2001). *White Paper a New Impetus For European Youth*. COM, 681 final, Brussels,
- Bal, H. (2003). *Hukuk-Hukuk Sosyolojisi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları, Isparta.
- Bayram, N. ve Sam, N. (2010). Yaşam Tatmini ve Sosyal Dışlanma, Ekim, 12 (4): 79-92
- Bombongan Jr, D. (2008). The Concept of Social Exclusion: An Overview. *Asia-Pacific Social Science Review*, 8(2): 35-49.
- Brank, E., Lane, J., Turner, S., Fain, T. ve Sehgal, A. (2007). An Experimental Juvenile Probation Program: Effects On Parent And Peer Relationships. *Crime & Delinquency*, 54 (2): 193-224
- Bruchardt, T., Le Grand. ve J., Piachaud D. (2002), *Understanding Social Exclusion*, Oxford University Press, Oxford.
- Buğra, A. ve Keyder, Ç. (2003). Yeni Yoksulluk Ve Türkiye'nin Değişen Refah Rejimi. *Ankara: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)*.
- Byrne, D. (1999). *Social Exclusion*. Open University Press, Buckingham.
- Cernkovich, S. A., ve Giordano, P. C. (1992). "School Bonding, Race, And Delinquency". *Criminology*, 30(2), 261-291.
- Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri 2014, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18689>, (erişim tarihi 23.12.2015).
- Chapple, C. L., McQuillan, J. A., & Berdahl, T. A. (2005). Gender, social bonds, and delinquency: A comparison of boys' and girls' models. *Social Science Research*, 34(2), 357-383.
- Chris, H. ve Marian, F. (2007). Multidisciplinary Handbook of Social Exclusion, Abrams, D., Christian, J. ve Gordon, D. (Eds.). *Multidisciplinary Handbook of Social Exclusion*, John Wiley & Sons, Ltd, UK, s.140.
- Christensen L.B. ve Johnson, R.B. (2015). *Araştırma Yöntemleri Desen ve Analiz*, (çev. ed. Ahmet Aypay). Anı Yayınları, Ankara.
- Cömertler, N. ve Kar, M. (2007). "Türkiye'de Suç Oranının Sosyo-Ekonomik Belirleyicileri; Yatay Kesit Analizi", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 62 (2): 37-57.

- Çakır, Ö. (2002). “Sosyal Dışlanma”. “*Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*”. 4 (3): 83-104
- Delikara, İ. (2002). “Ergenlerin Akran İlişkileri ile Suç Kabul Edilen Davranışlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. *I. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmalar Sempozyumu*. 29-31 Mart 2001, Ankara, s.147.
- Demirbaş, T. (2001). *Kriminoloji*, Seçkin Yayınları, Ankara.
- Doğan, İ. (2000). *Sosyoloji, Kavramlar ve Sorunlar*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Dolu, O. (2010). *Suç Teorileri- Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji*, Seçkin Yayınları, Ankara.
- Dönmezer, S. (1994). *Kriminoloji*. Beta Yayınları, İstanbul.
- Eitzen, D. S. ve Timmer, D. A. (1985). *Criminology: crime and criminal justice*(pp. 380-82). New York: Wiley.
- Ekim, B. (2007). Sosyal Dışlanma ile Mücadelede Hak Temelli Yaklaşım: Avrupa Yoksulluk ile Mücadele Ağı. *TES-İŞ Dergisi, Haziran*, 81-83.
- Ergene, T. (1992). “Ergen Suçluluğunun Önlenmesi ve Tedavi Yöntemleri”, *H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7: 209-215.
- Erol, S., “İşsizliğin Sosyal Dışlanma Üzerindeki Etkisi”, *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*. 24(3-4-5),46-70.
- Estivill, J. (2003). *Concepts And Strategies For Combating Social Exclusion*. International Labour Office, Geneva.
- European Commission. (2002) *European Commission Joint Report on Social Inclusion 2002*. Luxembourg: Office for Official Publications of The European Communities.
- Farrington, F. (2002). “*Towards a Useful Definition: Advantages and Critisms of Social Exclusion*”,
<http://www.socsci.flinders.edu.au/geog/geos/PDF%20Papers/Farrington.pdf>, s. 3 (erişim tarihi: 20.05.2011).
- Foster, J. (2000). Social exclusion, crime and drugs. *Drugs: education, prevention and policy*, 7(4), 317-330.
- Gençlik ve Spor Bakanlığı. (2013). *Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi*. Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayın No:57, Ankara.

- Gençlik ve Spor Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.638.pdf>, (erişim tarihi: 14.12.2015)
- Gibbons, D. C. (1994). *Talking about crime and criminals: Problems and issues in theory development in criminology*. Prentice Hall. New Jersey,
- Gough, J., Eisenschitz, A. ve McCulloch, A. (2006). *Spaces of social exclusion*. Psychology Press.
- Gökulu, G. (2010). Kent güvenliği kentleşme ve suç ilişkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(1): 209-226.
- Gölbaşlı, S. (2008). *Kentleşme ve Suç*, Levha yayınları., İstanbul,.
- Greenfeld, L. A. ve Snell, T. L. (1999). Women offenders: Bureau of Justice Statistics special report. *Washington DC: US Department of Justice, Office of Justice Programs*.
- Gullotta, T. P., Adams, G. R. ve Montemayor, R. (Eds.). (1997). *Delinquent violent youth: theory and interventions* (Vol. 9). Sage publications, London.
- Gündoğan, N. ve Biçerli, K. (2004). *Çalışma Ekonomisi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Gür, B.S., Dalmış, İ., Kırmızıdağ, N., Çelik, Z., Boz, N. (2012). *Türkiye'nin Gençlik Profili*. Seta Yayınları, Ankara,
- Hale, C. ve FitzGerald, M. (2007). "Social exclusion and crime". D, Abrams. J, Christian. ve D, Gordon. (Eds.). *Multidisciplinary Handbook of Social Exclusion*, John Wiley & Sons Ltd, UK, s.142.
- Halleröd, B. ve Larsson, D. (2008). "Poverty, Welfare Problems and Social Exclusion", *International Journal of Social Welfare*, 17(1), 15-25.
- Hawkins, J. D. (1996). *Delinquency and crime: Current theories*. Cambridge University Press.
- <http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/>, (erişim tarihi: 10.09.2013)
- <http://www.youthpolicy.org/factsheets/country/canada/>(erişim tarihi: 14.12.2015)
- <http://www.youthpolicy.org/factsheets/country/france/> (erişim tarihi: 14.12.2015)
- http://www.youthpolicy.org/national/China_2011_Youth_Policy_Situation_Article.pdf (erişim tarihi: 14.12.2015)

- http://www.youthpolicy.org/national/Japan_2013_White_Paper_Youth.pdf (1 erişim tarihi: 4.12.2015)
- <http://yas.nic.in/sites/default/files/National-Youth-Policy-Document%20.pdf> s.3. (erişim tarihi: 14.12.2015)
- <https://www.gov.uk/government/publications/positive-for-youth-a-new-approach-to-cross-government-policy-for-young-people-aged-13-to-19> (erişim tarihi: 14.12.2015)
- <https://www.jugendgerecht.de/jugendstrategie-2015-2018/> (erişim tarihi: 14.12.2015)
- Hunter, B., & Jordan, K. (2010). Explaining social exclusion: towards social inclusion for Indigenous Australians. *Australian Journal of Social Issues*, 45(2): 243-265.
- İçli, T. (1992). *Türkiye'de suçlular: sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleri*. Bizim Büro Basımevi. Ankara.
- İçli, T. (1993). *Türkiye'de Suçlular-Sosyal Kültürel ve Ekonomik Özellikleri*, AKM Yayınları, 3. baskı, Ankara.
- İçli, T. (2004). *Kriminoloji*. Martı Yayınları, Ankara.
- Jamrozik, A., & Nocella, L. (1998). *The sociology of social problems: Theoretical perspectives and methods of intervention*. Cambridge University Press.
- Jehoel-Gijsbers, G. ve Vrooman, C. (2007). *Explaining Social Exclusion: A Theoretical Model Tested In The Netherlands*, The Netherlands Institute for Social Research The Hague.
- Kane, J. (2013). *Social class, gender and exclusion from school*. Routledge, New York.
- Kızmaz, Z. (2004). "Öğrenim düzeyi ve suç: Suç okul üzerine sosyolojik bir araştırma". *Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2): 291-319.
- Kızmaz, Z. (2005). Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(2), 149-174.
- Kızmaz, Z. (2006). "Okullardaki şiddet davranışının kaynakları üzerine kuramsal bir yaklaşım", *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30(1): 47-70.
- Köknel, Ö. Gençlik Suçları, http://www.kriminoloji.com/Genclik_Suclari-KOKNEL.htm, (erişim tarihi 10.01.2013).
- Kupchik, A. (2010). *Juvenile Crime:(Revised Edition)*. Infobase Publishing, New York.

- Levitas R. (2005). *The Inclusive Society-Social Exclusion and New Labour*, Palgrave Macmillan,UK.
- Levitas, R., Pantazis, C., Fahmy, E., Gordon, D., Lloyd, E. Ve Patsios, D. (2007). *The multi-dimensional analysis of social exclusion*. Bristol Institute for Public Affairs University of Bristol, Bristol.
- Lupton, R. ve Power, A. (2002). Social exclusion and neighbourhoods. J, Hills., J, Le Grand. ve D, Piachaud *Understanding social exclusion*, Oxford University Press, Oxford, 118-140.
- Macdonald, R. (1997). "Youth, social exclusion and the millennium". (Ed.). *Youth, the "Underclass" and Social Exclusion*, London, Routledge, 167-197.
- MacDonald, R. ve Marsh, J. (2001). Disconnected youth?. *Journal of youth studies*, 4(4), 373-391.
- MacDonald, R., Webster, C., Ridley, L., Mason, P. ve Johnston, L. (2000). *Snakes and ladders: Young people, transitions and social exclusion*. Policy Press. Bristol.
- Machin, S. (1997). "Intergenerational transmissions of economic status". P. Gregg (ed.). *Jobs, Wages and Poverty: Patterns of Persistence and Mobility in the New Flexible Labour Market*. Centre for Economic Performance Volume.
- McCracken, G. (1988). *The long interview*. Sage University Paper-Qualitative Research Methods Series 13.
- McDonald, L. (1982). Theory and evidence of rising crime in the nineteenth century. *British Journal of Sociology*, 33(3): 404-420.
- Mcknight, A. (2002). Low-paid work: drip-feeding the poor. P, Agulnik (ed.). *Understanding social exclusion*, Oxford University Press, New York.
- Millar, J. (2007). "Social Exclusion and Social Policy Research: Defining Exclusion". D, Abrams. J, Christian. ve D, Gordon. (Eds.). *Multidisciplinary Handbook of Social Exclusion*, John Wiley & Sons Ltd, UK, s.2.
- Morris, K., Barnes, M. Ve Mason, P. (2009). *Children, families and social exclusion: New approaches to prevention*. Policy press. Portland.
- Nellis, M. ve Finer, C. J. (ed.). (1998). *Crime & Social Exclusion*. Blackwell Publishers.
- Özbay, Ö. (2004). Yaş, Adolesan Suçları ve Sosyal Bağ Teorisi, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 53-75.

- Özbay, Ö. ve Özcan, Y. Z. (2006). A test of Hirschi's social bonding theory juvenile delinquency in the high schools of Ankara, Turkey. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 50(6), 711-726.
- Pathways for Youth: Draft Strategic Plan for Federal Collaboration, http://youth.gov/docs/Pathways_for_Youth.pdf, s.3. (erişim tarihi: 06.12.2015)
- Peattie, K. (2007). "Business and Social Inclusion". D, Abrams. J, Christian. ve D, Gordon. (Eds.). *Multidisciplinary Handbook of Social Exclusion*, John Wiley & Sons Ltd UK, s.142.
- Pierson, J. (2003). *Tackling social exclusion. The Social Work Skills Series*. Routledge, Cornwall.
- Reiss Jr, A. J. (1951). Unraveling juvenile delinquency. II. An appraisal of the research methods. *American journal of sociology*, 57 (2): 115-120.
- Robson, C. (2015). Bilimsel Araştırma Yöntemleri-Gerçek Dünya Araştırması, (çev. Ş. Çinkır, N. Demirkasımoğlu). Anı Yayınları, Ankara.
- Saith, R. (2001). *Social exclusion: the concept and application to developing countries*. Oxford: Queen Elizabeth House.
- Sander, J. B., Patall, E. A., Amoscato, L. A., Fisher, A. L., & Funk, C. (2012). A meta-analysis of the effect of juvenile delinquency interventions on academic outcomes. *Children and Youth Services Review*, 34(9), 1695-1708.
- Sapancalı, F. (2005). Avrupa Birliği'nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri. *Çalışma ve toplum*, 3, 51-70.
- Sapancalı, F. (2005). *Sosyal Dışlanma*. Dokuz Eylül Yayınları, İzmir.
- Sapancalı, F. (2007). "Avrupa Birliğinde Sosyal İçerme Politikaları", *TISK Akademi*, 2, 57-108.
- Saraceno, C. (2001). Social Exclusion. Cultural Roots and Diversities of a Popular Concept, <http://www.childpolicyintl.org/publications/Saraceno.pdf>, (erişim tarihi. 10.10.2014).
- Saran, N. (1990). "Çocuk Suçluluğu ve Parçalanmış Aileler". B, Dikeçligil ve A, Çiğdem (Ed.). *Aile Yazıları Birey, Kişilik ve Toplum*. Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara.

- Saruç, S. ve İl, S. (2009), “Eski Hükümlülere Yönelik Toplumsal Dışlanma”. *Sosyal Dışlanma ve Sosyal Hizmet Sempozyumu, 12-14 Kasım 2009*, Ankara.
- Sayın, Ö. (1990). *Aile Sosyolojisi*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir.
- Schmallegger, F. (2006). *Criminology today: An integrative introduction*. Pearson Prentice Hall, New Jersey.
- Sheppard, M. (2012). *Social work and social exclusion: The idea of practice*. Ashgate Publishing, Ltd, Burlington.
- Shoemaker, D. (2009). *Juvenile delinquency*. Rowman & Littlefield.
- Silver, H. (1994). Social exclusion and social solidarity: three paradigms. *Int'l Lab. Rev.* 133 (6):531-577.
- Silver, H. (1995). “Reconceptualizing social disadvantage: Three paradigms of social exclusion”. G, Rodgers. C, Gore. JB, Figueiredo. (eds). *Social Exclusion: Rhetoric, Reality, Responses*. International Institute for Labour Studies, Geneva, 1995, 57-79.
- Silver, H. ve Miller, S. (2003) “Social Exclusion, The European Approach to Social Disadvantage”. *Indicators*, 2 (2): 1-17.
- Smith, D. ve Stewart, J. (1997). Probation and social exclusion. *Social policy & Administration*, 31(5), 96-115.
- Soyaslan, D. (1998) *Kriminoloji*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No: 526, Ankara.
- Stephenson, M. (2006). *Young People and Offending-Education, Youth Justice and Social Inclusion*, Willan Publishing, Portland.
- Sutherland, E. Ve Cressey, D. (1978). *Criminology* (10th edn). Lippincott Company, Philadelphia.
- Şahin, N. (2009). “Avrupa Birliği'nin Yoksulluk ve Sosyal Dışlanmayla Mücadele Stratejisi Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetler Açısından Ne İçeriyor/Neyi Dışlıyor?”, *Sosyal Dışlanma ve Sosyal Hizmet Sempozyumu, 12-14 Kasım 2009*, Ankara, s. 282-294.
- Şahin, T. ve Coşkun, S. (2009). *Sosyal dışlanma ve yoksulluk ilişkisi*. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.

- Tekeli, İ. (2000). “ Kent yoksulluğu ve Modernitenin Bu Soruya Yaklaşım Seçenekleri Üzerine”, A, Halis. ve M, Güvenç. (ed.). *Devlet Reformu, Yoksulluk, Akder*, Tesev yay, İstanbul, 139-161.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2015) Evlenme ve Boşanma İstatistikleri 2014, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18628>, (erişim tarihi: 10.10.2015)
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2005). *Adli Sicil İstatistikleri 2004*. Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları, Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2013). *İstatistiklerle Kadın*. Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları, Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2015). *İstatistiklerle Gençlik 2014*. Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları, Ankara.
- Usta İ., Öztürk H., Denetimli serbestlik. *Ceza Hukuku Dergisi*, 2010, 5(13), 2-42.
- Ünal, H. (2008). “Neden Çocuklar ve Gençler Suç İşler? Ayırıcı Birleşimler ve Sosyal Kontrol Teorileri”. *Toplumbilim, (Kent ve Suç Sayısı)*, 23: 51-62.
- Ünal, H. (2010). “Ebeveynlerle Olan İlişkiler, Sapkın Arkadaşlar ve Sapkın Davranışları”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 13 (2): 216-248.
- Walklate, S. (1998). *Understanding Criminology*. OpenUniversity Press, USA.
- Walklate, S. (2003). *Understanding Criminology-Current Theoretical Debates*. Meidenhead: Open University Pres, England.
- Williamson, H. (2007). “Social exclusion and young people: some introductory remarks”. H, Colley., P, Boetzelen., B, Hoskins. ve T, Parveva. (eds.). *Social inclusion and young people: breaking down the barriers*. Strasbourg. Council of Europe Publishing, 23-30.
- Yavuzer, H.,(1998). *Çocuk Suçluluğu*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yentürk N., Kurtaran Y., Nemitlu G., Gençler Hakkında, Gençlik İçin, Gençlerle, (Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

- Yıldırım, E. ve Öcal, O. (2011). “*İşsizlik-Suç İlişkisi: Kayseri İli Örneğinde Makro Ve Mikro Verilerden Kanıtlar*”, Emek Piyasaları Ve İstihdam, Uluslararası Ekonomi Politik Konferansı, Konferansı, 15-17 Eylül 2011, Kocaeli.
- Yıldız, S., Sam, N. ve Bayram N. (2007). “Kentte İşlenen İşyeri Suçları: Bursa Örneği”, *Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi*, 16(2), 23-37.
- Young, J. ve Matthews, R. (2003). New Labour, crime control and social exclusion. *The New Politics of Crime and Punishment*, 1-32.
- Yücesan Özdemir, G. (2008). AB Sosyal Politikasının Kavramlarını Yeniden Düşünmek: Güvenceli Esneklik, Sosyal Diyalog ve Sosyal Dışlanma Üzerine Notlar. *Memleket Siyaset Yönetim*, 3(7), 61-85.

EK 1- SOSYAL DIŞLANMA ÖLÇEĞİ

Demografik Sorular		Hiçbir zaman	Ara sıra	Nadir	Sık sık	Her zaman
1. Cinsiyetiniz	() Erkek () Kadın					
2. Yaşınız?					
3. Eğitim durumunuz?	() Diplomasız okur-yazar () İlkokul () Orta/ilköğretim () Lise () Meslek Lisesi () Üniversite () Okur-yazar değil () Diğer					
4. Medeni durumunuz?	() Evli () Bekar () Boşanmış () Eşinden ayrı yaşıyor () Eşi vefat etmiş					
5. Ne iş yapıyorsunuz?						
6. Ortalama aylık geliriniz ne kadardır?						
Lütfen aşağıdaki maddeleri okuyunuz ve sizi en iyi ifade eden cevabı işaretleyiniz.						
1. Su, elektrik, gaz, telefon gibi zorunlu ödemelerimi güçlükle yaparım.						
2. Ödenmemiş faturalarım vardır.						
3. Maddi durumum hakkında endişelenirim.						
4. Gelirimi giderimle denkleştirmeyi 2 yıl öncesine kıyasla daha zor buluyorum.						
5. Buzdolabı, TV, çamaşır makinesi eskiyince veya bozulursa kolayca yenisini alırım.						
6. Temel ihtiyaçlarımı (yemek, giyecek vb) karşılayamam.						
7. Derneklere üye olmak isterim ancak üyelik aidatı beni düşündürür.						
8. Benim için, kredi almak zordur.						
9. Kamu kurumlarında (hastane, vergi dairesi, nüfus müdürlüğü vb....) kötü muamele ile karşılaşırım.						
10. Kamu kurumlarında (hastane vb) randevu ve tedavi isteklerim çok uzun sürelere verilir.						
11. Kamu kurumlarında (hastane, vergi dairesi, nüfus müdürlüğü vb....) sorun yaşarım.						
12. Kredi ve sigorta müracaatların reddedilir.						
13. Yararıma olacak uygulamalar hakkım olduğu halde sonlandırılır veya hakkım hiç verilmez.						
14. Yaşadığım çevrede olaylar çıkar.						
15. İki yıl içerisinde başka bir yere taşınmayı düşünüyorum.						
16. Yeni bir ev bulmam uzun sürdü ya da uzun sürebilir.						
17. Yaşadığım çevrede komşuluk ilişkileri iyi değildir.						
18. Yaşadığım çevrede kendimi güvende hissetmem						
19. Evde tek başına olmaktan korkarım						
20. Yaşadığım çevrede gürültü vardır						
21. Yaşadığım çevre kirlidir.						
22. Kendimi toplumdandan dışlanmış hissedirim.						
23. Eğlenmek için ev dışında faaliyetlere katılırım.						
24. Sosyal ilişki kurabileceğim kişi sayısı çok azdır.						
25. Çok sayıda arkadaşım vardır.						
26. Arkadaşlarımla toplanmayı, birlikte vakit geçirmeyi severim						
27. Sırlarımı paylaşabileceğim arkadaşlarım yoktur, ya da çok azdır.						
28. Arkadaşlarımdan çok az sosyal destek görürüm						
29. Diğer insanlarla olan ilişkilerimde sorun yaşarım.						
30. Sağlık sorunlarım nedeniyle diğer insanlarla olan ilişkilerimde sorun yaşarım.						
31. Arkadaşımın yararına olacaksa yalancı şahitlik yaparım						
32. Yakalanmadığım sürece kanunları çiğnemek sorun değildir						
33. Ücretli olarak çalışanların ek bir işte daha çalışmalarını uygun karşılarım						
34. İşsizlik parası veya sosyal yardım parası alanların ek iş yapmalarını uygun karşılarım.						
35. Başkalarının emekli veya sigorta karnelerini kullanarak ücretsiz muayene olunmasını veya ilaç alınmasını uygun karşılarım.						

EK 2- SOSYAL DIŞLANMA ÖLÇEĞİNDEKİ İFADELERE GÖRE DAĞILIMLAR

İfadeler	Hiçbir Zaman		Ara Sıra		Nadir		Sık Sık		Her Zaman		Ort.
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	
Su, elektrik, gaz, telefon gibi zorunlu ödemelerimi güçlkle yaparım	92	39,3	67	28,6	49	20,9	7	3,0	19	8,1	2,12
Ödenmemiş faturalarım vardır	122	52,4	57	24,5	40	17,2	9	3,9	5	2,1	1,79
Maddi durumum hakkında endişelenirim	77	33,0	77	33,0	45	19,3	17	7,3	17	7,3	2,23
Gelirimi giderimle denkleştirmeyi 2 yıl öncesine kıyasla daha zor buluyorum	78	33,5	62	26,6	51	21,9	23	9,9	19	8,2	2,33
Buzdolabı, TV, çamaşır makinesi eskিয়েnce veya bozulursa kolayca yenisini alırım	59	25,4	43	18,5	72	31,0	7	3,0	51	22,0	2,78
Temel ihtiyaçlarımı (yemek, giyecek vb.) karşılayamam	140	59,8	30	12,8	32	13,7	3	1,3	29	12,4	1,94
Derneklere üye olmak isterim ancak üyelik aidatı beni düşündürür	157	67,4	22	9,4	28	12,0	3	1,3	23	9,9	1,77
Benim için, kredi almak zordur	109	46,6	27	11,5	41	17,5	9	3,8	48	20,5	2,40
Kamu kurumlarında (hastane, vergi dairesi, nüfus müdürlüğü vb.) kötü muamele ile karşılaşırım	136	58,1	45	19,2	40	17,1	5	2,1	8	3,4	1,74
Kamu kurumlarında (hastane vb.) randevu ve tedavi isteklerim çok uzak sürelerle verilir	102	43,6	62	26,5	36	15,4	19	8,1	15	6,4	2,07

Kamu kurumlarında (hastane, vergi dairesi, nüfus müdürlüğü vb.) sorun yaşarım	137	58,5	41	17,5	42	17,9	8	3,4	6	2,6	1,74
Kredi ve sigorta müracaatların reddedilir	132	56,7	41	17,6	30	12,9	8	3,4	22	9,4	1,91
Yararıma olacak uygulamalar hakkım olduğu halde sonlandırılır veya hakkım hiç verilmez	144	61,8	33	14,2	39	16,7	10	4,3	7	3,0	1,73
Yaşadığım çevrede olaylar çıkar	51	21,8	79	33,8	50	21,4	20	8,5	34	14,5	2,60
İki yıl içerisinde başka bir yere taşınmayı düşünüyorum	140	60,1	34	14,6	19	8,2	17	7,3	23	9,9	1,92
Yeni bir ev bulmam uzun sürdü ya da uzun sürebilir	140	59,8	29	12,4	30	12,8	15	6,4	20	8,5	1,91
Yaşadığım çevrede komşuluk ilişkileri iyi değildir	135	58,2	26	11,2	32	13,8	8	3,4	31	13,4	2,03
Yaşadığım çevrede kendimi güvende hissetmem	141	60,5	34	14,6	23	9,9	9	3,9	26	11,2	1,91
Evde tek başına olmaktan korkarım	201	85,9	17	7,3	11	4,7	0	0,0	5	2,1	1,25
Yaşadığım çevrede gürültü vardır	65	27,8	69	29,5	44	18,8	22	9,4	34	14,5	2,53
Yaşadığım çevre kirlidir	95	0,8	57	24,5	43	18,5	9	3,9	29	12,4	2,23

İfadeler	Hiçbir Zaman		Ara Sıra		Nadir		Sık Sık		Her Zaman		Ort.
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	
Kendimi toplumdan dışlanmış hissederim	191	82,0	16	6,9	12	5,2	7	3,0	7	3,0	1,38
Eğlenmek için ev	54	23,1	66	28,2	47	20,1	25	10,7	42	17,9	2,72

dışında faaliyetlere katılım												
Sosyal ilişki kurabileceğim kişi sayısı çok azdır	112	47,9	34	14,5	49	20,9	17	7,3	22	9,4	2,16	
Çok sayıda arkadaşım vardır	25	10,8	28	12,1	51	22,0	19	8,2	109	47,0	3,69	
Arkadaşlarımla toplanmayı, birlikte vakit geçirmeyi severim	24	10,3	54	23,3	38	16,4	28	12,1	88	37,9	3,44	
Sırlarımı paylaşabileceğim arkadaşlarım yoktur, ya da çok azdır	68	29,2	44	18,9	80	34,3	14	6,0	27	11,6	2,52	
Arkadaşlarımdan çok az sosyal destek görürüm	90	38,6	56	24,0	46	19,7	15	6,4	26	11,2	2,27	
Diğer insanlarla olan ilişkilerimde sorun yaşıyorum	141	60,3	41	17,5	40	17,1	7	3,0	5	2,1	1,69	
Sağlık sorunlarım nedeniyle diğer insanlarla olan ilişkilerimde sorun yaşıyorum	192	82,1	22	9,4	13	5,6	2	,9	5	2,1	1,32	
Arkadaşımın yararına olacaksa yalancı şahitlik yaparım	188	80,7	12	5,2	20	8,6	2	9	11	4,7	1,44	
Yakalanmadığım sürece kanunları çiğnemek sorun değildir	196	84,5	18	7,8	6	2,6	2	,9	10	4,3	1,33	

Ücretli olarak çalışanların ek bir işte daha çalışmalarını uygun karşılarım	32	13,7	43	18,4	22	9,4	11	4,7	126	53,8	3,67
İşsizlik parası veya sosyal yardım parası alanların ek iş yapmalarını uygun karşılarım	76	32,5	28	12,0	22	9,4	8	3,4	100	42,7	3,12
Başkalarının emekli veya sigorta karnelerini kullanarak ücretsiz muayene olunmasını veya ilaç alınmasını uygun karşılarım	163	69,7	16	6,8	15	6,4	3	1,3	37	15,8	1,87

EK 3- MADDİ YOKSUNLUK DÜZEYLERİ İLE DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ (Kİ-KARE TESTİ)

			Maddi Yoksunluk		Toplam	p
			Düşük Düzye	Orta - Yüksek Düzye		
Yaş	24 yaş ve altı	N	55	28	83	0,486
		%	66,3	33,7	100,0	
	25 -29	N	69	47	116	
		%	59,5	40,5	100,0	
	30 yaş	N	19	15	34	
		%	55,9	44,1	100,0	
Toplam		N	143	90	233	
		%	61,4	38,6	100,0	
Eğitim Düzeyi	İlkokul	N	17	25	42	0,002**
		%	40,5	59,5	100,0	
	Ortaokul	N	52	37	89	
		%	58,4	41,6	100,0	
	Lise	N	51	15	66	
		%	77,3	22,7	100,0	
	Üniversite	N	22	12	34	
		%	64,7	35,3	100,0	
Toplam		N	142	89	231	
		%	61,5	38,5	100,0	
Medeni Durum	Evli	N	26	25	51	0,099
		%	51,0	49,0	100,0	
	Bekâr	N	116	66	182	
		%	63,7	36,3	100,0	
Toplam		N	142	91	233	
		%	60,9	39,1	100,0	
Meslek	Ücretli Çalışan	N	81	49	130	0,722
		%	62,3	37,7	100,0	
	Kendi	N	40	26	66	

	Hesabına Çalışan	%	60,6	39,4	100,0	0,413
	Diğer	N	14	12	26	
%		53,8	46,2	100,0		
Toplam		N	135	87	222	
		%	60,8	39,2	100,0	
Gelir Düzeyi	1.000 TL Altı	N	23	14	37	
		%	62,2	37,8	100,0	
	1.000-1.499 TL	N	45	38	83	
		%	54,2	45,8	100,0	
	1.500-2.000 TL	N	42	23	65	
		%	64,6	35,4	100,0	
	2.000 TL Üzeri	N	26	12	38	
		%	68,4	31,6	100,0	
Toplam		N	136	87	223	
		%	61,0	39,0	100,0	

EK 4- KURUM VE YARDIMLARDAN FAYDALANMA DÜZEYLERİ İLE DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ (Kİ-KARE TESTİ)

			Kurum ve Yardımlardan Faydalanma		Toplam	p
			Düşük Düzeyde	Orta - Yüksek Düzeyde		
Yaş	24 yaş ve altı	N	61	22	83	0,557
		%	73,5	26,5	100,0	
	25 -29	N	89	27	116	
		%	76,7	23,3	100,0	
	30 yaş	N	23	11	34	
		%	67,6	32,4	100,0	
Toplam		N	173	60	233	
		%	74,2	25,8	100,0	
Eğitim Düzeyi	İlkokul	N	29	13	42	0,505
		%	69,0	31,0	100,0	
	Ortaokul	N	64	25	89	
		%	71,9	28,1	100,0	
	Lise	N	51	15	66	
		%	77,3	22,7	100,0	
	Üniversite	N	28	6	34	
		%	82,4	17,6	100,0	
Toplam		N	172	59	231	
		%	74,5	25,5	100,0	
Medeni Durum	Evli	N	36	15	51	0,499
		%	70,6	29,4	100,0	
	Bekâr	N	137	45	182	
		%	75,3	24,7	100,0	
Toplam		N	173	60	233	
		%	74,2	25,8	100,0	
Meslek	Ücretli Çalışan	N	100	30	130	0,801
		%	76,9	23,1	100,0	
	Kendi Hesabına Çalışan	N	48	18	66	
		%	72,7	27,3	100,0	

	Diğer	N	20	6	26	
		%	76,9	23,1	100,0	
Toplam		N	168	54	222	
		%	75,7	24,3	100,0	
Gelir Düzeyi	1.000 TL Altı	N	29	8	37	0,323
		%	78,4	21,6	100,0	
	1.000-1.499 TL	N	59	24	83	
		%	71,1	28,9	100,0	
	1.500-2.000 TL	N	54	11	65	
		%	83,1	16,9	100,0	
	2.000 TL Üzeri	N	27	11	38	
		%	71,1	28,9	100,0	
Toplam		N	169	54	223	
		%	75,8	24,2	100,0	

EK 5- UYGUN EV VE GÜVENLİ ÇEVRE DÜZEYLERİ İLE DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ (Kİ-KARE TESTİ)

			Uygun Ev ve Güvenli Çevre		Toplam	p
			Düşük Düzeyde	Orta - Yüksek Düzeyde		
Yaş	24 yaş ve altı	N	55	28	83	0,480
		%	66,3	33,7	100,0	
	25 -29	N	81	35	116	
		%	69,8	30,2	100,0	
	30 yaş	N	20	14	34	
		%	58,8	41,2	100,0	
Toplam		N	156	77	233	
		%	67,0	33,0	100,0	
Eğitim Düzeyi	İlkokul	N	21	21	42	0,061
		%	50,0	50,0	100,0	
	Ortaokul	N	61	28	89	
		%	68,5	31,5	100,0	
	Lise	N	49	17	66	
		%	74,2	25,8	100,0	
	Üniversite	N	24	10	34	
		%	70,6	29,4	100,0	
Toplam		N	155	76	231	
		%	67,1	32,9	100,0	
Medeni Durum	Evli	N	32	19	51	0,424
		%	62,7	37,3	100,0	
	Bekâr	N	125	57	182	
		%	68,7	31,3	100,0	
Toplam		N	157	76	233	
		%	67,4	32,6	100,0	
Meslek	Ücretli Çalışan	N	87	43	130	0,165
		%	66,9	33,1	100,0	
	Kendi Hesabına Çalışan	N	49	17	66	
		%	74,2	25,8	100,0	
	Diğer	N	14	12	26	
		%	53,8	46,2	100,0	
Toplam		N	150	72	222	

		%	67,6	32,4	100,0	
Gelir Düzeıı	1.000 TL Altı	N	25	12	37	0,016*
		%	67,6	32,4	100,0	
	1.000-1.499 TL	N	47	36	83	
		%	56,6	43,4	100,0	
	1.500-2.000 TL	N	53	12	65	
		%	81,5	18,5	100,0	
	2.000 TL Üzerı	N	25	13	38	
		%	65,8	34,2	100,0	
Toplam		N	150	73	223	
		%	67,3	32,7	100,0	

*:p<0,05 **:p<0,01

EK 6- SOSYAL KATILIMCILIK DÜZEYLERİ İLE DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ (Kİ-KARE TESTİ)

			Sosyal Katılımcılık		Toplam	p
			Düşük Düzeyde	Orta - Yüksek Düzeyde		
Yaş	24 yaş ve altı	N	39	44	83	0,481
		%	47,0	53,0	100,0	
	25 -29	N	58	58	116	
		%	50,0	50,0	100,0	
	30 yaş	N	13	21	34	
		%	38,2	61,8	100,0	
Toplam		N	110	123	233	
		%	47,2	52,8	100,0	
Eğitim Düzeyi	İlkokul	N	17	25	42	0,392
		%	40,5	59,5	100,0	
	Ortaokul	N	41	48	89	
		%	46,1	53,9	100,0	
	Lise	N	37	29	66	
		%	56,1	43,9	100,0	
	Üniversite	N	15	19	34	
		%	44,1	55,9	100,0	
Toplam		N	N	121	231	
		%	%	52,4	100,0	
Medeni Durum	Evli	N	25	26	51	0,823
		%	49,0	51,0	100,0	
	Bekâr	N	86	96	182	
		%	47,3	52,7	100,0	
Toplam		N	N	122	233	
		%	%	52,4	100,0	
Meslek	Ücretli Çalışan	N	61	69	130	0,794
		%	46,9	53,1	100,0	
	Kendi	N	33	33	66	

	Hesabına Çalışan	%	50,0	50,0	100,0		
	Diğer	N	11	15	26		
		%	42,3	57,7	100,0		
Toplam		N	N	117	222		
		%	%	52,7	100,0		
Gelir Düzeyi	1.000 TL Altı	N	14	23	37	0,376	
		%	37,8	62,2	100,0		
	1.000-1.499 TL	N	38	45	83		
		%	45,8	54,2	100,0		
	1.500-2.000 TL	N	36	29	65		
		%	55,4	44,6	100,0		
	2.000 TL Üzeri	N	18	20	38		
		%	47,4	52,6	100,0		
	Toplam		N	N	117		223
			%	%	52,5		100,0

EK 7- KÜLTÜREL ENTEGRASYON NORMLARA UYMA DÜZEYLERİ İLE DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ (Kİ-KARE TESTİ)

			Kültürel Entegrasyon Normlara Uyuma		Toplam	p
			Düşük Düzeyde	Orta - Yüksek Düzeyde		
Yaş	24 yaş ve altı	N	39	44	83	0,341
		%	47,0	53,0	100,0	
	25 -29	N	61	55	116	
		%	52,6	47,4	100,0	
	30 yaş	N	21	13	34	
		%	61,8	38,2	100,0	
Toplam		N	121	112	233	
		%	51,9	48,1	100,0	
Eğitim Düzeyi	İlkokul	N	16	26	42	0,033 *
		%	38,1	61,9	100,0	
	Ortaokul	N	42	47	89	
		%	47,2	52,8	100,0	
	Lise	N	39	27	66	
		%	59,1	40,9	100,0	
Üniversite	N	23	11	34		
	%	67,6	32,4	100,0		
Toplam		N	120	111	231	
		%	51,9	48,1	100,0	
Medeni Durum	Evli	N	26	25	51	0,878
		%	51,0	49,0	100,0	
	Bekâr	N	95	87	182	
		%	52,2	47,8	100,0	
Toplam		N	121	112	233	
		%	51,9	48,1	100,0	
Meslek	Ücretli Çalışan	N	67	63	130	0,452
		%	51,5	48,5	100,0	
	Kendi Hesabına Çalışan	N	31	35	66	
		%	47,0	53,0	100,0	

	Diğer	N	16	10	26	0,824
		%	61,5	38,5	100,0	
Toplam		N	114	108	222	
		%	51,4	48,6	100,0	
Gelir Düzeyi	1.000 TL Altı	N	17	20	37	
		%	45,9	54,1	100,0	
	1.000-1.499 TL	N	40	43	83	
		%	48,2	51,8	100,0	
	1.500-2.000 TL	N	34	31	65	
		%	52,3	47,7	100,0	
	2.000 TL Üzeri	N	21	17	38	
		%	55,3	44,7	100,0	
	Toplam		N	112	111	223
			%	50,2	49,8	100,0

EK 8- DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME FORMU

(Demografik)

1. Cinsiyetiniz: Erkek Kadın
2. Yaşınız?
3. Eğitim durumunuz?
 Diplomasız okur-yazar ilkokul Orta/ilköğretim Lise Meslek
Lisesi Üniversite Okur-yazar değil Diğer
4. Medeni durumunuz?
 Evli Bekar Boşanmış Eşinden ayrı yaşıyor Eşi vefat etmiş
5. Aileniz hiç göç etti mi ? Evet ise göç etme nedeni hakkında bilgi verir misiniz?
6. Hangi suç türünü işlediniz?
7. Cezaevinde bulundunuz mu?

(Maddi Boyut)

8. Ne iş yapıyorsunuz? Denetimli serbestlikten yararlanmış olmanız işe girme veya işle ilgili girişimlerinizi etkiliyor mu?
9. Ortalama aylık geliriniz ne kadardır? Ekonomik durumunuz hakkında bilgi verebilir misiniz?

(Sosyal Haklar A- Kurum ve Yardımlardan Faydalanma)

10. Sosyal güvenceniz var mı? Sosyal haklarınızdan mahrum kaldığınızı düşünüyor musunuz? Neden?
11. Denetimli serbestlikten yararlanmış olmanız Kamu kurumlarının hizmetlerine ulaşmanızda sorun yaratıyor mu? Eğer yaratıyorsa ne gibi sorunlar ile karşılaşıyorsunuz?

(Sosyal Haklar B- Uygun bir ev ve güvenli çevre)

12. Yaşadığınız konut hakkında bilgi verebilir misiniz?
13. Yaşadığınız çevre hakkında bilgi verebilir misiniz?

(Sosyal Katılımcılık)

14. Denetimli serbestlikten yararlanmış olmanız kendinizi toplumdan dışlamanıza neden oluyor mu? Belli sosyal etkinliklere katılmamayı düşünüyor musunuz?
15. Denetimli serbestlikten yararlanmış olmanız sosyal yaşamınızda insan ilişkilerinizi etkilediğini düşünüyor musunuz? Nasıl?

(Kültürel Entegrasyon, Normlara Uyuma)

16. Hukuka ve yasalara güveniyor musunuz? Adaletin mutlaka tecelli edeceğini düşünüyor musunuz? Yasaları çiğneyecek davranışları yapmaktan çekinir misiniz?

17. Hayatta kendi doğrularınızı mı yoksa içinde yaşadığınız toplumun doğrularını mı dikkate alırsınız?

EK 9- ADALET BAKANLIğI İZİN YAZISI

T.C.
ADALET BAKANLIğI
Ceza ve Tevkifevleri Genel M¼d¼rl¼đ¼

Sayı : 41803213/235/27443
Konu : Ders uygulama alışması

01/03/2013

Sayın Senem ASLAN
Gençlik ve Spor Bakanlığı Eğitim, K¼lt¼r ve Araştırma Genel M¼d¼rl¼đ¼
rnek Mah. Oruç Reis Cad. No:13 K:4 Altındağ/ANKARA

İlgi : 13/02/2013 ve 19/02/2013 tarihli dilekçeler.

İlgi dilekçelerde; Akdeniz Üniversitesi Sosyoloji Bl¼m¼ doktora ğrencisi olduğunuzu "Sosyal Dışlanma Bağlamında Genç Suçluluğu" konulu doktora tez çalışması yaptığınızı belirterek tez çalışması kapsamında Ankara ve İstanbul Denetimli Serbestlik M¼d¼rl¼kleri b¼nyesindeki toplum içinde cezalarını infaz eden h¼k¼ml¼lere, 13/02/2013 tarihli dilekçeniz ekindeki anket formunu uygulamak için izin talebinde bulunduğunuz anlaşılmıştır.

Söz konusu talebiniz incelenmiş olup, Prof. Dr. Nurşen ADAK danışmanlığında, Ankara ve İstanbul Denetimli Serbestlik M¼d¼rl¼klerinde, ses kaydı ve gr¼nt¼ alınmaması, h¼k¼ml¼lerin kimlik bilgilerinin gizli tutulması ve bilgilerin basınla paylaşılmaması, çalışma sonucunun iki rneği ile CD'sinin Genel M¼d¼rl¼đ¼m¼ze gönderilmesi ve Genel M¼d¼rl¼đ¼m¼zden onay alınmadan çalışmanın yayınlanmaması koşullarıyla, denetimli serbestlik m¼d¼rl¼đ¼n¼n görevlileri nezaretinde ve denetimli serbestlik m¼d¼rl¼đ¼n¼n işleri aksatılmayacak şekilde söz konusu anket çalışmasını gerçekleştirmeniz uygun bulunmuştur.

Bilgi ve gereğini rica ederim.

Burhanettin ESER
Hkim
Bakan a.
Genel M¼d¼r Yardımcısı

Konya Yolu No: 70 Beşevler 06330 ANKARA
Telefon: (0 312) 204 13 61 Faks: (0 312) 223 97 44

Ayrıntılı bilgi için İrtibat: H. YILMAZŐ. M¼d¼r¼

e-posta: dsm.ds.sb@adalet.gov.tr Elektronik Ağ: www.cte.adalet.gov.tr

Evrakın elektronik imzalı suretine <http://vatandas.uyap.gov.tr/evrak> adresinden (+CDDr14 - GGn250J - HeLmEvv - Vntt7g=) kodu ile erişebilirsiniz.